

EXAMENIS i la seua obra

Material didàctic

Educació Secundària Obligatòria
Batxillerat

6

Col·lecció didàctica

EXEMPLES i la seua obra

Material didàctic

Educació Secundària Obligatòria
Batxillerat

6

Col·lecció Didàctica

COL·LECCIÓ DIDÀCTICA, 6

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Edita: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Avinguda de la Constitució, 284. 46019 – València
avl@gva.es – www.avl.gva.es
Coordinador: Josep Lluís Domènech Zornoza

ISBN: 978-84-482-5316-5
Depòsit legal: V-3517-2009

Disseny i maquetació: AS&A Design
Il·lustracions: Enric Banyuls i Jesús Huguet
Fotografies: Francesc Vera
Impressió: Industrias Graficas Ecir

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	7
ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT	8
MATERIAL DIDÀCTIC PER AL PROFESSORAT	10
CORRESPONDÈNCIA CURRICULAR	10
1r CICLE D'ESO	11
PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS	11
SOLUCIONARI	13
Francesc Eiximenis, contacontes	13
La faula	14
La vida en la cort: consellers i curials	14
L'autor i el seu temps	16
Francesc Eiximenis i la ciutat de València	16
2n CICLE D'ESO	19
PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS	19
SOLUCIONARI	21
Francesc Eiximenis. Ensenyar entretenint	21
Crítica dels costums	22
L'autor i el seu temps	22
Francesc Eiximenis i la ciutat de València	24
València entre els segles XIV i XV	25
La societat urbana	25
BATXILLERAT	27
PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS	27
SOLUCIONARI	29
Francesc Eiximenis. Els coneixements previs	29
La societat observada per Francesc Eiximenis. El <i>Regiment de la cosa pública</i>	30
Les mentalitats diverses de burgesos i nobles	31
Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer	31
Els burgesos i la ciutat	32
La societat	32
La formació intel·lectual de Francesc Eiximenis	33
Francesc Eiximenis i l'orde franciscà	33
Una visió satírica	34
La divulgació cultural	34
Eiximenis narrador	34
Esplendor i misèria d'una època: la València que va conèixer Eiximenis	36
L'espai urbà de València al llarg del segle XIV	36
València i el seu regne	37
La ciutat de València en la biografia de Francesc Eiximenis	38
La posteritat de Francesc Eiximenis	38

BIOGRAFIA DE FRANCESC EIXIMENIS	40
Infància i joventut	40
Les relacions amb la casa reial	41
A València	42
L'obra de Francesc Eiximenis	43
El temps de Francesc Eiximenis	44
Final a Perpinyà	46
CRONOLOGIA	47
MATERIAL DIDÀCTIC PER A L'ALUMNAT	52
1r CICLE D'ESO	52
Un escriptor de la valència medieval. Francesc Eiximenis, contacontes	54
La faula	55
La vida en la cort: consellers i curials	57
L'autor i el seu temps	60
Francesc Eiximenis i la ciutat de València	60
2n CICLE D'ESO	66
Francesc Eiximenis. Ensenyar entretenint	68
Crítica dels costums	70
L'autor i el seu temps	71
Francesc Eiximenis i la ciutat de València	75
València entre els segles XIV i XV	80
La societat urbana	80
BATXILLERAT	86
Francesc Eiximenis. Els coneixements previs	88
La societat observada per Francesc Eiximenis. El <i>Regiment de la cosa pública</i>	89
Les mentalitats diverses de burgesos i nobles	91
Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer	92
Els burgesos i la ciutat	94
La societat	96
La formació intel·lectual de Francesc Eiximenis	98
Francesc Eiximenis i l'orde franciscà	99
Una visió satírica	101
La divulgació cultural	102
Eiximenis, narrador	103
Esplendor i misèria d'una època: la València que va conèixer Eiximenis	108
Les ciutats més poblades	111
L'espai urbà de València al llarg del segle XIV	111
València i el seu regne	116
La ciutat de València en la biografia de Francesc Eiximenis	121
La posteritat de Francesc Eiximenis	122
BIBLIOGRAFIA	126

PRESENTACIÓ

L'any 2009 es commemora els 600 anys de la mort de Francesc Eiximenis, ocorreguda a Perpinyà en 1409. L'Acadèmia Valenciana de la Llengua, en el seu afany de donar a conèixer l'obra dels seus escriptors, no podia deixar passar esta oportunitat per a contribuir a la divulgació de l'obra d'un escriptor que, tot i no ser valencià de naixement, podem considerar ja valencià d'adopció, pel fet que tingué una vinculació molt directa amb la ciutat de València, on va viure el període més fecund de la seua trajectòria com a intel·lectual i com a teòleg. A València va trobar l'ambient propici per a escriure les seues obres més conegudes, com ara el *Llibre dels àngels* i la major part dels volums de *Lo Crestià*, la seua obra magna.

Nascut a Girona al voltant de 1330, i format dins de la disciplina de l'orde dels franciscans, Francesc Eiximenis va viure a València entre 1383 i 1408. Ens trobem davant d'una etapa decisiva, en un període de transició en què Eiximenis viu en una ciutat que aspira a projectar-se dins del Regne de València com el símbol indiscutible de la seua capitalitat econòmica i política, i de cara a l'exterior, com una de les ciutats més pròsperes de tot el Mediterrani.

Durant els vint-i-cinc anys que va viure a València, Francesc Eiximenis es va convertir en el referent intel·lectual més representatiu del moment. Amb una sòlida formació acadèmica forjada en les aules de les exigents universitats d'Oxford, Colònia, París o Tolosa, i amb el precedent d'un acreditat prestigi en els cercles més pròxims a la Casa Reial, Eiximenis va decidir vindre a viure a València pel poder d'atracció i per les possibilitats que li oferia esta ciutat. En justa correspondència, València i els seus conciutadans van reconèixer a Eiximenis el seu mestratge atorgant-li el paper de màxim valedor dels seus interessos i de les seues preocupacions. El *Regiment de la cosa pública* (un tractat dedicat als jurats de la ciutat de València, publicat en 1383) és potser l'exemple que millor il·lustra la dimensió cívica d'Eiximenis. Pel predicament que el seu pensament tingué per tota Europa i per la transcendència d'un llegat que ens resulta imprescindible per a comprendre un dels períodes més significatius de la nostra història, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua ha decidit posar a disposició de tota la comunitat educativa la guia didàctica que ara presentem.

Amb la mateixa preocupació didàctica amb què Eiximenis tractava d'exemplificar els seus escrits per a fer-los més entenedors i amb la voluntat de mostrar la riquesa de la seua llengua i la seua particular forma de narrar, la present monografia ha estat concebuda com un material eminentment pràctic per a ser treballat en classe amb la supervisió i direcció del professorat. Partint d'eixe presupòsit, la guia s'estructura en dos grans blocs: el «Manual didàctic per al professorat» (integrat pel solucionari corresponent, la biografia d'Eiximenis i una cronologia exhaustiva) i el «Manual didàctic per a l'alumnat» (constituït pel qüestionari de preguntes i el repertori de texts a partir dels quals es proposa conèixer no sols el pensament d'Eiximenis sinó també la seua persona i el context en què va viure). Els continguts i exercicis han sigut concebuts atenent el nivell de dificultat i de coneixements establert en la correspondència curricular fixada per la Generalitat per a cadascuna de les diverses etapes educatives: Primer Cicle d'ESO, Segon Cicle d'ESO i Batxillerat.

Des d'este punt de vista, i també amb idèntica pretensió de facilitar l'aprenentatge d'estos coneixements, la present guia incorpora una gran col·lecció de fotografies, il·lustracions i dibuixos que pretenen fer-la més atractiva i útil quant al seu aprofitament didàctic. Amb este ric repertori gràfic, es vol que l'alumne puga visualitzar la València del moment i comprovar l'evolució de la ciutat entre 1350 i 1400, dos moments clau en què la ciutat viu una gran transformació de la seua disposició urbana.

Sis segles després de la mort del frare franciscà, i refermant la mateixa admiració que la ciutat de València va tributar en el seu dia a tan il·lustre fill adoptiu, esta guia didàctica pretén homenatjar-lo amb una proposta educativa destinada tant als alumnes com als professors de les nostres escoles a fi de divulgar la figura de Francesc Eiximenis. Estem, sens dubte, davant d'una de les personalitats més destacades del pensament de tota la cultura occidental: un teòleg, un escriptor, un intel·lectual, la transcendència del qual ha impulsat l'AVL a proclamar Eiximenis Escriptor de l'Any 2009.

ASCENSIÓ FIGUERES GÓRRIZ

PRESIDENTA DE L'ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT

Enguany es complixen 600 anys de la mort de Francesc Eiximenis. Frare franciscà, valencià d'adopció i autor d'una extensa obra, va ser un intel·lectual molt escoltat i llegit, una autèntica celebritat en el seu temps, que encara es va beneficiar d'una llarga i fecunda prosperitat al llarg del segle xv i part del segle xvi. Molts dels seus manuscrits van merèixer els honors de la impremta quan aquella prodigiosa novetat tecnològica s'implantava en terres valencianes, seixanta o setanta anys després de la seua mort, i també quan, durant les Germanies, Joan Llorenç encara el citava davant del seu públic, tan divers, com una prestigiosa autoritat en la qual fonamentar el seu discurs reformador.

Francesc Eiximenis i la seua obra apareixen íntimament lligats a la ciutat de València i al seu regne en una època històrica decisiva, a cavall dels segles xiv i xv, en què la ciutat es refermava com a capital del jove estat que s'articulava al seu voltant, i alhora creixia econòmicament i demogràficament fins a situar-se, com a gran urbs, en el primer rengle de ciutats europees i mediterrànies. El temps d'Eiximenis marca l'inici de la nostra esplendor cultural, d'allò que podem anomenar el nostre segle d'or.

En aquella València ascendent, decidida, plena de vigor que hui ens admira, Francesc Eiximenis va ser un dels personatges de més relleu, l'intel·lectual més reconegut i influent. Hui això costa molt de creure, perquè certament, fins i tot en l'imaginari

dels valencians i valencianes cultes, Eiximenis ha sigut relegat a un oblit total o quasi total. Amb ben poques fissures.

I ben mirat, fora del clos de l'erudició, Eiximenis pot interessar el lector de hui, més enllà de l'àmbit d'estudi dels especialistes en literatura medieval. Una part de la seua obra, si més no, encara resulta ben gratificant de llegir, i per diverses raons. Eiximenis va escriure amb una llengua rica i molt expressiva, que s'imposa a l'atenció del lector (no debades els seus llibres van gaudir d'un èxit indiscutible), i que fa d'ell un mestre de la nostra prosa medieval. D'altra banda, almenys les narracions breus i els comentaris o les observacions sobre els costums i usos socials dels seus contemporanis, sovint tan esmolats, que va disseminar al llarg de la seua extensa obra, poden merèixer l'atenció del públic mitjà actual. De fet, l'atenta mirada de Francesc Eiximenis sobre la seua societat fa dels seus escrits una joia per als estudiosos de la història de les mentalitats, aspecte tan important en els estudis historiogràfics.

És des d'esta perspectiva que abordarem la biografia i l'obra de Francesc Eiximenis: emmarcant l'autor en el seu temps i remarcant la visió que en dóna, sempre per mitjà dels seus texts més accessibles, més interessants i més amens per al lector actual.

MATERIAL DIDÀCTIC PER AL PROFESSORAT

CORRESPONDÈNCIA CURRICULAR

El treball que ací proposem sobre Francesc Eiximenis, la seua obra i el seu temps, consta de dos parts: la primera s'adreça als professors i la segona, als alumnes. Els apartats adreçats als alumnes s'ajusten al desenvolupament del currículum establert per la Generalitat Valenciana, segons el Decret 39/02, del 5 de març (*DOGV* núm. 4206, del 8 de març del 2002), per a l'Educació Secundària Obligatòria, i el Decret 50/02, del 26 de març (*DOGV* núm. 4222, del 5 d'abril del 2002), per al Batxillerat.

1r cicle d'ESO

PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS

Objectius, continguts i criteris d'avaluació

OBJECTIUS

- Conèixer i valorar l'obra de Francesc Eiximenis des del punt de vista literari i des del punt de vista històric: relacionant-la amb la seua època i amb la ciutat de València.
- Reconèixer alguns trets de gèneres literaris vinculats a la didàctica, com ara la faula i l'exemple.
- Reconèixer i utilitzar tècniques dels texts narratius, expositius i argumentatius.

CONTINGUTS

I. HISTÒRIA

Biografia de Francesc Eiximenis

L'època de Francesc Eiximenis: la monarquia i la cort en la Corona d'Aragó, la ciutat de València

II. LITERATURA

La faula, l'exemple

III. MÈTODES DE TREBALL

Lectura comprensiva

Debat oral

Dramatització de texts

Consulta de diccionaris, enciclopèdies, atles

Consulta d'espais d'Internet

Anàlisi i resums de texts

IV. LA LLENGUA

El text narratiu

El text argumentatiu

La precisió lèxica

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Conéixer les principals dades de la biografia de Francesc Eiximenis.
- Conéixer algunes característiques i dades de l'època històrica en què va viure Eiximenis, relacionades amb la seua vida i la seua obra.
- Llegir en veu alta texts amb entonació i pronúncia correctes.
- Analitzar els texts llegits i fer-ne resums i exposicions orals i escrites.
- Consultar diccionaris i atlas.
- Consultar espais d'Internet.
- Localitzar en un mapa topònims que apareguen en els texts.
- Establir relacions de significat entre elements lèxics.
- Relacionar informacions de diversa procedència i extraure'n conseqüències.
- Participar oralment en l'anàlisi col·lectiva dels texts.
- Fer exposicions i descripcions orals i escrites prenent com a suport il·lustracions.
- Fer lectures i consultes relacionades amb la temàtica tractada.

1r cicle d'ESO

SOLUCIONARI

FRANCESC EIXIMENIS, CONTACONTES

Text 1

- Busca en el text una paraula o expressió sinònima per a:**
confiar: encomanar
un ramat: bestiar (remarqueu la presència o absència del determinant)
rostida: cuita a l'ast (o al forn) lentament; *rostit* oposat a *torrat*
a elles: hi
saciat: fart
apoderar-se'n: posseir-les
traïció: deslleialtat
bonegueu, marmoleu: repteu
mala acció: pecat (des d'un punt de vista religiós)
- Quina conclusió o ensenyança es pot extraure de la lectura dels fets narrats?**
Els poderosos no escolten les raons dels febles, la seua força els permet abusar impunement d'ells.
- Si hagueres de posar un títol a la narració, quin títol li posaries?**
Resposta oberta: *El llop i el lleó, L'oca del capellà*, etc.
- Fes un resum de la faula descomponent-la en les unitats mínimes de la narració i dedica una frase per a cada part o unitat.**
Resposta oberta.
Cal assenyalar les següents parts:
«El llop furta l'oca del capellà»
«Veu bestiar i vol caçar-ne»
«Com que no pot caçar carregat amb l'oca, encomana al lleó que se'n faça càrrec»
«El lleó se la menja»
«Torna el llop i, quan ho veu, té una disputa amb el lleó»
«El llop fuig»
- En grups de 6 persones, distribuïu-vos les successives parts o episodis de la faula, feu-ne un dibuix i, després, pengeu-los en la paret seguint el mateix orde de la narració. També podeu convidar alguna persona, que no haja llegit la faula, perquè interprete les escenes en veu alta.**
Resposta oberta.

LA FAULA

DEBAT

Creus que hi ha alguna contradicció entre el fet que els personatges de la faula siguen animals i que, d'altra banda, la faula tracte del comportament humà?

Els animals de la faula no es comporten com els animals de la natura, sinó com a éssers humans: parlen, tenen interessos i mentalitat propis dels humans. De fet, cada animal representa un caràcter: el lleó (rei dels animals) és poderós, el llop és alhora malvat i ingenu, la raposa és astuta i deshonrada, etc.

Text 2

DOCUMENTA'T

Resposta oberta.

1. **Busca en el text una paraula o expressió sinònima per a:**

residu del quitrà destil·lat o de resines diverses: pega

ja que: per tal com

demanà: pregà

guineu: raposa

xafà: estrenyé

servei: servici

del diable: n'

considera: reputa

apropava: acostava

sorprendes: meravelles

per tant: doncs

2. **Compara les faules dels texts 1 i 2. Quins elements de semblança o de diferència hi trobes?**

El llop (en el text 2) ocupa el mateix lloc que el lleó (en el text 1): abuseja de la seua força i ho justifica amb la mateixa naturalitat i poca vergonya (cinisme). Sembla que haja après la dura lliçó de l'oca amb el lleó. La seua traïdoria és pitjor encara: el llop devia agraïment a la grua (text 2), mentres que el lleó al llop, no (text 1).

La raposa (en el text 2), com a veu acusadora, fa una funció semblant a la del llop (en el text 1), ja que la víctima, és a dir, la grua, no pot lamentar-se ni denunciar.

3. **Proposa qualificatius que siguen aplicables tant al lleó (text 1) com al llop (text 2).**

Cínic, poca-vergonya, desvergonyat.

4. **Quina ensenyança moral es deriva de la faula del llop i de la grua?**

Hi ha malvats que són sempre perillosos. No cal esperar res bo d'ells, ni tan sols quan haurien d'estar-ne agraïts.

LA VIDA EN LA CORT: CONSELLERS I CURIALS

Text 3

- a. **De quina paraula deriva *cortés*?**

De *cort*. Per tant, és cortés aquell que practica les virtuts pròpies de la cort.

- b. **Què vol dir *ser agraït*?**

Correspondre a les persones que ens han fet algun bé donant-los un tracte semblant al que hem rebut d'elles.

- c. **Què és el contrari d'*agraït*? I de *cortés*?**

agraït: desagraït; **cortés:** vil

- d. **Classifica com a *vil* o *cortés* les paraules següents: *fre, sella, cabestre, bast, albarda*.**

vil: cabestre, bast, albarda (pròpies de l'ase, de treballs durs i mal considerats)

cortés: fre, sella (pròpies del cavall, dels cavallers)

- e. **Creus que el bou, l'ase i el gos parlen basant-se en notícies, en l'experiència pròpia o en imaginacions?**

En l'experiència pròpia. Són animals domèstics, que viuen prop de l'home.

f. Es pot dir el mateix del lleó?

No. Ell no té un coneixement directe de l'home: algú li ha contat la història d'Alexandre i Bucèfal (notícia), que té ben poca relació amb la realitat normal i corrent.

g. Busca en el text les paraules o expressions equivalents a: *en la meua cort, injust, reflexió i anul·lació*.

en la meua cort: hi

injust: parcial

reflexió: deliberació

anul·lació: revocació

h. Si els consellers, curials i altres cortesans no haurien d'estar en la cort «pel seu bé propi», pel bé de qui hi haurien d'estar?

Pel bé del rei i del poble.

i. Busca en el text les paraules o expressions equivalents a: *d'estos mals, actuar, no vos avisen dels vostres errors, a la serp, obrar astutament i amb segones intencions*.

d'estos mals: en

actuar: procedir

no vos avisen dels vostres errors: vos deixen caure a tot el vostre pes

a la serp: hi

obra astutament i amb segones intencions: va per les travesses

j. En la faula, quins animals representen o simbolitzen «el poble»?

Les ovelles.

k. Busca en el text paraules o expressions equivalents a: *castanyoles, fardatxo i per sempre*.

castanyoles: tauletes morisques

fardatxo: llargardaix

per sempre: perpetu

l. En quin sentit es fa servir la paraula *untaran*.

En el sentit de recompensar, subornar, afalagar, etc.

TREBALLEM EL TEXT

1. Per al lleó i els seus cortesans, quina és la qualitat que s'associa a la cortesia?

L'agraïment.

2. Per què el lleó considera que l'home és l'animal més cortés del món?

Pel que ha sentit dir o ha llegit sobre els honors que Alexandre va retre al seu cavall Bucèfal.

3. Qui va contradir el lleó? Amb quins arguments?

El cavall, referint els maltractaments que rebia de l'home.

4. Quins animals es van afegir a l'acusació feta contra l'home? Què tenien en comú?

L'ase, el bou i el gos. Són animals domèstics.

5. Per què s'imposen, de moment, els animals que parlen contra l'home? Per què el lleó es deixa convèncer per ells?

Se sobreentén que, com que són animals domèstics, coneixen millor l'home que no els salvatges.

6. Qui va defensar l'home? En quins arguments es basava?

El va defensar la grua, basant-se en el fet que no tots els homes són desagraïts; l'home és superior als animals (Déu ho ha volgut) i no està subjecte a l'autoritat o jurisdicció del lleó; abans de dictar sentència cal escoltar l'acusat (l'home no està present).

7. Contra qui s'adrecen els atacs ara?

Contra els animals, sobre els quals el lleó sí que té autoritat, concretament contra els seus curials i consellers més desagraïts (segons la grua: el llop i la serp).

8. La cigonya creu que es pot reformar la cort i millorar-la? Com s'hauria de fer? I el lleó, també ho creu possible? Per què?

Sí que creu que es pot reformar, substituint els mals consellers i curials del rei per uns altres («n'heu de buscar altres fins que en trobeu que vos amen a vós, i al regne»). El

lleó no ho creu possible, perquè els llops i les serps saben guanyar-se els reis («untaran la reial majestat»).

9. **Per quin interès personal, segons la cigonya, el lleó hauria de vigilar el comportament dels seus curials?**

El poden perjudicar «les grans faltes dels vostres curials, majorment perquè són tan grans que provoquen el poble a revoltar-se contra vós i llevar-vos la senyoria».

10. **El lleó i els seus consellers paren atenció a les paraules de la cigonya? Per què?**

L'escolten i la creuen, perquè el mateix lleó té indicis que el llop i la serp són com diu la cigonya; també perquè, segons diu el cérvol, la cigonya és un animal agraït, de comportament correcte.

11. **Feu una adaptació teatral de la faula, i després, en grup, distribuïu-vos els rols i feu-ne una lectura dramatitzada o una representació.**

Resposta oberta.

L'AUTOR I EL SEU TEMPS

DEBAT

En la faula dels animals que van voler jutjar l'home, hem vist que Francesc Eiximenis valora l'agraïment com una gran virtut, la qualitat principal de la cortesia. Creus que esta valoració positiva és una característica de l'època en què va viure?

Certament, en temps de violència i de grans dificultats, la solidaritat i l'ajuda són més necessàries, però també són més difícils de rebre i de donar. Si les persones són agraïdes, se sentiran més obligades a tornar els favors deguts i, fins i tot, a fer-ne als qui no en deuen cap. Així, en el futur, es veuran recompensats en cas de necessitat. L'agraïment reforça la solidaritat.

FRANCESC EIXIMENIS I LA CIUTAT DE VALÈNCIA

RELACIONA

Associa les ciutats amb diverses etapes de la biografia de Francesc Eiximenis:

Girona		Naixement i infància. A Girona va ingressar en l'orde franciscà.
València		Hi va escriure la seua obra, i va tindre una bona relació amb el govern municipal.
Tolosa	Oxford	Estudis universitaris.
Barcelona		Residència transitòria. En esta ciutat va començar a escriure la seua obra.
València		Residència definitiva.

REPRESENTA

Localitza en el mapa de la pàgina següent les ciutats d'Oxford, Girona, Tolosa, València i Barcelona.

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ

Representa la ciutat de València al voltant de l'any 1400, és a dir, en l'època en què va viure Eiximenis.

1. Una de les portes de la muralla encara es conserva. Sabries dir-ne el nom i situar-la?

La Porta de Serrans.

2. El Palau Reial, defés per altes torres, estava situat a l'altra banda del riu. Assenyala'l. Va ser arrasat fa dos-cents anys. Actualment, en el mateix espai que ocupava, hi ha uns jardins. Saps com es diuen?

Vivers o Jardins del Real.

3. Un altre edifici principal era la Seu. L'actual campanar estava en obres. Com es diu? Assenyala'l.

El Micalet (a l'esquerra de la Seu).

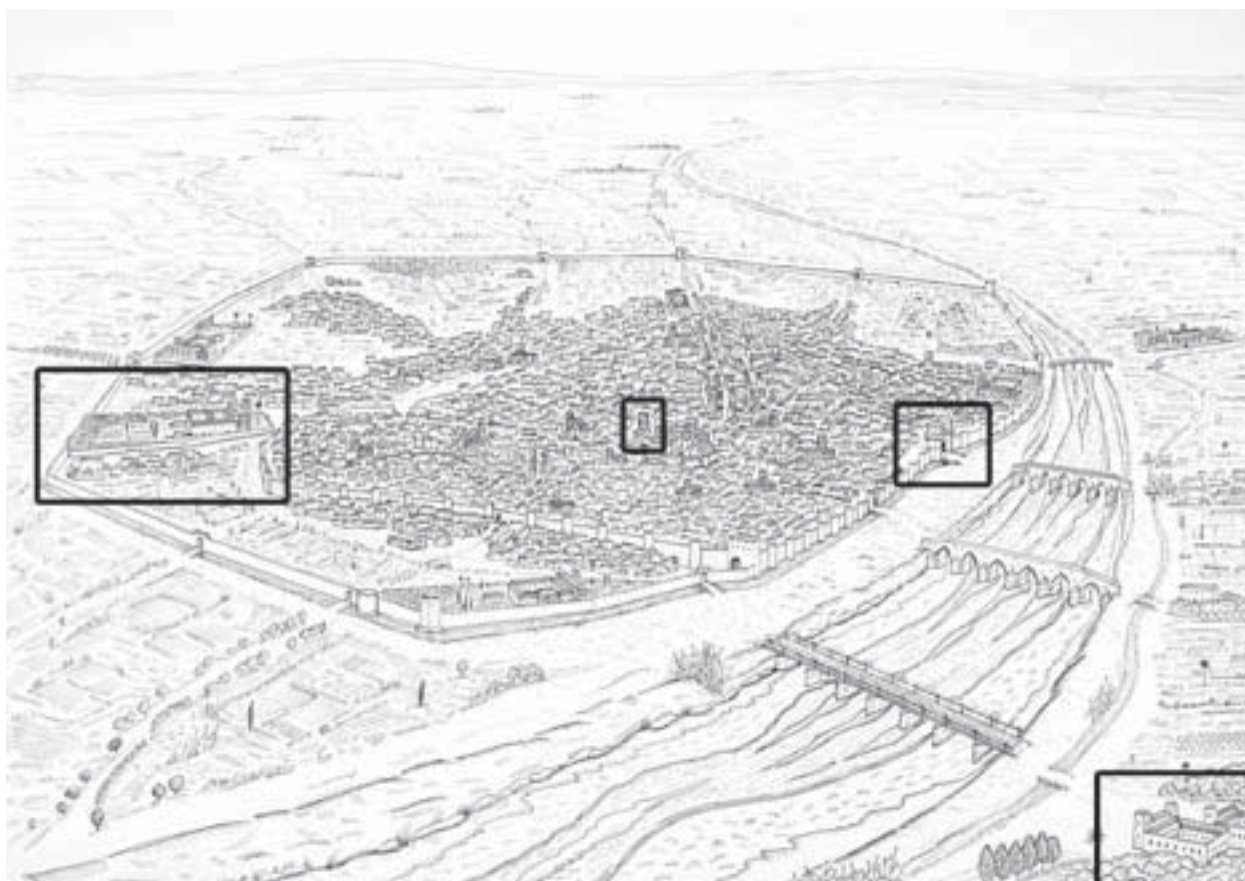
4. El convent de Sant Francesc, on vivia Francesc Eiximenis, també va desaparèixer fa molts anys. Tenint en compte que el riu està situat al nord de la ciutat i sabent que el convent estava en l'extrem sud-est de la ciutat, sabries situar-lo? Hui, en el seu lloc, hi ha una plaça molt important. Saps com es diu?

Plaça de l'Ajuntament (a la vora de la muralla, en l'extrem esquerre de la ciutat, tal com es veu en la il·lustració).

RECAPITULEM

Aprofitant la informació dispersa al llarg de la lliçó, ordeneu-la cronològicament i redacteu cadascú una biografia de Francesc Eiximenis. Llegiu-la per grups i completeu les biografies que heu escrit individualment.

Resposta oberta.

2n cicle d'ESO

PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS

Objectius, continguts i criteris d'avaluació

OBJECTIUS

- Conèixer i valorar l'obra de Francesc Eiximenis, des del punt de vista literari i des del punt de vista històric, relacionant-la amb la seua època i amb la ciutat de València.
- Conèixer i valorar el pensament econòmic de Francesc Eiximenis, la seua visió del comerç i de la ciutat.
- Reconèixer alguns trets i elements en l'evolució urbana d'una ciutat medieval (València al llarg del segle XIV).
- Reconèixer alguns trets de gèneres literaris vinculats a la didàctica, com són la faula i l'exemple.
- Reconèixer i utilitzar tècniques dels texts narratius, expositius i argumentatius.

CONTINGUTS

I. HISTÒRIA

Biografia de Francesc Eiximenis

L'època de Francesc Eiximenis: la monarquia i la cort en la Corona d'Aragó, la ciutat de València

El comerç i les ciutats en el segle XIV

II. LITERATURA

La faula, l'exemple

El personatge: caràcter i punt de vista

III. TÈCNiques DE TREBALL

Lectura comprensiva

Debat oral

Dramatització de texts

Consulta de diccionaris, enciclopèdies, atles

Consulta d'espais d'Internet

Anàlisis i resums de texts

IV. LA LLENGUA

El text narratiu

El text expositiu

El text argumentatiu

La precisió lèxica

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Conéixer les principals dades de la biografia de Francesc Eiximenis.
- Conéixer algunes característiques i dades de l'època històrica en què va viure Eiximenis, relacionades amb la seua vida i l'obra.
- Conéixer i valorar alguns aspectes del pensament d'Eiximenis sobre la societat del seu temps.
- Conéixer alguns aspectes de l'evolució de les ciutats medievals.
- Llegir en veu alta texts amb entonació i pronúncia correctes.
- Analitzar els texts llegits i fer-ne resums i exposicions orals i escrites.
- Analitzar els caràcters i punts de vista dels personatges d'una narració.
- Consultar diccionaris i atles.
- Consultar espais d'Internet.
- Localitzar en un mapa topònims que apareguen en els texts.
- Establir relacions de significat entre elements lèxics.
- Relacionar informacions de diversa procedència i extraure'n conseqüències.
- Participar oralment en l'anàlisi col·lectiva dels texts.
- Fer exposicions i descripcions orals i escrites prenent com a suport il·lustracions.
- Fer lectures i consultes relacionades amb la temàtica tractada.

2n cicle d'ESO

SOLUCIONARI

FRANCESC EIXIMENIS

ENSENYAR ENTRETENINT

Text 1

TREBALLEM EL TEXT

1. Fes correspondre amb una paraula o expressió del text:

residu del quitrà destil·lat o de resines diverses: pega

ja que: per tal com

demanà: pregà

guineu: rabosa

xafà: estrenyé

servei: servici

del diable: n'

considera: reputa

apropava: acostava

sorprendes: meravelles

per tant: doncs

2. Quina ensenyança moral es deriva de la faula del llop i de la grua?

Cal ser prudents davant dels criminals, recone-guts públicament com a tals, i allunyar-se'n.

3. El conte que acabes de llegir el podem classi-ficar com a *faula*. Sabries dir per què?

Els personatges són animals, encara que par-len, pensen i actuen com les persones.

DEBAT

Estàs d'acord amb la conclusió que es deriva de la faula? Creus que és compatible amb els valors de solidaritat, generositat, reintegració, etc.? Creus que l'actitud que ens recomana Eixi-menis l'hauríem d'adoptar en tots els casos i sense excepció?

Resposta oberta.

Text 2

TREBALLEM EL TEXT

1. Fes correspondre amb una paraula o expres-sió del text:

guineu: rabosa

n'havien eixit perjudicats: havien pres mal

preguntà: demanà

veritat: bona fe

2. Compara el comportament de la rabosa en les dos faules (texts 1 i 2). Creus que és coherent o que respon a una unitat de caràcter?

Sí, es comporta amb prudència i astúcia, de forma molt diferent de com ho fa la grua; ha fu-git de qui sap que és cruel i més fort que ella.

CRÍTICA DELS COSTUMS

Text 3

TREBALLEM EL TEXT

1. Busca en el text una paraula o expressió sinònima per a:

confiar: encomanar

un ramat: bestiar

rostida: cuita a l'ast

saciat: fart

apoderar-se'n: posseir-les

a elles: hi

traïció: deslleialtat

bonegueu, marmoleu: repteu

mala acció: pecat

del mal que vos han fet: en

2. Quina conclusió o ensenyança es pot extraure a partir dels fets narrats?

Els poderosos no escolten les raons dels febles, la seua força els permet abusar impunement d'ells.

3. Sabem que en les faules, encara que els personatges siguen presentats com a animals, es parla realment de caràcters i de conductes humanes? En la faula del llop i del lleó, Eiximenis declara explícitament en una ocasió que es referix tant a animals com a persones? On ho fa?

Sí, quan diu: «Les bèsties i els hòmens poderosos, si vos fan mal...».

L'AUTOR I EL SEU TEMPS

Text 4

I

- a. De quina paraula deriva *cortés*?

Deriva de la paraula *cort*. Per tant, és cortés aquell que practica les virtuts pròpies de la cort.

- b. Què vol dir *ser agraït*?

Correspondre a les persones que ens han fet algun bé donant-los un tracte semblant al que hem rebut d'elles.

II

- c. Què és el contrari d'*agraït*? I de *cortés*?

agraït: desagraït; **cortés:** vil

- d. Classifica com a *vil* o *cortés* les paraules següents: *fre, sella, cabestre, bast, albarda*.

vil: cabestre, bast, albarda (pròpies de l'ase, de treballs durs i mal considerats)

cortés: fre, sella (pròpies del cavall, dels cavallers)

III

- e. Creus que el bou, l'ase i el gos parlen basant-se en notícies, en l'experiència pròpia o en imaginacions?

En l'experiència pròpia. Són animals domèstics, que viuen prop de l'home.

- f. Es pot dir el mateix del lleó?

No. Ell no té un coneixement directe de l'home: algú li ha contat la història d'Alexandre i Bucèfal (notícia), que té ben poca relació amb la realitat normal i corrent.

IV

- g. Busca en el text les paraules o expressions equivalents a: *en la meua cort, injust, reflexió* i *anul·lació*.

en la meua cort: hi

injust: parcial

reflexió: deliberació

anul·lació: revocació

- h. Si els consellers, curials i altres cortesans no haurien d'estar en la cort «pel seu bé propi», pel bé de qui hi haurien d'estar?

Pel bé del rei i del poble.

V

- i. Busca en el text les paraules o expressions equivalents a: *d'estos mals, actuar, no vos avisen dels vostres errors, a la serp, obrar astutament i amb segones intencions.*

d'estos mals: en

actuar: procedir

no vos avisen dels vostres errors: vos deixen caure a tot el vostre pes

a la serp: hi

obrar astutament i amb segones intencions: va per les travesses

- j. En la faula, quins animals representen o simbolitzen «el poble»?

Les ovelles.

VI

- k. Busca en el text paraules o expressions equivalents a: *castanyoles, fardatxo i per sempre.*

castanyoles: tauletes morisques

fardatxo: llangardaix

per sempre: perpetu

- l. En quin sentit es fa servir la paraula *untaran*?

En el sentit de recompensar, subornar, afalagar, etc.

2. Intenta explicar la diferència entre el punt de vista del lleó, d'una banda, i del cavall, de l'ase, del bou i del gos, de l'altra.

El lleó viu lluny de l'home, en té un coneixement indirecte, per referències llibresques.

Els altres són animals domèstics, que han patit per causa de l'home i han tingut males experiències.

3. De les experiències atribuïdes als animals, quines et semblen pròpies dels humans i quines pròpies dels animals?

Els patiments dels animals domèstics són experiències pròpies dels animals.

El coneixement erudit del lleó sobre la vida d'Alexandre o sobre la conducta dels cortesans, que tenen tant el lleó com la grua, responen a experiències humanes.

4. Com caracteritzaries el personatge que encarna la cigonya?

No fa ni com la grua, que, generosa i imprudent, acaba entre les barres del llop, ni com la rabosa, que és prudent i descarada. L'anàlisi que fa la grua dels comportaments dels forts i cruels és més incisiva: els critica i, fins i tot, els proposa una reforma dins de la cort del lleó. La cigonya és la imatge del bon conseller, del cortesà virtuós.

5. Compara les faules (texts 1-4). En quines predomina la mera acceptació de la realitat i en quines una certa voluntat de reforma?

Només en el text 4 la cigonya parla amb una certa voluntat de reforma, creu que és possible millorar la moral de la cort, contràriament al que creu el lleó. En la resta de faules (1-3) s'imposa la mera acceptació de la realitat.

6. En la introducció a la faula que ara comentem es fa una llista, molt resumida, d'alguns fets que van marcar profundament l'època en què Francesc Eiximenis va viure. Quin dels fets esmentats podria relacionar-se amb el contingut de la faula?

L'ambient que veiem en la cort del lleó podria ser un reflex de la cort del rei Joan lo Descurat.

TREBALLEM EL TEXT

1. Posa un títol que es corresponga amb el contingut de cadascun dels apartats (1-6).

Títols possibles:

I. Els animals del consell del lleó jutgen l'home

II. L'acusació que es va fer contra l'home

III. Altres testimonis contra l'home

IV. El lleó demana al seu consell que emeta sentència contra l'home

V. La defensa de l'home i acusació contra els mals curials del lleó

VI. Les conclusions del lleó

7. **Feu una adaptació teatral de la faula, i després, en grup, distribuïu-vos els rols i feu-ne una lectura dramatitzada o una representació.**

Resposta oberta.

FRANCESC EIXIMENIS I LA CIUTAT DE VALÈNCIA

RELACIONA

Associa les ciutats amb diverses etapes de la biografia de Francesc Eiximenis:

Girona		Naixement i infància. A Girona va ingressar en l'orde franciscà.
València		Hi va escriure la seua obra, i va tindre una bona relació amb el govern municipal.
Tolosa	Oxford	Estudis universitaris.
Barcelona		Residència transitòria. En esta ciutat va començar a escriure la seua obra.
València		Residència definitiva.

REPRESENTA

Localitza en el mapa les ciutats d'Oxford, Girona, Tolosa, València i Barcelona.

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ de la pàgina següent (dalt). Representa la ciutat de València al voltant de l'any 1400, és a dir, en l'època en què va viure Francesc Eiximenis.

1. **Una de les portes de la muralla encara es conserva, sabries dir-ne el nom i situar-la?**

Porta o Torres de Serrans (a la vora del riu).

2. **El Palau Reial, defés per altes torres, estava en l'altra riba del riu. Assenyala'l. Va ser arrasat, ara fa dos-cents anys. Actualment, en el mateix espai que ocupava, hi ha uns jardins. Saps com es diuen?**

Jardins dels Vivers o del Real.

3. **Un altre edifici principal era la Seu. L'actual campanar estava en obres. Com es diu? Assenyala'l.**

El Micalet (enmig de la ciutat, a l'esquerra de la Seu).

4. **El convent de Sant Francesc, on vivia Francesc Eiximenis, també va desaparèixer fa molts anys. Tenint en compte que el riu està al nord de la ciutat i sabent que el convent estava situat en l'extrem sud-est de la ciutat, sabries situar-lo? Hui, en el seu lloc, hi ha una plaça molt important. Saps com es diu?**

Plaça de l'Ajuntament (a la vora de la muralla, en l'extrem esquerre de la ciutat, tal com es veu en la il·lustració).

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ de la pàgina següent (baix) que recrea la València de l'any 1350.

1. **Representa la ciutat abans o després d'arribar-hi Francesc Eiximenis?**

Abans.

2. **Compara-la amb la València de 1400 i explica quina evolució va fer la ciutat.**

La construcció d'una nova muralla i el creixement dels ravals.

La ciutat de València en 1400.

La ciutat de València en 1350.

VALÈNCIA ENTRE ELS SEGLES XIV I XV

Per grups o individualment, consulteu enciclopèdies, llibres d'història o llocs d'Internet per a obtenir informació sobre la demografia i l'economia en la ciutat de València. Amb la informació obtinguda, redacteu un breu informe en què caracteritzeu la ciutat que Francesc Eiximenis va conèixer.

Resposta oberta.

LA SOCIETAT URBANA

Texts 5 i 6

TREBALLEM ELS TEXTS

1. Fes uns breu resum de les idees d'Eiximenis sobre l'economia en la seua societat.

Resposta oberta. Este resum hauria d'incloure necessàriament:

- La gran importància de les ciutats i del comerç en l'economia.
- L'obligació que tenien els governants d'afavorir els mercaders i el seu comerç.

2. Creus que era més partidari de les formes de vida rurals o urbanes? Per què?

Deixa entreveure que era partidari de les formes de vida urbanes, per la capacitat de les ciutats de crear riquesa artificial allà on hi havia riqueses naturals.

3. Per què creus que dona tanta importància al mar?

Perquè facilita el comerç i les comunicacions. En temps d'Eiximenis el transport per camins era molt més difícil, precari, que no per mar: els carros o les mules no podien competir amb les naus i les galeres.

Text 7

TREBALLEM EL TEXT

1. Fes correspondre amb una paraula o expressió del text:

rebé la comunió: combregà

condició de vassall: vassallia

coratge, resistència: enfortiment

complir, observar: servir

súbdits: vassalls

mort per no renegar la fe de Jesucrist: martiri

persones amb càrrec en la cort: curials

sacrificat: màrtir

2. Fes un esquema on resumisques la narració d'Eiximenis.

Resposta oberta.

3. Compara els texts 1, 4 i 7. Quines semblances o diferències (en situacions, personatges, etc.) hi trobes?

Resposta oberta, però amb la inclusió obligatòria de les observacions següents:

- La coincidència entre els personatges de la cigonya i Vinatea: la veu valenta que denunciava els vicis del rei.

- Vinatea, a diferència del que fa la grua, no es posa en la gola del llop sense garanties; com la cigonya, pren les precaucions necessàries. Les amenaces de Vinatea són l'equivalent a la prudent distància en què es manté la grua respecte del lleó.

4. Repassant els texts 5, 6 i 7, i amb les informacions que tens sobre la biografia de Francesc Eiximenis, quina opinió o actitud creus que devia tindre Francesc Eiximenis sobre la ciutat de València?

Resposta oberta, però amb la inclusió necessària de l'admiració o l'afecte que sentia per la ciutat. I això, per diverses raons:

- Eiximenis va triar València per a viure i escriure la seua obra.

- València era una ciutat rica i molt dinàmica, de mercaders que promovien un comerç important, i que a més estava prop del mar, la qual cosa, a més de donar-li importància comercial, la feia fecunda en iniciatives i novetats culturals. Un fet que, tal com hem vist, agradava especialment a Francesc Eiximenis.

- Eiximenis remarca la virtut de la ciutat (enfortiment) i la grandesa d'un dels seus herois, Francesc de Vinatea.

Batxillerat

PROGRAMACIÓ DE LES UNITATS

Objectius, continguts i criteris d'avaluació

OBJECTIUS

- Conèixer i valorar la vida i l'obra de Francesc Eiximenis, des d'un punt de vista literari i històric.
- Conèixer i valorar l'àmplia influència entre els lectors contemporanis de l'obra escrita per Eiximenis.
- Reconèixer alguns recursos propis de la literatura didàctica medieval (la faula, l'exemple).
- Reconèixer i utilitzar tècniques dels texts expositius, narratius i argumentatius.
- Conèixer i valorar la relació entre Francesc Eiximenis i la ciutat de València, des del punt de vista biogràfic, intel·lectual i social.
- Conèixer i valorar l'evolució de la ciutat de València en temps de Francesc Eiximenis en els àmbits econòmic, demogràfic, cultural i polític al llarg del segle XIV.
- Reconèixer la mentalitat burgesa i urbana en l'obra de Francesc Eiximenis.
- Conèixer i valorar la importància històrica de la burgesia comercial a l'Europa del segle XIV.
- Conèixer i valorar la importància cultural i civil dels ordes mendicants a l'Europa medieval.

CONTINGUTS

I. HISTÒRIA

El creixement de les ciutats en la Baixa Edat Mitjana
La burgesia, classe social emergent
La influència cultural i social dels ordes mendicants
La ciutat de València al llarg del segle XIV

II. HISTÒRIA DE LA LLENGUA I DE LA LITERATURA

Biografia de Francesc Eiximenis
L'obra de Francesc Eiximenis
El públic lector de Francesc Eiximenis
Els nous usos de la llengua escrita: l'accés de les classes urbanes a la lectura

III. TÈCNIQUES DE TREBALL

Lectura comprensiva
Debat oral
Consulta de diccionaris, enciclopèdies, atles
Consulta d'espais d'Internet
Anàlisis i resums de texts

IV. LA LLENGUA

El text narratiu
El text expositiu
El text argumentatiu
La precisió lèxica

CRITERIS D'AVUACIÓ

- Conéixer les principals dades de l'obra i de la biografia de Francesc Eiximenis.
- Conéixer algunes característiques de l'època històrica en què va viure Eiximenis, relacionades amb la seua vida i la seua obra.
- Conéixer alguns trets de la influència de Francesc Eiximenis sobre el públic lector.
- Conéixer la relació entre Francesc Eiximenis i la ciutat de València.
- Conéixer i valorar alguns aspectes del pensament d'Eiximenis sobre la societat del seu temps.
- Conéixer algunes característiques de la burgesia com a classe social emergent en les ciutats medievals.
- Conéixer algunes dades de la influència cultural dels ordes mendicants en les ciutats europees de la Baixa Edat Mitjana.
- Conéixer l'evolució de la ciutat de València al llarg del segle XIV, des del punt de vista urbà i demogràfic.
- Conéixer alguns aspectes de l'evolució política de València, com a capital d'un estat dins de la Corona d'Aragó.
- Llegir en veu alta texts amb entonació i pronúncia correctes.
- Analitzar els texts llegits i fer-ne resums i exposicions orals i escrites.
- Analitzar els caràcters i punts de vista dels personatges d'una narració.
- Consultar diccionaris i atles.
- Consultar espais d'Internet.
- Localitzar en un mapa topònims que apareguen en els texts.
- Establir relacions de significat entre elements lèxics.
- Relacionar informacions de diversa procedència i extraure'n conseqüències.
- Participar oralment en l'anàlisi col·lectiva dels texts.
- Fer exposicions i descripcions orals i escrites prenent com a suport il·lustracions.
- Fer lectures i consultes relacionades amb la temàtica tractada.

Batxillerat

SOLUCIONARI

FRANCESC EIXIMENIS

ELS CONEIXEMENTS PREVIS

1. En quina època situaries Francesc Eiximenis: Edat Mitjana, Renaixement, Barroc, Neoclassicisme, Romanticisme?

Edat Mitjana.

2. Com el qualificaries: noble, burgès, camperol, cavaller, artesà o menestral, metge, frare, notari, músic, pintor, alquimista, poeta, prosista, intel·lectual?

Burgès (per família i mentalitat), frare, prosista, intel·lectual.

3. Quins títols associaries a Eiximenis: *Llibre dels fets*, *Tirant lo Blanch*, *Lo somni*, *Lo Crestià*, *Blanquerna*, *Crònica*, *Llibre dels àngels*, *Vita Christi*, *Llibre de les dones*, *Regiment de la cosa pública*?

Lo Crestià, *Llibre dels àngels*, *Vita Christi*, *Llibre de les dones*, *Regiment de la cosa pública*.

4. Posteriorment a Eiximenis, altres autors van escriure llibres amb el mateix títol que el *Vita Christi* i el *Llibre de les dones*. Sabries dir quins?

Jaume Roig, que va escriure l'*Espill* o *Llibre de les dones* (1460), i sor Isabel de Villena, que va escriure la *Vita Christi* (1497).

5. En quin segle va viure Eiximenis?

Durant els dos últims terços del segle XIV i la primera dècada del XV.

6. Quins personatges van ser contemporanis seus: Jaume I, Pere el Cerimoniós, Ferran el Catòlic, sant Vicent Ferrer, Ramon Llull, Bernat Metge, Joanot Martorell?

Pere el Cerimoniós, sant Vicent Ferrer, Bernat Metge.

7. Quin estil va ser el propi del seu temps: gòtic, romànic?

Gòtic.

8. La societat en què va viure Eiximenis era de caràcter absolutament rural, o l'element urbà hi tenia un pes important?

L'element urbà hi tenia un pes important.

9. A partir de quins segles es va produir el ressorgiment de les ciutats a Europa?

A partir dels segles XII o XIII.

10. Quins elements són més importants en la societat que va conèixer Eiximenis: el castell o la ciutat, la catedral o el monestir?

La ciutat i la catedral.

Primera pàgina del *Llibre dels àngels* de Francesc Eiximenis. Edició de Joan Rosenbach, Barcelona, 21 de juny de 1494.

LA SOCIETAT OBSERVADA PER FRANCESC EIXIMENIS

EL REGIMENT DE LA COSA PÚBLICA

Text 1

1. Eiximenis oposa els mercaders a altres classes o grups socials. Quins?

Als cavallers i ciutadans que viuen de rendes.

2. En què es basa l'oposició?

Els mercaders no viuen de rendes, donen més almoines.

3. A qui atorga la superioritat?

Als mercaders.

4. Com argumenta que són superiors?

Procuren la prosperitat pròpia i col·lectiva, Déu els afavorix, s'arrisquen i superen els perills.

5. En un text tan breu apareix resumida tota una mentalitat. Com la qualificaries?

Mentalitat burgesa, basada en el risc i el guany en el negoci; oposat a viure de renda, a la simple conservació i gaudi del patrimoni heretat o concedit per un senyor (mentalitat aristocràtica).

6. Certament, *regiment* és una paraula polisèmica. Quins dos sentits té?

- Acció de regir.

- Cos de tropa a les ordres d'un coronel.

7. Busca un sinònim per a *cosa pública*.

Bé comú, assumptes públics.

8. Quin és l'origen de la paraula *república*? Si cal, consulta un diccionari etimològic.

Res publica, que vol dir 'cosa pública'.

Quins elements et permeten identificar-lo?

Perquè apareix representat amb un llibre en les mans.

2. Els personatges que apareixen agenollats són els membres del govern municipal de València, al qual Eiximenis va dedicar el seu llibre. Quants en són?

Sis.

Com es deia el seu càrrec?

Tenien el nom de *jurats*.

3. Enfront d'Eiximenis apareix l'àngel custodi, protector de la ciutat. Quins dos personatges apareixen a la seua esquerra?

Els macers.

N'heu vist mai algun? Què simbolitzen?

En les processons solemnes de diversos pobles i ciutats valencians, escorten, anuncien o representen l'autoritat.

4. Reconeixes el monument que apareix al fons de la composició?

Les Torres de Serrans.

Què creus que simbolitza?

Simbolitzen la ciutat.

Quins altres símbols de la ciutat de València podeu identificar en esta composició?

Els altres símbols que es poden identificar en esta composició són l'àngel custodi i l'escut coronat.

5. Quants anys havien transcorregut entre l'escriptura del llibre i esta edició?

Més d'un segle: des de 1383 fins a 1499.

Quines conclusions pots extraure tant de l'edició de l'obra com del disseny de la portada?

Una edició era una operació econòmicament molt costosa: el *Regiment* degué tindre prou vigència i prestigi un segle després d'haver sigut escrit. Eiximenis apareix en la portada d'este llibre envoltat dels símbols de la ciutat (l'escut, la porta de la muralla, els macers, l'àngel custodi). En certa manera, també ell degué ser-ne un.

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ

1. En el gravat que il·lustra el *Regiment de la cosa pública* podem identificar diversos elements significatius. Sabries assenyalar l'autor del llibre?

El frare que apareix a la dreta.

LES MENTALITATS DIVERSES DE BURGESOS I NOBLES

Text 2

1. **Escriu un sinònim de *fi*.**
Objectiu, finalitat.
2. **Quina diferència hi ha entre *el fi* i *la fi*?**
La *fi*: acabament, final. El *fi*: objectiu, finalitat.
3. **Escriu un sinònim d'*apetir*.**
Abellir.
4. **Reescriu els dos primers versos desfent els hipèrbats i donant a la frase un orde més propi de la prosa.**
Qui fou construïdor de nau per conseguir victòria.
5. **Remarca l'ús transititiu del verb *apetir* ('apetir un fi'), que trobem en el text. Reformula la frase amb una altra estructura sintàctica.**
Apetir-li un fi. La reformulació de la frase podria ser la següent: molt millor fi volc (volgué) que li abellira (o abellís).
6. **Quins són els antecedents dels pronoms *aquest* i *ella*?**
Aquest: el mercader.
Ella: la nau.
7. **Quants objectius possibles diu l'autor que podria tindre un constructor de naus? Quins són? Com els ordena l'autor de major a menor mèrit?**
Fer la guerra («victòria conseguir»), comerciar («guanyar») i practicar la pirateria («robar volgués ab ella dels amics»).
8. **Què creus que vol dir l'autor quan diu «amics»?**
Els súbdits o els aliats del seu senyor.
9. **Comparem els texts 1 i 2. Com qualificaries la mentalitat dels autors corresponents?**
Eiximenis té una mentalitat burgesa; Ausiàs March, aristocràtica.
En què et bases?
El primer posa en primer lloc el comerç, els negocis, com a activitat superior. El segon considera que la guerra és millor que el comerç, i que el comerç és millor que la pirateria.

FRANCESC EIXIMENIS I SANT VICENT FERRER

Text 3

1. **Tenint en compte que esta narració presenta un fet fictici o de dubtosa veracitat, però amb un rerefons d'innegable realitat, com podríem qualificar-la?**
Com a llegenda.
2. **Com ha pogut trobar l'historiador una explicació hipotètica (realitat més profunda) a l'anècdota (realitat més superficial)?**
Comparant les formes de pensar dels dos personatges històrics. Això li ha permès trobar entre ells un desacord important, en un aspecte tan significatiu com és el pensament econòmic, i per tant, suposar que en això devia basar-se l'enemistat entre els dos frares, ja que cal suposar algun fonament real en la tradició popular.
3. **La breu anècdota fa un retrat esquemàtic dels personatges. De quin personatge dona una imatge negativa?**
Dóna una imatge negativa d'Eiximenis.
Quin pecat o vici n'assenyala?
El pecat que es mostra és l'enveja.
De qui ens dona una imatge positiva? Quines qualitats li associa?
De sant Vicent dona una imatge positiva, ja que li associa com a qualitats: ser un home estimat, tant entre el poble com entre les autoritats (causa de l'enveja que li té Eiximenis); tindre un gran domini de la paraula (és capaç d'improvisar, i respondre amb enginy a les paraules malicioses de Francesc Eiximenis).
4. **Què és la *bufa* en sentit figurat i propi?**
Entre altres significats, *bufa* és la 'bossa membranosa que forma part de l'aparell urinari', que quan es matava un porc o un bou es podia unflar com un globus. En algunes comarques valencianes, *bufa* vol dir també 'globus'. En sentit figurat, *bufa* significa també *vanitat* ('anar bufat', 'unflat').

Què devia voler dir «la bufa va i ve, però no es deté»?

La resposta de sant Vicent es devia basar en el doble sentit de les paraules *vanitat* i *globus*. Sobretot pel significat de la segona, en el sentit que un globus «va i ve» allà on el du el vent. Podem pensar que sant Vicent pretenia justificar-se dient que la vanitat li havia sobrevingut i que ell no n'era el responsable, sinó les autoritats i la multitud que l'aclamaven. L'afirmació «no es deté» evoca també un ús metafòric de la paraula *globus*, en el sentit que, com este, la vanitat és capritxosa, canviant i efímera, com el moviment que descriu un globus. Una manera hàbil de demostrar que si la vanitat ara planava sobre sant Vicent, abans ho havia fet sobre el mateix Eiximenis, vint anys més vell que sant Vicent, i aclamat també al seu dia a València per l'èxit i el reconeixement social.

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ

- Quina paraula ha substituït l'original *bufa*? Com explicaries la substitució?**

Tal com es desprén de la contemplació d'este plafó de ceràmica, inaugurat en 1955 a València, amb motiu del cinqué centenari de la canonització de sant Vicent Ferrer, la paraula *bufa* va ser substituïda per la paraula *vanitat*. Probablement, la raó d'esta substitució va ser deguda al fet que la paraula *bufa* va ser interpretada en aquell moment com una paraula vulgar o malsonant.

- Creus que amb la substitució s'obté un resultat satisfactori?**

No es pot considerar satisfactori, perquè es perd el joc metafòric de la frase.

Retaule ceràmic de 1957, que recorda l'encontre entre Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer.

ELS BURGESOS I LA CIUTAT

Texts 4-7

Després de llegir els texts 4-7, fes una breu caracterització de la burgesia.

La resposta haurà de fer referència a l'origen històric i a la funció de la burgesia. La burgesia es gesta lentament, a partir del segle XI, quan el comerç se separa del productor (que ven en el mercat l'excedent de la seua producció, és a dir la part que no destina al consum propi) i passa a mans d'un especialista que es dedica exclusivament al comerç: el burgès. L'evolució de la burgesia va lligada al creixement del comerç i de les ciutats, on aconsegueix un gran protagonisme. És una classe innovadora i dinàmica, que aplica la racionalitat a l'economia.

LA SOCIETAT

Texts 8-9

- Llegint Eiximenis (text 8), el que nosaltres anomenaríem *societat*, amb quins altres conceptes es confon o s'identifica?**

Amb els fidels que compartixen una religió, amb l'Església.

- Ben mirat, no totes les parts del cos representen un estament. Quin altre element inclou la imatge del cos?**

La divinitat. El cap és Jesucrist, es dona una unió entre la societat humana i Déu. Esta unió la fa possible l'Església, que és depositària i intèrpret de la paraula de Déu.

- Creus que la tria de les metàfores (text 8) per a representar els diversos estaments és significativa? Per què?**

És significativa. La part del cos que correspon a cada estament té a veure amb la seua funció o posició dins de la societat.

- Quins són els estaments més afavorits? I el més perjudicat?**

Els més afavorits són els que se situen en el cap (per tant, més prop de Déu), és a dir, prelats, jutges, predicadors; també els prínceps (el cor) i els nobles (l'estómac).

L'estament més perjudicat és el dels pagesos.

5. Quina relació podries remarcar entre els texts 8 i 9?

Es pronuncien sobre la inferioritat dels pagesos.

6. En la llengua medieval *grosser* s'oposa a *subtil*, i significa 'persona de poca intel·ligència'. Per a Eiximenis, a què és equivalent?

A la condició de pagès o llaurador.

LA FORMACIÓ INTEL·LECTUAL DE FRANCESC EIXIMENIS

Texts 10-12

1. A partir dels texts 10-12, redacta en poques línies la informació biogràfica que pugues extraure sobre Francesc Eiximenis.

La resposta ha d'incloure la següent informació:

- Nascut a Girona al voltant de 1330, en el si d'una família benestant, probablement burgesa (la seua mentalitat també ho era).
- Sent encara un xiquet, degué ingressar en l'orde franciscà.
- Els franciscans el van formar intel·lectualment des de nivells encara elementals fins a la universitat. Entre les diverses universitats europees per les quals va passar, sembla que Oxford va ser la més important en la trajectòria acadèmica d'Eiximenis.

2. Com sabem que va estudiar en diverses universitats europees?

Només per les afirmacions que fa el mateix Eiximenis en els seus escrits. D'altra banda, la seua obra demostra que la formació que posseeix és d'un nivell universitari.

3. Pel que fa a la formació intel·lectual de l'escriptor Francesc Eiximenis, quin és el fet biogràfic determinant?

L'ingrés en un orde religiós, que li permetia una dedicació intensa o preferent a l'estudi i un determinat tipus de formació (reprenem la qüestió en l'apartat següent, texts 13-15, pregunta 7).

FRANCESC EIXIMENIS I L'ORDE FRANCISCÀ

Texts 13-15

1. Quan apareixen els ordes mendicants?

Apareixen en el segle XIII.

Quins són els principals?

Franciscans (dits també frares menors), dominics (o frares predicadors), agustins i carmelitans.

2. Fins a l'aparició dels mendicants, on construïen els monjos els seus monestirs?

En el camp, aïllats (enmig d'extensos dominis, de terres propietat del monestir).

3. On van construir els frares (mendicants) els seus convents?

En les ciutats.

4. Per què es produïx este canvi d'orientació? Quin fet important assenyalas en la història d'Europa?

Perquè, amb el creixement de les ciutats, la societat urbana desplaça la societat rural a un segon terme polític, econòmic i demogràfic.

5. Quina era l'altra diferència entre els convents i els monestirs?

Els monestirs vivien de les seues propietats, de les rendes de les seues terres (els monjos individualment no posseïen res, però la comunitat sí), mentres que en el cas dels convents (ni els individus ni la comunitat) no podien tindre propietats; per això es deien *mendicants*, perquè econòmicament depenien de les donacions o almoines.

6. Podrien haver subsistit els convents d'almoines lluny de les ciutats?

En el camp, menys poblat que les ciutats, hauria sigut molt difícil, si no impossible, recaptar prou per a mantindre la comunitat. En canvi, en la ciutat hi havia un sector prou nombrós de població que disposava dels recursos econòmics necessaris per a mantindre els convents.

7. Després de llegir els texts 13-15, podríem argumentar millor l'afirmació que en la formació cultural d'Eiximenis el fet biogràfic decisiu és l'ingrés en l'orde franciscà?

La formació dels mendicants pretenia formar uns frares cultes, capaços de fer-se valdre per la seua autoritat intel·lectual i de projectar l'ensenyança de la religió cristiana sobre els habitants de la ciutat, molt més exigent des del punt de vista cultural que els habitants de les zones rurals. Evidentment, Eiximenis n'és un exemple ben representatiu, i hem pogut comprovar la seua admiració pels mercaders i el seu menyspreu pels pagesos o llauradors, que es basava en la gran diferència de nivell cultural entre els dos estaments (vegeu també l'apartat anterior: texts 10-12, pregunta 3).

UNA VISIÓ SATÍRICA

Text 16

1. Quina crítica fa Turmeda dels frares?

La seua avidesa de diners.

2. Quina base real devia tindre?

Sense propietats que asseguraren el manteniment de la comunitat i la construcció o reparació dels convents, les comunitats de mendicants havien de desplegar una estratègia insistent i hàbil per a recaptar, contínuament, recursos econòmics.

3. Quins mendicants esmenta Turmeda?

Els predicadors (dominics) i els carmelitans.

Creus que es vol referir només a aquells dos ordes o a tots els mendicants en general?

Devia referir-se a tots en general.

Per què creus que en tria només dos? Per què precisament aquells i no altres?

En tria només dos perquè convenia a la rima: honors-predicadors, capellans-carmelitans.

LA DIVULGACIÓ CULTURAL

Texts 17-19 i 13

1. Què entens per *llengua vulgar*?

El romanç, la llengua parlada, per oposició al llatí, que era la llengua escrita.

2. A Europa, fins als segles XIII i XIV, quina és l'única llengua de cultura escrita? Per què?

El llatí. Era la llengua de l'Església, que tenia el monopoli de la cultura escrita (de la qual eren els únics productors i consumidors). El llatí s'adaptava perfectament a les necessitats de l'Església, que era una institució que abastava gran part d'Europa.

3. Per què va caldre començar a utilitzar les llengües vulgars en els usos reservats al llatí fins aleshores?

Amb el creixement de les ciutats, des del segle XIII va aparéixer un nou públic entre els laics més exigent i curiós intel·lectualment, capaç de llegir en la pròpia llengua, però no en llatí.

4. A banda de l'adopció del vulgar, quins altres recursos van fer servir els intel·lectuals dels ordes mendicants per a fer-se llegir pels laics?

Simplificar els continguts, fer més amenes les exposicions, intercalant-hi narracions breus, i recórrer de vegades al llenguatge col·loquial.

EIXIMENIS NARRADOR

Text 20

1. Dóna la forma equivalent actual a les expressions següents:

el li metés: li'l ficara / li'l ficàs

féu-ho: ho va fer / ho féu

tolc-li: li va llevar / li llevà

menjà-la's: se la va menjar / se la menjà

2. **Dels verbs següents, assenyala les formes del pretèrit perfet simple i perifràstic:**

hac: hagué / va haver

tenc: tingué / va tindre

estrenc: estrenyé / va estrényer

3. **A quin gènere pertany el text? Sabries justificar-ho?**

A la faula. La faula és una narració breu, en què els personatges són animals amb comportament humà i de la qual es desprén una sentència moral.

4. **Quina funció té dins del conjunt de l'obra on apareix inserit?**

Amenitzar l'exposició o explicació de la qual forma part. Sens dubte, la faula era coherent amb el sentit general del text, coincidia amb el sentit i la intenció de l'exposició o explicació.

5. **Quina ensenyança se'n deriva?**

Cal ser prudents davant d'aquells que tenen fama de cruels i que són més forts que nosaltres. La seua conducta no canviarà davant d'un comportament generós, almenys segons la faula a la qual Eiximenis dóna crèdit.

Text 21

1. **Quin personatge representa la saviesa?**

El frare, «apellat frare Bonaventura». Tot i que era «nat de pagesia», és, però, un cas individual, excepcional, tal com veurem tot seguit.

2. **La narració té un caràcter, no cal dir-ho, humorístic. Quina intenció o ensenyança se'n deriva?**

Els pagesos o llauradors, col·lectivament considerats, són rústics, grossers, violents. Això era una convicció ben sincera en Eiximenis. La seua admiració per les classes urbanes (veg. text 1) i la ciutat s'articulava o complementava amb el sentiment contrari davant dels pagesos i del camp, que menyspreava profundament (veg. texts 8 i 9).

3. **Creus que el sentiment que expressa Eiximenis davant dels pagesos o llauradors ha tingut una certa vigència fins als nostres dies?**

Resposta oberta.

Amb els romàntics, la valoració de la cultura dels llauradors va millorar, tot i que és obvi que la gent de ciutat ha menyspreat la gent del camp, almenys fins que en el camp s'han adoptat, des de fa poc, les formes de vida urbanes.

Es pot proposar el tema de la baixa consideració del valencià entre la gent de ciutat com a llengua *de poble* o *de llauradors*.

Text 22

1. **Quins personatges intervenen en la narració i quin defecte o virtut representa cadascun?**

Els tres principals són:

- El bon mercader (valencià), que representa l'hospitalitat.
- El mal mercader (de Mallorca, que els altres mercaders mallorquins censuren), mesquí i avar, que no practica l'hospitalitat ni l'agraïment, i que és també hipòcrita.
- El rei de Mallorca. Representa la justícia, el bon govern i la protecció del comerç. En un temps en què la navegació estava amenaçada per molts perills (pirates, corsaris enemics, naufragis i altres accidents, malalties, abusos de les autoritats, etc.), l'hospitalitat i la solidaritat entre els mercaders es consideraven una necessitat i un deure.

2. **Amb quina intenció va fer la pintada el mercader mallorquí?**

Fer veure, hipòcritament, que si no oferia hospitalitat al mercader valencià era per por de l'enveja que això poguera suscitar en els mallorquins davant dels forasters, pel fet de ser tractats més generosament que els naturals de la terra.

3. Quin significat té la versió dictada pel rei?

Si en la pintada del mal mercader *oberta* vol dir 'acollidora' en la versió del rei més aviat deu voler dir 'indefensa', és a dir, que si els mercaders mallorquins es mostraven orgullosos amb els forasters i no els acollien amb hospitalitat, això els perjudicaria a la llarga, perquè, anant pel món, els pagarien amb la mateixa moneda, serien mal acollits i tindrien moltes dificultats.

ESPLENDOR I MISÈRIA D'UNA ÈPOCA: LA VALÈNCIA QUE VA CONÈIXER EIXIMENIS

Texts 23-29

1. Hem agrupat els texts 23-29 dins de l'apartat que hem titulat «Esplendor i misèria d'una època». Per què parlem al mateix temps d'esplendor i de misèria per a referir-nos a la ciutat de València?

És una època en què València té dos cares: d'una banda, la guerra, la pesta i les fams, que colpeixen la ciutat molt durament; d'altra banda, ens trobem davant de l'afany de superació d'una ciutat que tractava de sobreposar-se a aquelles horribles calamitats i que pretenia convertir-se, des de mitjan segle XIV i al llarg del segle XV, en una ciutat populosa, rica, culta i, com més va, més important i poderosa.

2. Què va motivar la guerra amb Castella?

A banda de la rivalitat tradicional entre Castella i la Corona d'Aragó, els fets que van motivar la guerra amb Castella foren les reivindicacions de Castella sobre territori valencià, ja que pretenia annexionar-se'n tot el sud: Alacant, Elx i Oriola.

3. Quines conseqüències negatives va tindre la guerra amb Castella en el Regne de València?

Va ser el territori que més directament va patir la violència d'una guerra que es va caracteritzar, més que pels combats entre exèrcits, per la devastació sistemàtica del Regne.

4. La guerra, a banda dels efectes terribles, quines noves circumstàncies polítiques i econòmiques va crear per a la ciutat de València?

Havent fet costat al rei Pere el Cerimoniós en els moments més crítics de la guerra, el rei ho va agrair a la ciutat de diverses maneres, com ara eixamplant el seu terme municipal, l'àrea de la seua influència directa. La ciutat afermava així el control sobre el comerç de tot el Regne, un factor important per al seu desenvolupament, entre altres raons perquè així s'assegurava l'abastiment de blat. En un període de fams que es repetien cíclicament, això era essencial (Cullera era un port de gran moviment, la vall del Palància era l'eixida d'Aragó a la Mediterrània).

5. Com va evolucionar la ciutat entre mitjan segle XIV i mitjan segle XV?

Fixant-nos en el creixement de la població (1330: 20.000 h.; 1418: 40.000 h.; 1500: 75.000 h.), ens podem fer una idea del pes econòmic, polític i cultural que guanyava la ciutat.

L'ESPai URBÀ DE VALÈNCIA AL LLARG DEL SEGLE XIV

Texts 30-31

1. Per què es va construir la nova muralla de València?

Per la imminència de la Guerra amb Castella i perquè la ciutat havia crescut molt, raó per la qual una gran part romania fora de la muralla antiga.

2. Quins sectors urbans importants va incloure la nova muralla a mitjan segle XIV?

Els ravalers o barris extramurs.

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ

1. Quins altres elements urbans incloïa la nova muralla a banda dels ravalers?

Els convents dels ordes mendicants (franciscans, dominics i agustins), que, tant o més que

els ravals, determinen el traçat de la nova muralla. Sens dubte, això és, des del vessant de l'urbanisme i la monumentalitat, un bon indicador de la gran importància social i cultural dels ordes mendicants.

2. Quins en van quedar fora?

Els elements urbans de rellevància situats en la ribera esquerra del riu: el palau del Real i el monestir de la Saïdia.

VALÈNCIA I EL SEU REGNE

Texts 32-33

1. **Quan Eiximenis parla de «poble valencià» fa dos afirmacions, i estableix una diferència clara entre el pla de la memòria històrica, del seu origen, i el pla del present, de l'actualitat del moment en què ell escriu. Quines són estes afirmacions i a quin pla pertany cadascuna?**

La primera és: «vengut e eixit, per la major partida, de Catalunya», i es referix al pla de la memòria històrica, a l'origen del poble valencià; i la segona és: «no es nomena poble català, ans per especial privilegi ha propi nom e es nomena poble valencià», i pertany al pla de l'actualitat, al moment en què escriu Eiximenis (a la fi del segle XIV).

Nota: Cal advertir que este text (part de la carta als jurats de València que acompanya el *Regiment de la cosa pública* en l'edició de 1499) és d'atribució discutida. Segons Wittlin (1993), podria tractar-se d'una falsificació feta un segle després i introduïda pels editors de l'edició de 1499.

2. **Creus que considera el «poble valencià» com una realitat estàtica, perenne o com el resultat d'un procés?**

Com el resultat d'un procés. Té l'origen fora del territori valencià, majoritàriament a Catalunya (en aquell moment, la memòria de la conquesta i repoblació devia estar molt viva), però al llarg del temps ha deixat de dir-se *català* i ha adoptat un altre nom, en funció del nom del territori on s'ha establert: *poble valencià*.

3. **Les apreciacions d'Eiximenis podrien coincidir amb les afirmacions de Joan Francesc Mira o creus que es contradiuen?**

No es contradiuen. De fet, potser Mira s'inspira en Eiximenis.

Segons Mira, a partir de Jaume I, la ciutat crea la noció de *poble valencià* («un conjunt de gent que es reconeix amb aquest nom», diu Joan Francesc Mira) i li dona el seu nom. Nom i identitat irradien des de la capital i s'estenen a tot el territori del Regne.

Texts 34-36

1. **Quina virtut exalta Eiximenis en l'actuació de Vinatea?**

La fidelitat de la ciutat de València al príncep que havia jurat com a futur rei.

Segons Eiximenis, Alfons el Benigne apartava de la successió el fill de la primera muller: el futur rei Pere el Cerimoniós, i n'imposava un de la segona muller (la reina Elionor): l'infant Ferran.

2. **Té el mateix significat per a Joan Fuster? (texts 34 i 35)**

No. La ciutat de València no s'oposa al nomenament d'un nou hereu a la Corona, sinó a la feudalització d'una gran part del Regne de València, perquè el rei no volia nomenar un nou successor, sinó que volia segregar de la Corona importants territoris i donar-los a l'infant Ferran. Això perjudicava el futur Pere el Cerimoniós, perquè li retallava el patrimoni reial, encara que el pare no el privava de la successió. En esta disputa, la ciutat de València defenia la integritat del Regne, la seua capitalitat sobre el territori.

Text 37

1. **Pel que fa a l'actuació de Vinatea, quina diferència observes entre la versió d'Eiximenis i la que trobem en la *Crònica* de Pere el Cerimoniós?**

Eiximenis l'anomena «Francesc Vinatea», mentres que el rei es referix a ell com a «Guillem Vinatea». Eiximenis diu que el rei proposava un nou hereu a la Corona («vivent lo dit Pere, volgués fer jurar en rei après si un altre fill que havia nom Ferrando»).

El rei parla de segregar del Regne dominis territorials i donar-los, com a senyor feudal, a l'infant Ferran: el rei Alfons volia fer «donació perpetua [...] de les viles de Xàtiva, que ara és ciutat, d'Algezira, de Morvedre, de Morella, de Borriana e de Castelló», i per tant que «la gent dels dits llocs que jurassen per senyor llur lo dit infant».

2. Quina relació hi ha entre la versió que en dona el rei i la interpretació que en fa Fuster?

Coincidixen. De fet, és la que accepten tots els historiadors. El rei Pere el Cerimoniós, directament afectat per la decisió de son pare (perdia les principals viles valencianes), n'estava millor informat que Eiximenis.

LA CIUTAT DE VALÈNCIA EN LA BIOGRAFIA DE FRANCESC EIXIMENIS

Text 38

1. Quant de temps va viure Eiximenis a València?

Entre el 1383 i el 1408.

2. Quan s'hi va establir, tenia altres ofertes per a triar?

Podria haver ocupat un lloc de privilegi en la cort reial. L'infant Joan, Joan I, el volia nomenar confessor seu.

3. Com podem fer-nos una idea de l'atractiu que la ciutat de València tenia sobre ell?

D'una banda, sabem pels seus escrits que era un defensor i admirador de la societat urbana, i de l'altra, sabem que estava molt ben situat en l'entorn reial, on hauria pogut aconseguir influència i beneficis personals; a pesar d'això, es va estimar més establir-se en el convent franciscà de València.

4. A banda de la tasca com a escriptor i conseller dels jurats, quines altres activitats va tindre Eiximenis a València?

Eiximenis va ser una personalitat de gran relleu a la València de la fi del segle XIV i del començament del segle XV. D'una part de

la seua intensa activitat cívica han quedat proves documentals: era un dels predicadors més distingits de la ciutat, que trobem solemnitant en la Seu els grans esdeveniments polítics (la mort del rei, el naixement d'un possible hereu a la Corona, una victòria militar, etc.). De vegades, al costat de sant Vicent Ferrer, té gran influència en les relacions entre el poder civil i el religiós: el trobem organitzant la pregària en temps de crisi, fundant un convent en col·laboració amb la reina o organitzant una expedició de castic sobre els pirates que havien assaltat i saquejat la població de Torreblanca.

LA POSTERITAT DE FRANCESC EIXIMENIS

Texts 39-43

1. Enumera i data les informacions que trobes en els texts 39 i 41 sobre la vigència de l'obra de Francesc Eiximenis al llarg del temps.

- 1) «El primer llibre imprès a Ginebra és una traducció francesa del *Llibre dels àngels* (1478)».
- 2) «[...] el primer llibre imprès a Granada és una traducció castellana del *Vita Christi* (1496)».
- 3) «Les Germanies (1519-1523) van ser, tant al País Valencià com a l'illa de Mallorca, alguna cosa més que una simple revolta popular [...]. Joan Llorenç degué ser l'orientador diguem-ne ideològic del moviment [...]. I és curiós: darrere de Llorenç estava el bondadós i remot frare Francesc Eiximenis».

2. Valora i argumenta el valor que tenen com a indicis les dades aportades.

Les dos primeres notícies ens informen de l'extensa àrea geogràfica per on s'havia difós l'obra d'Eiximenis, profusament traduïda. Un segle després, encara mereixia els honors de la impremta. Cal remarcar que, en aquell temps, l'edició d'un llibre comportava una inversió econòmica molt elevada (la impremta era un invent recent, de mitjan segle XV); per tant, els editors devien estar molt segurs que, tant a Granada com a Ginebra, era un valor segur a la fi del segle XV.

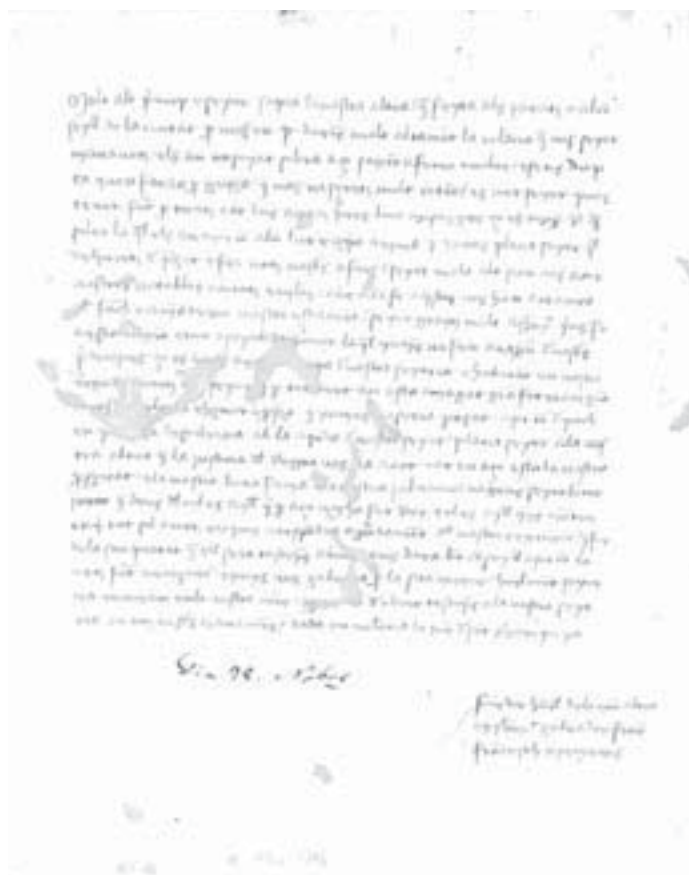
Pel que fa a la tercera notícia, és sorprenent que 110 anys després de la seua mort (1519) els agermanats encara foren sensibles al prestigi d'Eiximenis, i que s'empararen de la seua autoritat moral i intel·lectual per a legitimar les seues reivindicacions.

3. Fins quan es manté vigent l'obra d'Eiximenis?

L'obra (el pensament) de Francesc Eiximenis es manté vigent fins a mitjan segle XVI.

Quines raons determinaran, a partir d'un cert moment, la pèrdua de la seua vigència?

El rastre de la seua vigència es perdrà al llarg del segle XVI. L'obra d'Eiximenis, profundament medieval (text 43), no pogué resisitir l'embat renovador del Renaixement. Una altra raó que explica la pèrdua de la vigència de l'obra d'Eiximenis la determina la seua falta d'originalitat des del punt de vista de la història del pensament. Les motivacions de l'interés actual per Francesc Eiximenis es troben, d'una banda, en el vessant filològic i literari (la seua llengua, el seu estil) i, de l'altra, en el vessant històric: la història de les mentalitats, la seua relació amb València, etc.

Facsimil d'una carta autògrafa de Francesc Eiximenis, datada a València en 1396.

RECAPITULEM

Francesc Eiximenis va ser un savi llegit, escoltat i respectat. La seua vida i la seua obra són producte d'un temps i d'un espai. La relació que va tindre amb la ciutat de València és ben important. Quina era la missió d'Eiximenis com a intel·lectual del seu temps?

Resposta oberta, però amb la inclusió necessària de la referència següent: Eiximenis, com a intel·lectual pertanyent a un orde mendicant, escriu l'obra que es podia esperar d'ell, pel que fa als continguts, l'estil i el públic lector, amb el fi ben clar d'adoctrinar en la religió cristiana els habitants de les àrees urbanes. D'altra banda, com una característica més personal, Eiximenis és un entusiasta de les formes de vida urbana; per a ell la ciutat és sinònim de civilització i progrés. Des del punt de vista econòmic, la iniciativa comercial dels mercaders és l'únic mitjà per a procurar el mínim benestar material al conjunt de la societat, en una època de grans calamitats.

Quines característiques o circumstàncies definien la València que ell va conèixer?

València era aleshores una ciutat dinàmica, que inaugurava un període fecund de creixement econòmic, cultural i polític.

Quina relació hi va tindre?

Aquell moment excepcional de la ciutat es degué percebre en la realitat viva del dia a dia. Eiximenis va decidir establir-se a València, on va escriure la seua obra i va actuar en els assumptes de la ciutat amb una gran autoritat moral. I no es va equivocar Eiximenis en la tria: la ciutat el va correspondre. Sabem que hi va ocupar un lloc preeminent en vida, i la seua obra, abans i després de la mort, hi va trobar una audiència àmplia i duradora.

BIOGRAFIA DE FRANCESC EIXIMENIS

INFÀNCIA I JOVENTUT

Pel que fa a la biografia de Francesc Eiximenis, disposem de molt poca informació de la primera mitat de la seua vida. Amb total seguretat, es pot afirmar, però, que Francesc Eiximenis va nèixer en la ciutat de Girona al voltant de 1330, i que el van ordenar a Barcelona l'any 1352.

Poc més se sap del llarg període de vida que comprén des del seu naixement fins a la irrupció de l'Eiximenis madur en els cercles intel·lectuals i polítics pròxims a la Casa Reial, quan ell ja devia tindre uns quaranta anys d'edat. Només des d'aleshores, a causa de la importància creixent que anava adquirint el personatge, trobem un rastre documental prou considerable per a permetre'ns un coneixement de la seua trajectòria vital.

Sant Pere de Galligants (s. XII), una pervivència de la Girona que va conèixer Francesc Eiximenis.

Com a frare franciscà, degué ingressar en un convent d'aquell orde sent molt jove, potser a la Girona natal, on començaria la seua formació cultural i religiosa. També és probable que procedira d'una família benestant arrelada en aquella ciutat.

El campanar romànic de la Seu de Girona (s. XI). Al seu voltant, durant tot el segle XIV es va derrocar l'antiga seu romànica i es va construir la nova seu gòtica.

Capitell d'Elna (s. XIV).

El rei Pere el Cerimoniós va adoptar el drac alat com a ensenya de la Corona.

La seua formació acadèmica, més enllà dels primers estudis, Eiximenis la va adquirir en diverses universitats europees. Per comentaris que fa ell mateix en alguns dels seus escrits, el podem situar com a estudiant a Oxford, París, Colònia, etc., on va assolir un bagatge cultural que li va permetre ocupar un lloc ben distingit entre els intel·lectuals del seu temps.

LES RELACIONS AMB LA CASA REIAL

Va ser pel seu prestigi intel·lectual que el franciscà Eiximenis va establir una relació intensa amb el rei Pere el Cerimoniós, relació privilegiada que no es va interrompre amb els seus successors, Joan I i Martí l'Humà. Precisament els primers documents que ens permeten conèixer amb prou detall un episodi concret de la seua biografia, l'obtenció del magisteri en Teologia, els va produir la Casa Reial.

L'any 1371 Francesc Eiximenis havia fracassat com a aspirant a la Càtedra de Teologia de la Universitat de Lleida. Li l'havien denegada, sens dubte, perquè no tenia el títol de mestre en aquella matèria. Poc després, l'any 1373, el rei Pere el Cerimoniós es va ocupar personalment de fer

escriure una carta al duc d'Anjou en què li demanava que protegira Eiximenis durant la seua estada en la Universitat de Tolosa, on havia d'anar per tal d'obtenir el grau de mestre en Teologia. Així mateix, aquell any el rei va concedir cinquanta florins d'or per a ajudar Eiximenis en les despeses d'este viatge i de la seua estada a Tolosa de Llenguadoc. Poc després, la reina Elionor va concedir també a Eiximenis vint-i-cinc florins més amb esta mateixa finalitat. L'any 1374, va ser Mata d'Armanyac, la muller de l'infant Joan, l'hereu de la Corona, qui va intervenir en este afer escrivint al canceller de la Universitat perquè accelerara els tràmits de concessió del magisteri. Tota la família reial, doncs, valorava altament el frare Francesc Eiximenis i es prenia un gran interès en la seua promoció acadèmica, consideració que, passant el temps, va anar en augment. Hi ha dos fets que avalen esta consideració: d'una banda, la proposta que fa l'infant Joan a Eiximenis en 1387 perquè acceptés ser confessor seu, i de l'altra, la carta que en 1392 adreça el mateix Eiximenis a l'infant Martí (el futur rei Martí l'Humà) a fi d'aconsejar-lo sobre la manera de governar l'illa de Sicília.

A VALÈNCIA

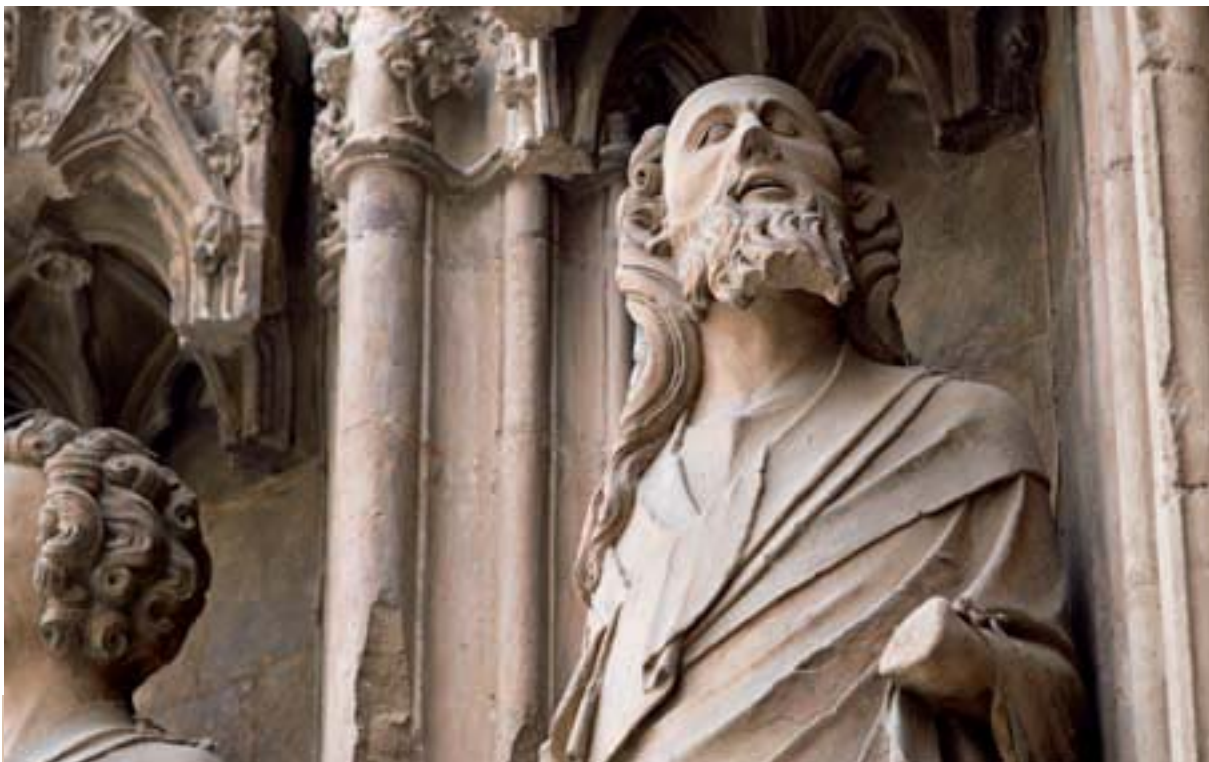
Al tornar de Tolosa, Francesc Eiximenis va residir uns anys a Barcelona, fins que, l'any 1383, es va traslladar a València, on es va establir definitivament i on va viure la seua plenitud com a escriptor. L'any 1381, quan ja havia començat a redactar *Lo Crestià*, el rei Pere el Cerimoniós, personalment interessat en l'elaboració de l'obra, li adreçà una carta en què li ordenava que no es moguera del convent de Barcelona, on aleshores estava Eiximenis, fins que no haguera acabat d'escriure l'esmentada obra. A Barcelona, Eiximenis només va poder acabar el *Primer del Crestià*; la resta d'obres (el *Segon del Crestià*, el *Terç del Crestià* i el *Dotzé del Crestià*) les va redactar ja a València.

València l'atreia poderosament. Era una ciutat amb empenta, amb voluntat de capitalitat sobre el seu regne, que creixia i guanyava importància econòmica i política, que oferia bones possibilitats per a un intel·lectual com Eiximenis, desitjós de trobar un públic extens i atent, com de fet tingué la sort de trobar-lo.

L'èxit d'Eiximenis en la ciutat de València, culturalment i socialment, va ser fulgurant, i des de València, on va produir quasi tota la seua obra, es

Quan Eiximenis va arribar a València (1383), feia pocs anys que s'havia construït la Porta dels Apòstols.

Un dels apòstols que donen nom a la porta gòtica de la Seu de València.

va projectar com a escriptor de gran èxit (un dels més llegits del seu temps) no sols sobre el Regne de València, Catalunya i Mallorca, sinó també sobre Castella i França, on va ser traduït i es va guanyar un públic lector nombrós.

L'OBRA DE FRANCESC EIXIMENIS

El període de creació literària d'Eiximenis es correspon en el temps, quasi exactament, amb la seua època de residència en la capital valenciana (1383-1408). Llevat del *Primer del Crestià* i una part del *Segon del Crestià*, escrits encara a Barcelona (i algun altre llibre anterior, de menor entitat), tota la seua obra la va redactar a València, immersit en els seus cercles culturals i en relació directa i constant amb el públic lector valencià.

Gravat del *Llibre de les dones* (edició de 1495). L'autor apareix representat a l'esquerra.

DATA I LLOC	OBRES
1375?	<i>Tractat d'usura</i>
Abans de 1383	<i>Ars praedicandi populo</i> Tractat sobre la predicació, escrit en llatí.
1379-1381 Barcelona	<i>Primer del Crestià</i> Sobre els fonaments de la religió cristiana, de la llei natural, de la llei de gràcia i de revelació.
1382-1383 Barcelona - València	<i>Segon del Crestià</i> Sobre les temptacions.
1383 València	<i>Regiment de la cosa pública</i> Sobre el bon govern de la ciutat. Inclòs després en el <i>Dotzé del Crestià</i> (capítols 357-395).
1384 València	<i>Terç del Crestià</i> Sobre el mal, els vicis i els pecats.
1385-1386 València	<i>Dotzé del Crestià</i> També dit <i>Regiment de prínceps e de comunitats</i> . Sobre política, adreçat als governants i a les classes dirigents.
1392 València	<i>Llibre dels àngels</i> Tractat d'Angeologia.
1396 València	<i>Llibre de les dones</i> Sobre l'educació i la conducta de les dones.
1397-1398 València	<i>Vita Christi</i> Vida de Jesucrist.
? València	<i>Summa Theologica</i> Obra, potser inacabada, de la qual es conserva un breu fragment en llatí.
1398 València	<i>Pastorale</i> Sobre les normes de vida per als clergues i religiosos, escrit en llatí.
1404 València	<i>Psalterium alias laudatorium</i> Llibre d'oracions i de contemplació, escrit en llatí.
Anterior a 1406	<i>Scala Dei</i> o <i>Tractat de contemplació</i> Obra menor: resum d'alguns capítols del <i>Llibre de les dones</i> .
? València	<i>Cercapou</i> Sobre els principis de la religió cristiana.

EL TEMPS DE FRANCESC EIXIMENIS

En temps de Francesc Eiximenis, la societat dinàmica, que des del segle XIII i a tota Europa s'anava conformant a partir del creixement de les ciutats, del desenvolupament del comerç i de l'ascens de la burgesia, va passar per convulsions terribles que van trasbalsar els seus fonaments.

Si bé és veritat que poc després de començar el regnat de Pere el Cerimoniós les guerres del rei amb Jaume III de Mallorca (1343) i amb la **Unió** d'Aragó i amb la de València (1347-1348) havien creat una greu inestabilitat, la primera aparició de la **pesta negra** (1348), coincidint amb les guerres de la Unió, va causar un perjudici sense precedents sobre la població i sobre l'economia.

Encara no havia pogut recuperar-se la societat d'aquella primera epidèmia, quan va començar la guerra entre la Corona d'Aragó i Castella (1356-1369), que va tindre en el Regne de València un dels principals espais d'operacions. Va ser una guerra llarga, de desgast, més de castic i destrucció sobre les poblacions i els camps que no de batalles entre exèrcits. Com a conseqüència d'esta guerra, una gran part del territori valencià va quedar devastat.

La Unió

Moviment d'oposició d'Aragó i del Regne de València (1347) contra la política del rei Pere el Cerimoniós, que defenia els furs i reivindicava una major autonomia de la ciutat contra l'autoritarisme i la política fiscal del rei. L'enfrontament va derivar ràpidament en guerra oberta. Les tropes del rei, després d'alguns fracassos, van vèncer definitivament les tropes de la ciutat en la Batalla de Mislata (8 de desembre de 1348).

La pesta negra

Gran epidèmia que va devastar Àsia, Europa i el nord d'Àfrica des de mitjan segle XIV. Es calcula que en la Corona d'Aragó el primer esclat de pesta negra (1348) va exterminar dos terços de la població. La malaltia reapareixia després periòdicament, sovint en temps de guerra o males collites, quan la població estava més debilitada per la mala alimentació. Les successives escomeses de la pesta, amb diversa intensitat i freqüència, no van cessar fins al final del segle XVII.

La guerra condicionava la vida de les societats medievals. Claustre de la Seu d'Elna (s. XII).

Per si no n'hi havia prou amb tot això, la pesta negra, que s'havia tornat a declarar l'any 1362, i després, el 1374, va acabar fent-se cíclica, de manera que reapareixia cada vegada més sovint: els anys 1380 i 1383 hi hagué noves epidèmies.

Lògicament, totes aquelles calamitats marcaren profundament la societat, des de l'economia a la cultura, la mentalitat, les formes de vida. Quan Francesc Eiximenis arriba a València (1383) per a establir-s'hi definitivament, s'iniciava aleshores un període de recuperació. Des del **Tractat d'Almazán** (1375), la pau amb Castella s'havia afermat, i s'allunyava així definitivament el fantasma de la guerra. D'altra banda, la pesta concedia una treva relativament llarga, fins a l'any 1395, encara que poc temps després es tornà a mostrar amenaçadora durant els anys 1401 i 1403. Estos van ser els últims esclats de l'epidèmia que va viure Francesc Eiximenis, dels huit que va conèixer al llarg de la seua vida.

A València Eiximenis va esdevindre una personalitat. Els jurats que dirigien la ciutat li van dedicar grans atencions i sovint acudien a ell en demanda de consell i de doctrina. La ciutat devia agradar a un caràcter com el d'Eiximenis: se sobreposava a totes les contrarietats, creixia econòmicament i demogràficament malgrat les dificultats; els seus dirigents tenien la ferma voluntat de convertir-la en capital efectiva del Regne, provaven d'apaivagar la violència, ben arrelada en el teixit social, que es desencadenava sovint per places i carrers. Francesc Eiximenis va viure molt directament alguns d'aquells episodis. Com el seu contemporani sant Vicent Ferrer, va fer gestions per a posar pau entre les famílies nobles valencianes que tan sovint dirimien les seues diferències a punta d'espasa. També, després de l'assalt al call de València (1391), Eiximenis va formar part d'una comissió examinadora dels llibres provinents del saqueig a les biblioteques dels jueus.

Aquella urbs dinàmica, convulsa, en creixement, on es generaven a tothora situacions i problemes inèdits, que demanaven reflexió i resposta constant, devia seduir un apassionat pel *regiment de la cosa pública* —«política» en diríem nosaltres— com va ser Francesc Eiximenis.

El Tractat d'Almazán

Rep el nom de la vila castellana on es va signar i va comportar el final de l'enfrontament entre Pere el Cerimoniós i Enric II de Castella, que havia succeït Pere el Cruel. Enric II havia ajudat el Cerimoniós en la guerra contra el Cruel, rival seu en la disputa pel tron de Castella. Per aconseguir l'ajuda del rei d'Aragó, li havia promés diverses cessions territorials en la zona de Múrcia, que, una vegada esdevingut rei de Castella, es negà a satisfer. En virtut del tractat, Pere el Cerimoniós renunciava definitivament a les seues pretensions sobre Múrcia i Enric II ho feia, definitivament, sobre el sud valencià, que Pere el Cruel havia ambicionat.

El pas del romànic al gòtic assenyalava un període de gran activitat constructiva en les ciutats. Claustre de la Seu de Girona (s. XII).

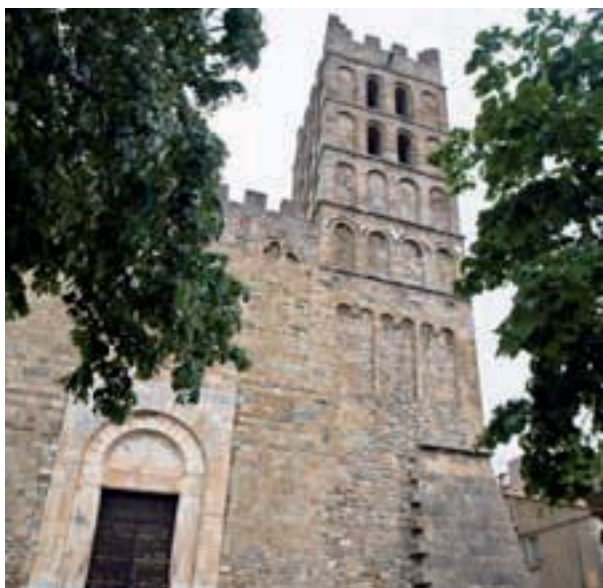

Les llogtes, com ara la d'Ares del Maestrat, són construccions característiques dels segles XIV i XV, associades al creixement urbà.

FINAL A PERPINYÀ

Com a teòleg i home d'església, i també com a pensador polític, Francesc Eiximenis va posar tot el seu interès en el **Cisma** que va dividir l'Església occidental en 1378, i que va influir poderosament en la política europea de la fi del segle XIV i del començament del segle XV.

Des de l'arribada de Joan I al tron (1387), que suposava el trencament de la neutralitat en què s'havia mantingut Pere el Cerimoniós, la Corona d'Aragó es va alinear amb el papa d'Avinyó. Després, amb l'elecció de l'aragonés Pero Martines de Luna com a papa **Benet XIII** (el papa Luna) en aquella seu pontifícia (1398) i l'immediat canvi d'obediència de França, que es va alinear tot seguit amb el papa de Roma, el rei Martí l'Humà encara es va comprometre més decididament a favor d'Avinyó. Francesc Eiximenis, sempre en sintonia amb la Casa Reial, va esdevindre un home de Benet XIII. Personatge il·lustre i de gran autoritat, Eiximenis va formar part d'una comissió de set teòlegs que aconsellaren el rei Martí l'Humà, assessorant o legitimant les seues decisions. Agraït a Eiximenis per tot el seu assessorament, Benet XIII el va convocar l'any 1408 amb motiu de la reunió del Concili a Perpinyà. Amb vora huitanta anys, el franciscà va deixar València per a acudir a esta crida del papa i rebre, a més, el nomenament de bisbe d'Elna, al Rosselló. Eiximenis va ocupar el càrrec molt poc de temps, ja que la mort li va sobrevindre tan sols uns mesos després, a Perpinyà.

Molt prop de Perpinyà, es troba la Seu d'Elna (XI-XIII). Francesc Eiximenis la va presidir com a bisbe durant uns pocs mesos, al final de la seua vida.

El Castellet (s. XIV) era la principal porta de les muralles de Perpinyà, on Francesc Eiximenis va arribar, des de València, l'any 1408.

El Cisma

Divisió dins de l'Església catòlica, que entre 1378 i 1417 va comptar amb dos papes enfrontats: l'un a Avinyó i l'altre a Roma, el primer promogut per França i el segon per la Itàlia central i septentrional. El Cisma va afectar tota Europa occidental, central i septentrional. Els diversos prínceps es van alinear amb Avinyó o Roma, segons els seus interessos polítics.

Benet XIII

Nom que va prendre el cardenal aragonés Pero Martines de Luna quan el van nomenar papa en la Seu d'Avinyó (1394). Segon i últim papa d'aquella seu, la seua situació va esdevindre precària quan França li va retirar l'obediència i el va atacar obertament (1398). En canvi, el rei Martí l'Humà li va refermar el seu suport més decidit, que a la llarga va comportar la retirada de Benet XIII (també conegut com el papa Luna) en un primer moment a Barcelona (1409) i, més tard, a la fortalesa de Peníscola (1416), on va ser desposseït del papat en pro de la unitat de l'Església catòlica, aconseguida l'any 1417. Va morir l'any 1422, després de reconèixer-se, ell mateix, com a únic papa legítim.

CRONOLOGIA

ANY	FETS I ESDEVENIMENTS POLÍTICS I SOCIALS	FETS I ESDEVENIMENTS LITERARIS I CULTURALS	BIOGRAFIA DE FRANCESC EIXIMENIS
1325		Ramon Muntaner comença a escriure la seua <i>Crònica</i> a Xirivella.	
1328	Comença el regnat d'Alfons el Benigne.		
1330 (data aprox.)			Naix a Girona Francesc Eiximenis.
1336	Mor Alfons el Benigne. Comença el regnat de Pere el Cerimoniós.	Mor Ramon Muntaner a Eivissa.	
1343	Pere el Cerimoniós s'enfronta a Jaume III de Mallorca i ocupa l'illa.	Data probable del naixement de Bernat Metge.	
1344	Pere el Cerimoniós ocupa el Rosselló.		
1347	La Unió de València, aliada amb la Unió d'Aragó, s'enfronta amb Pere el Cerimoniós.		
1348	Primera aparició de la pesta negra. Pere el Cerimoniós venç els unionistes aragonesos i valencians. Jaume III de Mallorca ven la senyoria de Montpeller a Felip VI de França.		
1349	Jaume III, intentant recuperar Mallorca, mor a la Batalla de Llucmajor. Els pirates genovesos ataquen la platja de València.		
1350	Naix l'infant Joan, futur Joan I.	Naix a València sant Vicent Ferrer.	
1351	Aliança entre la Corona d'Aragó i Venècia contra Gènova.		
1352	Derrota de la flota genovesa en aigües de Sardenya davant de la ciutat de l'Alguer.	Data probable per al naixement d'Antoni Canals.	L'ordenen sacerdot a Barcelona. Data probable per a l'inici dels seus viatges per les universitats europees.

1354	Pere el Cerimoniós expulsa la població de l'Alguer i repobla la ciutat amb catalans, mallorquins i valencians.		
1355	L'infant Ferran cedix al rei de Castella, Pere el Cruel, els castells d'Oriola i d'Alacant.	Data probable per al naixement de Bonifaci Ferrer.	
1356	Castella, aliada de Gènova, ataca la Corona d'Aragó: comença una llarga guerra entre Pere el Cerimoniós i Pere el Cruel de Castella. Naix l'infant Martí, futur Martí I l'Humà.		
1357			Retorna al convent franciscà de Girona, després del seu periple universitari europeu.
1358	Les tropes castellanes arrasen Guardamar.		
1360	Els historiadors estimen la població de València en 26.000 habitants.		
1362	Segona aparició de la pesta negra, coneguda a València com a <i>mortaldat dels infants</i> .		
1363	Ofensiva castellana sobre territori valencià: Pere el Cruel ocupa Morvedre i assetja València. Assassinat de l'infant Ferran.	Data probable per a l'inici de la redacció de la <i>Crònica</i> del rei Pere el Cerimoniós.	
1364	Les tropes castellanes ocupen Alacant, Elx, Crevillent, Asp, Elda, Xixona, Dénia, Oliva, Gandia, Cullera i Morvedre (en l'actualitat Sagunt), i tornen a assetjar València. La contraofensiva de Pere el Cerimoniós obliga Pere el Cruel a retirar-se a Morvedre.		
1365	Nova ofensiva castellana sobre Xiva, Aiora, Castell de Castells i Oriola. El Cerimoniós recupera Morvedre.		Probablement viatja a la cort pontifícia d'Avinyó.
1366	Amb l'ajuda de Bertrand Du Guesclin i de rebels castellans, Pere el Cerimoniós obliga el rei Pere el Cruel a retirar-se a Castella. Perdó del Cerimoniós a diverses aljames que s'havien sublevat aprofitant la invasió de Pere el Cruel.		

1367	Victòria de Pere el Cruel en la Batalla de Nájera.	Pere March és fet presoner a la Batalla de Nájera. Vicent Ferrer ingressa en l'orde dels dominics.	
1369	Mort de Pere el Cruel: final de la guerra entre Castella i la Corona d'Aragó.		
1371		Jaume March escriu el <i>Llibre de concordances</i> .	Li deneguen la Càtedra de Teologia a Lleida.
1373			El rei Pere i la reina Elionor li donen una subvenció perquè pugui anar a la Universitat de Tolosa.
1374	Tercera aparició de la pesta negra.		Obté el títol de Mestre en Teologia en la Universitat de Tolosa.
1375	El Tractat d'Almazán posa fi definitiu a l'enfrontament entre Castella i la Corona d'Aragó.	Bernat Metge esdevé escriptor de l'infant Joan. Bernat Descoll treballa intensament en la redacció de la <i>Crònica</i> del rei Pere el Cerimoniós.	
1378	Cisma d'Occident.		
1379			Comença a escriure a Barcelona el <i>Primer del Crestià</i> .
1380	Quarta aparició de la pesta negra.		
1381			Acaba el <i>Primer del Crestià</i> .
1382		Matrimoni de Bonifaci Ferrer.	Comença a escriure, encara a Barcelona, el <i>Segon del Crestià</i> .
1383	Cinquena aparició de la pesta negra.		Comença a viure a València, on probablement va acabar el <i>Segon del Crestià</i> . Dedica als jurats de València el <i>Regiment de la cosa pública</i> , que després havia d'incloure en el <i>Dotzé del Crestià</i> . Escriu, en llatí, l' <i>Ars praedicandi populo</i> .
1384			Escriu el <i>Terç del Crestià</i> . L'infant Joan, futur Joan I, el nomena confessor seu.

1385			Comença a escriure el <i>Dotzé del Crestià</i> .
1386	Atacs granadins al sud valencià. Assalt i saqueig de la moreria de Xàtiva, en represàlia.		
1387	Mor Pere el Cerimoniós. Comença el regnat de Joan I el Caçador. El rei Joan trenca la neutralitat que el Cerimoniós havia mantingut davant del Cisma i es declara partidari del papa d'Avinyó.		Els consellers municipals de València li encarreguen, amb sant Vicent Ferrer i un tercer religiós, l'elogi fúnebre pel rei Pere.
1389		Bonifaci Ferrer representa la ciutat de València en les Corts de Montsó.	
1390		Bernat Metge esdevé secretari del rei Joan.	
1391	Assalt als calls i assassinat en massa de jueus a València i en altres grans ciutats de la Corona d'Aragó i de Castella.		Té un incident amb el rei Joan per haver divulgat una profecia que predia l'extinció de totes les cases reials, llevat de la francesa, abans de l'any 1400.
1392	Expedició a Sicília de l'infant Martí.	Gilbert de Pròixita participa en l'expedició a Sicília.	Escriu el <i>Llibre dels àngels</i> . Forma part d'una comissió encarregada d'estudiar els llibres escrits en hebreu procedents del saqueig dels calls.
1394	El cardenal Pero Martines de Luna esdevé papa a Avinyó amb el nom de Benet XIII.	Moren la muller i les cinc filles de Bonifaci Ferrer, infectades de pesta.	
1395	Expedició de Joan I a Sardenya i Sicília. Sisena aparició de la pesta negra.	Gilbert de Pròixita pren part en l'expedició a Sardenya i Sicília. Vicent Ferrer abandona la Càtedra de Teologia de la Seu de València, que ocupa Antoni Canals.	
1396	Oposició de Barcelona a subvencionar els Jocs Florals i el trasllat del papa Benet XIII a la Corona d'Aragó. Mor Joan I. Comença el regnat de Martí l'Humà.	Bernat Metge és empresonat i processat. Bonifaci Ferrer entra en la Cartoixa de Portaceli.	Data probable de redacció del <i>Llibre de les dones</i> .

1397	Pirates provinents del nord d'Àfrica assalten la vila de Torreblanca.		Comença a escriure el <i>Vita Christi</i> . Intervé en l'organització d'una croada de valencians i mallorquins en resposta a l'assalt a Torreblanca.
1398	El rei de França retira l'obediència a Benet XIII i l'ataca a Avinyó. El rei Martí envia un estol de mallorquins i valencians a ajudar-lo, que fracassa en no poder remuntar el Roine.	Gilbert de Pròixita és empresonat per haver participat en les bandositats entre els Centelles i els Vilaragut.	El rei Martí el va convocar, juntament amb altres sis teòlegs, per tractar del Cisma.
1399		Bernat Metge escriu <i>Lo Somni</i> . Vicent Ferrer comença la seua peregrinació com a predicador.	
1400		Naix Ausiàs March.	
1401	Setena aparició de la pesta negra.		
1403	Huitena aparició de la pesta negra.	Bonifaci Ferrer esdevé prior general dels cartoixans.	
1404			Escriu, en llatí, el <i>Psalterium alias laudatorium</i> .
1405		Mor a Gènova Gilbert de Pròixita.	
1406	Mor la reina Maria de Luna, muller de Martí l'Humà. El rei Martí ha d'acudir a València per posar pau entre els nobles enfrontats en bandositats.		
1407	Ramon Boïl, dit el <i>Governador Vell</i> , és assassinat a València víctima de les bandositats nobiliàries.		
1408	El papa Benet XIII convoca un concili a Perpinyà.	Bonifaci Ferrer és enviat com a legat de Benet XIII al Concili de Pisa.	El papa Benet XIII el crida al Concili de Perpinyà i el nomena bisbe d'Elna.
1409	Mor Martí el Jove, rei de Sicília, fill únic de Martí l'Humà.		Mor Francesc Eiximenis a Perpinyà.
1410	Mor sense successor el rei Martí l'Humà.		
1412	Batalla de Morvedre: els Centelles i les tropes castellanes de Ferran d'Antequera vencen els Vilaragut. Se celebra el Compromís de Casp, d'acord amb el papa Benet XIII i per tal de nomenar un successor del rei Martí.	Sant Vicent Ferrer i el seu germà Bonifaci són dos dels tres elegits per a representar el Regne de València a Casp.	

**MATERIAL DIDÀCTIC
PER A L'ALUMNAT
1r cicle d'ESO**

UN ESCRIPTOR DE LA VALÈNCIA MEDIEVAL. FRANCESC EIXIMENIS, CONTACONTES

Qui era Francesc Eiximenis? Caldria dir, primer de tot, que va escriure molts llibres i que va viure fa moltíssims anys: diuen que va nèixer cap a l'any 1330 i que va morir el 1409, ara fa sis segles. I abans de dir res més, de moment potser fóra millor, per a començar a conèixer-lo, que obrírem un dels molts llibres seus que es poden trobar en qualsevol llibreria, com ara *Contes i faules*. És com un arxiu d'històries. És una antologia de narracions breus escrites per Francesc Eiximenis. En esta selecció, el professor i erudit Marçal Olivar, que s'ha llegit tota la seua obra, ens presenta les narracions que li han semblat més representatives.

Obrint *Contes i faules* a l'atzar, podríem trobar-nos el conte següent:

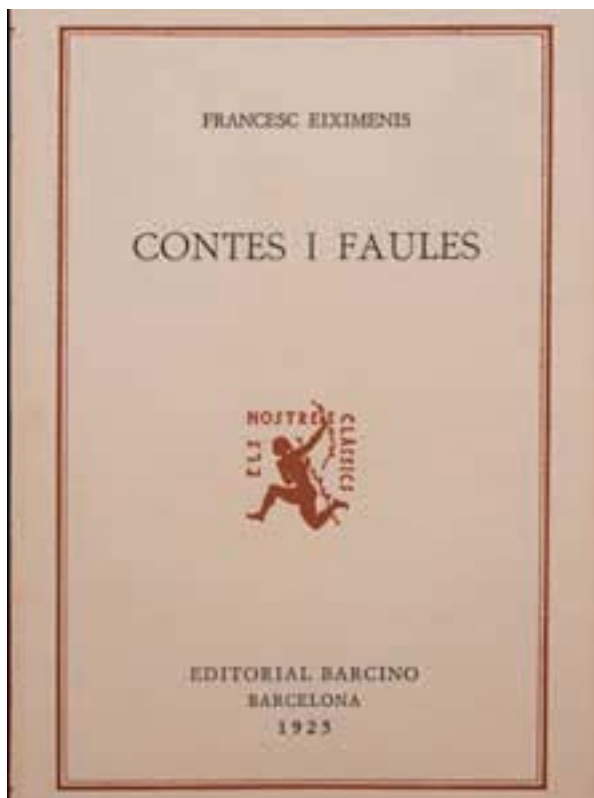
Text 1

El llop havia furtat una oca **cuita a l'ast** en casa d'un capellà i, de lluny, veié **bestiar**, el volgué acaçar i no sabia a qui **encomanar** l'oca. Pensà que al lleó, que ja estava **fart** i per tal com és bèstia notable i rei de les altres, li la podia encomanar.

Quan li l'hagué encomanada, el lleó olrà l'oca, que feia bona olor, la tocà amb la llengua i trobà que tenia bon sabor, i se la menjà tota.

Francesc Eiximenis, representat en una edició del *Regiment de la cosa pública* de 1499.

Antologia de les millors narracions de Francesc Eiximenis, feta per Marçal Olivar. Es reedita des de 1925.

En tornar, el llop li digué:

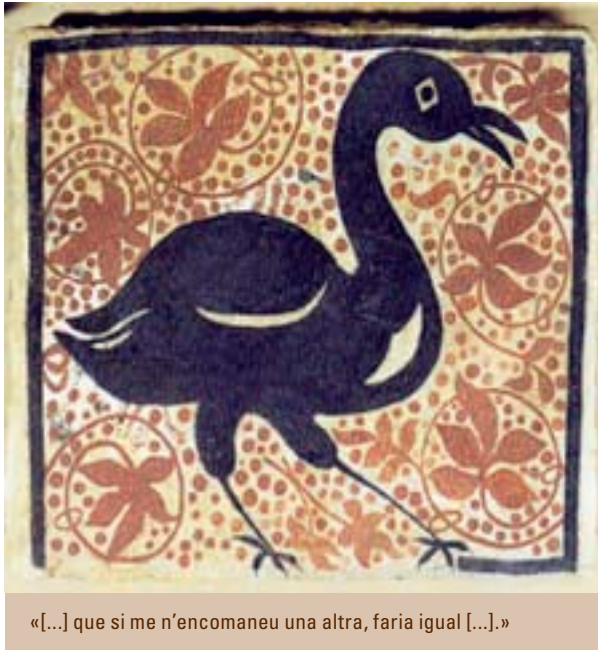
—Oh, senyor, i per què vos heu menjat la meua oca, que jo vos havia encomanat.

Respongué el lleó i li digué:

—Llop, no s'han d'encomanar totes les coses a altre, majorment les que mouen el cor a acostar-s'hi i a **posseir-les**. Vós m'encomanàreu la vostra oca i me la posàreu al costat. Jo sentí la seua bona olor i amb la llengua la tastí; no em poguí resistir d'atacar-la amb les dents i menjar-me-la tota. Per això,

«[...] olrà l'oca, que feia bona olor, la tocà amb la llengua i trobà que tenia bon sabor, i se la menjà tota.»

vos aconselle, llop, que no encomaneu a ningú res que ell puga desitjar.

—Vos pregue, senyor —digué el llop—, que em digueu si teniu vergonya d'haver fet tanta **deslleialtat**.

Respongué el lleó que no gens:

—[...] perquè el **pecat**, en persona viciosa, li lleva tota la vergonya i ho podríeu comprovar, que si me n'encomaneu una altra, faria igual. Les bèsties i els hòmens poderosos, si vos fan mal i els en parreu o els **repteu**, se vos burlaran, i si els feu enrabià, causaran la vostra desgràcia, com jo a vós si me'n parreu més.

Llavors el llop fugí i se n'anà dient-se: «més val que haja perdut l'oca que si, a més, em perdia a mi mateix».

Dotzé del Crestià, cap. 369 [adaptació]

apoderar-se'n:

traïció:

bonegueu, marmoleu:

mala acció:

2. Quina conclusió o ensenyança es pot extraure de la lectura dels fets narrats?
3. Si hagueres de posar un títol a la narració, quin títol li posaries?
4. Fes un resum de la faula descomponent-la en les unitats mínimes de la narració i dedica una frase per a cada part o unitat.
5. En grups de 6 persones, distribuïu-vos les successives parts o episodis de la faula, feu-ne un dibuix i, després, pengeu-los en la paret seguint el mateix orde de la narració. També podeu convidar alguna persona, que no haja llegit la faula, perquè interprete les escenes en veu alta.

LA FAULA

Francesc Eiximenis, entre altres gèneres, va cultivar la faula. La que acabes de llegir pertany a una de les seues obres més importants: el *Dotzé del Crestià*.

Una faula és una narració breu en vers o en prosa, en què els personatges són animals, que conté una ensenyança moral, és a dir, que té a veure amb la bondat o maldat del comportament humà.

Eiximenis incloïa les seues faules, molt breus, dins de texts més llargs, com a argument o demostració de la matèria que exposava. Estos texts breus reben el nom d'*exemples*, perquè exemplificaven i feien més entenedor el contingut del que es contava o es volia explicar en l'Edat Mitjana.

TREBALLEM EL TEXT

1. Busca en el text una paraula o expressió sinònima per a:

confiar:

un ramat:

rostida:

a elles:

saciat:

DEBAT

Creus que hi ha alguna contradicció entre el fet que els personatges de la faula siguin animals i la circumstància que l'obra tracte del comportament humà?

Llegim ara una altra faula, extreta del *Terç del Crestià*, l'obra més important de Francesc Eiximenis.

Text 2

Diu que el llop, mentres menjava, se li entravessà un os al coll. Es pensava que es moria i **pregà** a la grua, **per tal com** té el coll llarg i prim, que li'l ficara pel seu coll avall i que li'n traguera l'os que hi tenia entravessat. La grua ho féu i, així com picà l'os i el tenia quasi fora (però encara estava dins de la boca del llop), el llop **estrenyé** el coll de la grua i li llevà el cap. Després se la menjà tota i la **rabosa**, que ho veié, cridà dient:

—He sentit dir que «qui fa la **pega** que se la bega» i «qui a diable fa **servici**, tot mal n'espera».

I diu que el llop digué així a la rabosa:

—No et **meravelles** si he mort així la grua, perquè s'ho mereix. Saps tu, i ella sabia, que tot el món em **reputa** com a malvat, lladre i homicida, que no perdone ni a just ni a pecador. **Doncs**, si la grua ho sabia i se m'**acostava**, era lògic que li passara això.

Terç del Crestià, cap. 127 [adaptació]

DOCUMENTA'T

Consulta una enciclopèdia, una història natural o un web i informa't sobre quin tipus d'animal és la grua. Escribeu un text breu on la descrigues i fes-ne un dibuix.

«[...] mentre menjava, se li entravessà un os al coll.»

TREBALLEM EL TEXT

1. Busca en el text una paraula o expressió equivalent a les següents:

residu del quitrà destil·lat o de resines:

ja que:

demanà:

guineu:

xafà:

servei:

del diable:

considera:

apropava:

sorprendes:

per tant:

2. Compara les faules dels texts 1 i 2. Quins elements de semblança o de diferència hi trobes?

3. Proposa qualificatius que siguin aplicables tant al lleó (text 1) com al llop (text 2).

4. Quina ensenyança moral es deriva de la faula del llop i de la grua?

«[...] i pregà a la grua, per tal com té el coll llarg i prim, que li'l ficara pel seu coll avall [...].»

LA VIDA EN LA CORT: CONSELLERS I CURIALS

La faula que llegirem ara tracta el tema de l'agraïment i de la ingratitud, que ja hem vist en la faula anterior, sobre el llop i la grua (text 2).

Si bé l'autor situa l'acció en la cort de les bèsties, on el rei és el lleó, cal pensar que, en la vida real, Francesc Eiximenis va freqüentar la cort dels reis Pere el Cerimoniós, Joan I i Martí l'Humà. Per tant, va conèixer ben de prop els **consellers** (persones de confiança del rei que l'aconsellaven o assessoraven en les qüestions difícils) i **curials** (persones que, pel fet d'ocupar un càrrec en la cort, exercien l'autoritat en nom del rei) als quals, sens dubte, Francesc Eiximenis pretén criticar en la faula que ara llegirem.

Text 3

[*Els animals del consell del lleó van haver de jutjar l'home*]

Entre les bèsties es va discutir quin era l'animal més **cortés** i més **agraït** del món, i diu que el lleó va respondre el primer: li semblava que ho era l'home.

—Penseu —va dir el lleó— quin agraïment va fer aquell gran emperador Alexandre, qui no solament honorava els seus cavallers, sinó també el seu cavall, per tal com l'havia servit bé, li féu fer honorable sepultura i, allí on morí, féu edificar un bell i notable castell, al qual va posar el nom del cavall, que es deia *Bucèfal*.

a. De quina paraula deriva **cortés**?

b. Què vol dir **ser agraït**?

[*L'acusació que es va fer contra l'home*]

Per això el lleó va concloure que l'home era molt agraït, més que cap altra bèstia, però va voler que cadascú diguera el seu parer, i diu que respongué primerament el cavall:

—Senyor, parlant amb reverència, el més **vil** i el més **desagraït** animal del món és l'home. Això, senyor, ho podeu veure en mi i en tota la meua espècie cavallina, perquè nosaltres servim i honorem l'home, portant-lo per ciutats i per viles pomposament; i en les batalles ens arrisquem per ell a mort i el portem carregat de ferro, i som ferits i colpejats. Però ell, per bones gràcies, quan comencem a envellir i perdre la força, ens lleva el nostre arnés, com són bon **fre** i bona **sella**,

«[...] va concloure que l'home era molt agraït, més que cap altra bèstia, però va voler que cadascú diguera el seu parer [...]»

i ens posa un vil **cabestre** d'ase al cap i un **bast** o una **albarda** de mula a les costelles. Llavors, quan hauríem mester confort i repòs, ens lleven la **civada**; ens fan portar el blat al molí i si no podem anar ben carregats, ens farten de bastonades; ens fan jaure a la serena en la nostra vellea; ens fan acompanyar els àsens pel camí i, quan morim, no els basta el servici que de nosaltres han tingut en vida i ens fan escorxar, fan servir la nostra pell per a calçat, donen la nostra carn als cans i no ens volen soterrar.

Qui pot dir que tal persona siga cortés ni agraïda? I quan dieu, senyor, que el gran Alexandre féu gran honor al seu cavall, fou un cas únic. Als altres cavalls que tingué no els féu semblant cortesia, encara que en tingué altres, excel·lents, que el serviren excel·lentment.

c. Què és el contrari d'**agraït**? I de **cortés**?

d. Classifica com a **vil** o **cortés** les paraules següents: **fre, sella, cabestre, bast, albarda**.

[*Altres testimonis contra l'home*]

Després del cavall, respongué el bou i digué:

—Senyor, ha dit la veritat, perquè sapieu que jo i els altres de la meua espècie, després d'haver-li dedicat tota la nostra joventut amb grans treballs, ens ven als carnisers, que ens colpegen amb una destrat al cap i ens maten, es mengen la nostra carn i es calcen amb la nostra pell. Qui pot dir, doncs, que l'home siga agraït?

Després respongué l'ase i digué:

—De mi podeu dir, senyor, que en mala hora vaig entrar en casa de l'home, que em té per la bèstia més vil del món, tots els dies em maleïx, només em carrega de fems i de coses vils, no m'honora mai amb fre ni sella, contínuament em bat i, si no es pot servir de mi, em percut el cap amb la maça i em dóna com a menjar als gossos.

Després respongué el gos:

—Senyor, han dit la veritat, perquè l'home és molt desagraït, perquè jo l'ame i el servisc, li guarde la porta, li serve tanta fidelitat i lleialtat que més no puc; vaig per ell a caça sovint i rep males dentades de diverses bèsties; el seguisc i l'acompanye per tot, allà on va; el defenc segons la meua força i sempre faig la seua voluntat. Amb un poc de mal pa i amb els ossos que tira a terra, passe tota ma vida. Però, quan sóc vell i no puc treballar, em trau de casa a bastonades i, si hi torne, em fa ofegar amb una pedra lligada al coll. Qui pot dir que l'home siga agraït si fa tals coses?

e. Creus que el bou, l'ase i el gos parlen basant-se en notícies, en l'experiència pròpia o en imaginacions?

f. Es pot dir el mateix del lleó?

[El lleó demana al seu consell que emeta sentència contra l'home]

I després parlaren totes les altres bèsties molt malament de la ingratitud de l'home, i diu que llavors el lleó respongué així:

—No em pensava que tan noble animal com és l'home fóra tan vil i tan desagraït, per la qual cosa vos demane que m'aconselleu si serà bo que l'home siga declarat el més vil animal i el més desagraït del món, i que tota bèstia li fuja i li denegue el seu servici.

I diu que, quan totes les bèsties respongueren que sí, una cigonya que estava dalt d'un arbre respongué així al lleó:

—Oh, tu, rei de les bèsties, abans de publicar el teu decret, madura la teua decisió, que gran vergonya és per a rei fer cosa sense gran **deliberació** i digna de **revocació**. Sàpies que, encara que l'home siga molt desagraït, n'hi ha alguns pocs que són agraïts i

«[...] servim i honorem l'home, portant-lo per ciutats i per viles pomposament; i en les batalles ens arriskem per ell a mort i el portem carregat de ferro, i som ferits [...]»

entre els teus n'hi ha de tan vils que són pitjors que l'home, segons que veuràs si ho vols sentir. Caldria, si vols fer juí contra els hòmens, que primerament comences pels teus, per tal que no aparegues com a **parcial** ni maliciós.

Digué el lleó:

—Et pregue que m'ho digues, per tal que tots sàpien qui són els desagraïts que tinc prop de mi, perquè els castiguem i ens els allunyem i ens guardem d'ells. Per a sentir-te millor, et pregue que davalles d'aquell arbre i estigues ací baix amb nosaltres.

Llavors la cigonya digué així:

—Senyor, jo em meravelle molt de vós, que sent rei de totes les bèsties no sapieu les grans faltes dels vostres curials, majorment perquè són tan grans que provoquen el poble a revoltar-se contra vós i llevar-vos la senyoria. I d'això que em dieu, que davalles, jo cridaré tant que vós i els altres em podreu sentir bé. De lluny ens parlarem, perquè, si no vos plaguera el que diré i em mateu, havent donat fe a la vostra paraula, no passaria res, perquè a un rei ningú no el declara traïdor, per por de la seua senyoria.

I diu que el lleó va respondre així:

—Cigonya, m'has deshonorat, a mi i al meu consell; com que veig que dius veritat i que et mou bona intenció, em plau que estigues dalt de l'arbre, que jo et sentiré amb gran plaer i et tindrè en gran estima per sempre, ja que en la meua cort no he rebut mai ningú que m'haja fet tant de bé. Sé que cadascú **hi** està **pel seu bé propi**.

«[...] ens ven als carnisers, que ens colpegen amb una des-
tral al cap i ens maten, es mengen la nostra carn i es calcen
amb la nostra pell.»

- g. Busca en el text les paraules o expressions equivalents a: **en la meua cort, injust, reflexió i anul·lació.**
- h. Si els consellers, curials i altres cortesans no haurien d'estar en la cort «pel seu bé propi», pel bé de qui hi haurien d'estar?

[La defensa de l'home i acusació contra els mals curials del lleó]

Senyor —digué la cigonya— vós volíeu declarar l'home com l'animal més desagraït del món, i féieu un gran error. No podeu anar contra el qui és major que vós, perquè Déu ha posat l'home sobre tota altra criatura i, si no ho fóra, l'hauríeu d'escollar abans de **procedir** contra ell, perquè és de justícia. Però ja que voleu castigar el pecat d'ingratitude, heu de saber, senyor, que teniu en la vostra cort dos mals curials, els més vils i desagraïts que hi ha en el món. El primer és el llop i el segon és la serp.

Del llop vos diré que és una bèstia cruel, que no perdona res, ni manté la paraula ni respecta la llei allà on veu que hi ha carn en què puga ferar la dent. Oh, senyor! I com podeu vós pensar que el vostre **poble** i les vostres ovelles estiguen ben regides pel llop, si la vida de llop és beure sang d'ovelles? Estigueu atent a la seua crueltat i desagraïment.

Després diré de la serp, que és bèstia malvada; amb la seua traïdoria ataca tots aquells que s'**hi** acosten.

Sempre **va per les travesses**; en terra fa cercle sobre si mateixa i fica el cap dins, de manera que ningú no pot veure què fa ni què diu, ni què vol fer ni què pensa.

Per tot això, senyor, acuse estos dos animals de ser malvadament desagraïts. Són com la terra, tan desagraïda que si l'aigua li ve de la font, bella i neta, per a refrescar-la i engreixar-la, la terra l'embruta tota i després se l'engul, així com els vostres dos curials que he dit: tot allò que els vinga a les mans, sense consciència ni vergonya, ho aferren, ho engulen i ho amaguen dins seu. Contra ells heu de procedir. Així mateix mireu quins altres curials teniu, especialment els que teniu més prop, que veuen tots estos mals i no vos **en** volen dir res. Veuen que sou viciós i tacat de mals vicis i pecats, per això ningú no vos informa ni vos avisa, sinó que vos **deixen caure a tot el vostre pes**, perquè tenen por de perdre el vostre favor, que s'estimen més que a vós. Estos també els heu de castigar i allunyar de vós, i n'heu de buscar altres fins que en trobeu que vos amen a vós i al regne.

- i. Busca en el text les paraules o expressions equivalents a: **d'estos mals, actuar, no vos avisen dels vostres errors, a la serp, obrar astutament i amb segones intencions.**

- j. En la faula, quins animals representen o simbolitzen «el poble»?

[Les conclusions del lleó]

Digué el lleó:

—Cigonya, has parlat bé, jo et done les gràcies i crec que has dit la veritat, perquè jo mateix a vegades he trobat indicis d'això que has dit; per la qual cosa, ho farem així: que per decret **perpetu** en casa reial no hi haja llop ni serp; però veureu que el decret no es complirà, perquè cap rei no ho voldrà. I això perquè:

els llops per la seua vanitat
i les serps per la seua falsedat
untaran la reial majestat.

Després de tot això, el lleó va demanar als presents:

—Hi ha algú que sàpia si la cigonya, que ha parlat tan bé, és un animal agraït, per tal que puguem donar fe a les seues paraules?

I diu que respongué el cervol:

—Senyor, la cigonya és molt agraïda, perquè alegra la casa on té el niu amb el joc que fa amb el bec, com fan les **tauletes morisques**. D'altra banda, no hi deixa serp ni **llangardaix** ni gripau, sinó que tot ho té bell i net en la casa que l'acull. Podeu creure tot això que vos ha dit.

k. **Busca en el text paraules o expressions equivalents a: *castanyoles, fardatxo i per sempre*.**

l. **En quin sentit es fa servir la paraula *untaran*.**

Terç del Crestià, cap. 496 [adaptació]

DOCUMENTA'T

Consultant una enciclopèdia o un web, informa't de quin tipus d'aparells són el fre, la sella, el cabestre, el bast i l'albarda, i quin tipus de cereal és la civada. Escriu un text breu per a descriure'ls i fes-ne un dibuix.

TREBALLEM EL TEXT

1. Per al lleó i els seus cortesans, quina és la virtut que s'associa a la cortesia?
2. Per què el lleó considera que l'home és l'animal més *cortés* del món?
3. Qui va contradir el lleó? Amb quins arguments?
4. Quins animals es van afegir a l'acusació feta contra l'home? Què tenien en comú?
5. Per què s'imposen, de moment, els animals que parlen contra l'home? Per què el lleó es deixa convèncer per ells?
6. Qui va defensar l'home? En quins arguments es basava?
7. Contra qui s'adrecen els atacs ara?
8. La cigonya creu que es pot reformar la cort i millorar-la? Com s'hauria de fer? I el lleó, també ho creu possible? Per què?
9. Per quin interès personal, segons la cigonya, el lleó hauria de vigilar el comportament dels seus curials?
10. El lleó i els seus consellers paren atenció a les paraules de la cigonya? Per què?
11. Feu una adaptació teatral de la faula, i després, en grup, distribuïu-vos els rols i feu-ne una lectura dramatitzada o una representació.

Manuscrit del *Terç del Crestià* de finals del segle xv [Biblioteca Nacional d'Espanya, ms. 1792].

L'AUTOR I EL SEU TEMPS

Francesc Eiximenis va viure una època de violències i catàstrofes. En aquell moment, el Regne de València patia la Guerra de la Unió contra el rei Pere el Cerimoniós (1347-1348) i la guerra amb el Regne de Castella (1356-1369); una epidèmia terrible, la pesta negra, atacava sovint la població (tant a la Mediterrània com a Europa), i la pirateria provocava estralls en les nostres costes.

DEBAT

En la faula dels animals que volien jutjar l'home, hem vist que Francesc Eiximenis valora l'agraïment com una gran virtut, la qualitat principal de la cortesia. Creus que esta valoració positiva és una característica de l'època en què va viure?

FRANCESC EIXIMENIS I LA CIUTAT DE VALÈNCIA

Francesc Eiximenis estava molt ben relacionat amb la Casa Reial, amb el rei Pere el Cerimoniós, i també amb els seus successors Joan I i Martí l'Humà, de qui ocasionalment va ser conseller.

Francesc Eiximenis va nèixer a Girona, on va ingressar en l'orde franciscà quan encara era un xiquet. Va ser un alumne brillant i va estudiar en diverses universitats europees, principalment a Oxford (abans de 1357) i a Tolosa (1374). La família reial li va pagar una part dels estudis, i el mateix rei Pere el Cerimoniós li va encarregar que escriguera el *Primer del Crestià* (1379-1381) quan Francesc Eiximenis residia en el convent dels franciscans de Barcelona.

El rei Joan I el va voler nomenar confessor seu. Francesc Eiximenis, però, se'n va distanciar i es va establir a València (1383) de manera definitiva. Com a frare franciscà, va viure entre els anys 1383 i 1408 en el convent de Sant Francesc d'esta ciutat. Allí va escriure quasi tota la seua obra, i va dedicar el llibre *Regiment de la cosa pública* (1383) als jurats (autoritats municipals) de València, el qual és un tractat sobre el bon govern de la ciutat.

Regiment de la cosa pública (edició de 1499).

Els principals convents franciscans on va fer vida Francesc Eiximenis (Girona, Barcelona, València) han desaparegut. Els seus claustres devien ser semblants al de la ciutat de Mallorca.

RELACIONA

Associa les ciutats amb diverses etapes de la biografia de Francesc Eiximenis: Oxford, Girona, Tolosa, València, Barcelona.

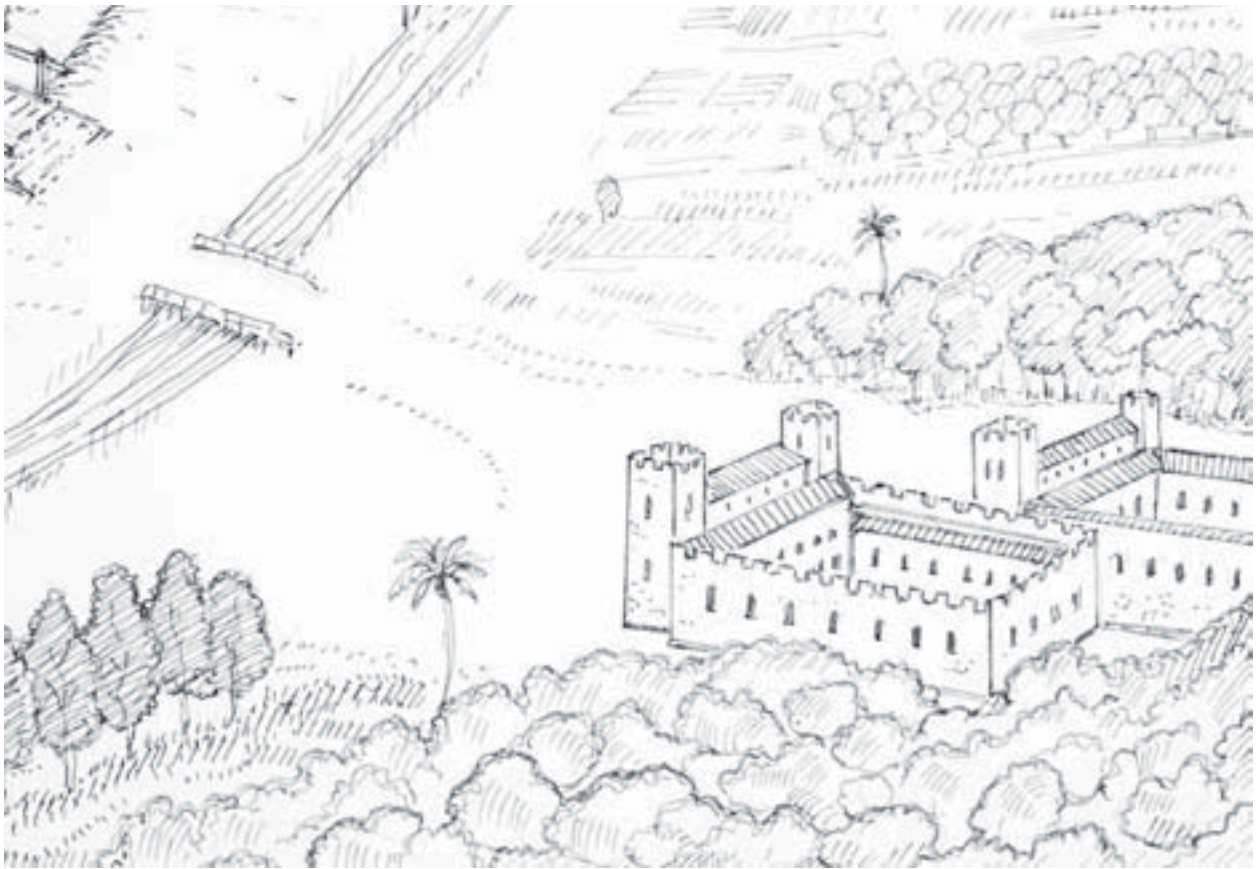
	Naixement i infància. A Girona va ingressar en l'orde franciscà.
	Hi va escriure la seua obra, i va tindre una bona relació amb el govern municipal.
	Estudis universitaris.
	Residència transitòria. En esta ciutat va començar a escriure la seua obra.
	Residència definitiva.

REPRESENTA

Localitza en el mapa de la dreta les ciutats d'Oxford, Girona, Tolosa, València i Barcelona.

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ de les pàgines següents. Representa la ciutat de València al voltant de l'any 1400, és a dir, en l'època en què va viure Francesc Eiximenis.

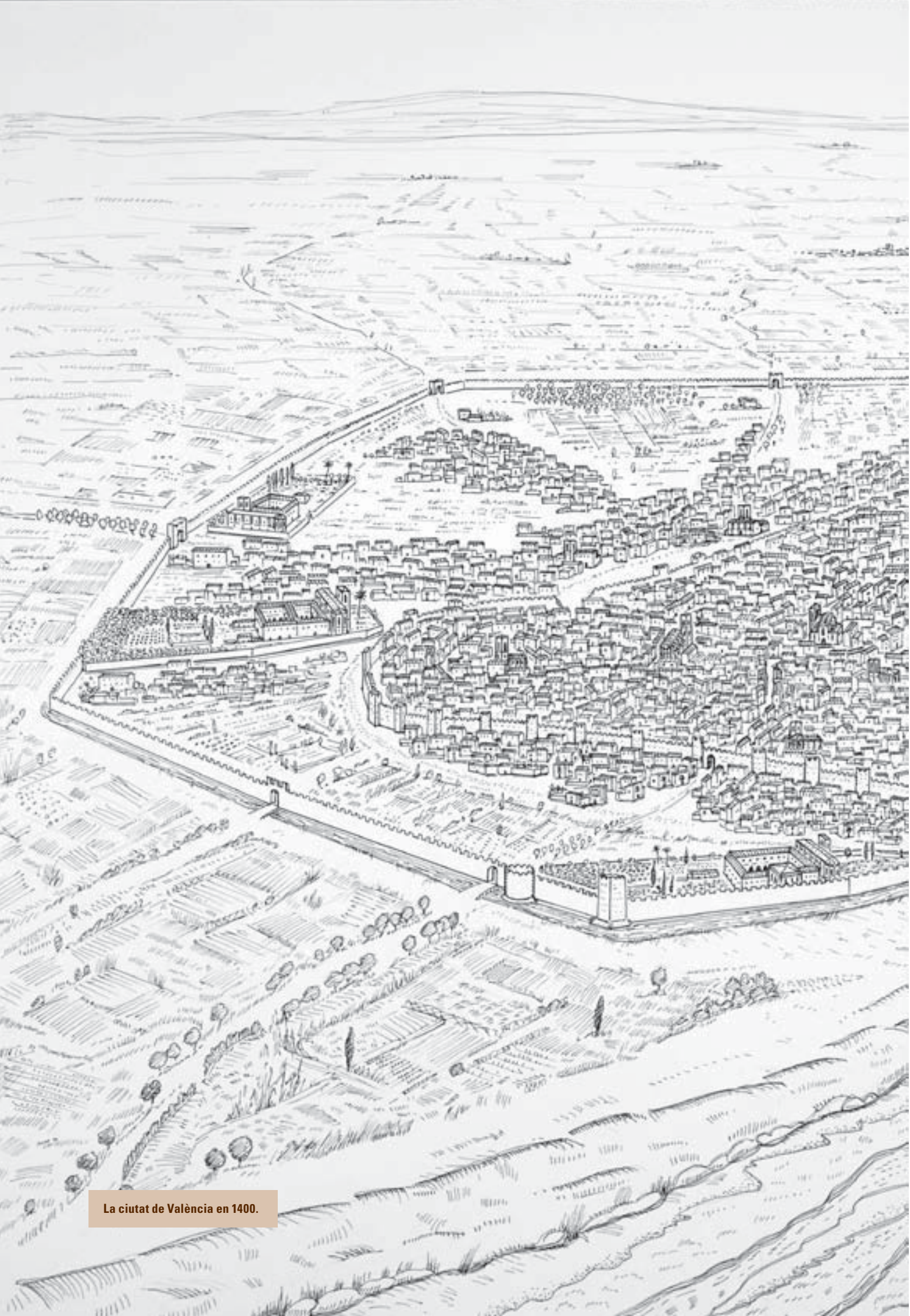

1. Una de les portes de la muralla encara es conserva. Sabries dir-ne el nom i situar-la?
2. El Palau Reial, defés per altes torres, estava situat a l'altra banda del riu. Assenyala'l. Va ser arrasat ara fa dos-cents anys. Actualment, en el mateix espai que ocupava, hi ha uns jardins. Saps com es diuen?
3. Un altre edifici principal era la Seu. L'actual campanar estava en obres. Com es diu? Indica'l en la il·lustració.
4. El convent de Sant Francesc, on vivia Francesc Eiximenis, també va desaparèixer fa molts anys. Tenint en compte que el riu està al nord de la ciutat i sabent que el convent estava situat en l'extrem sud-est de la ciutat, sabries situar-lo? Hui, en el seu lloc, hi ha una plaça molt important. Saps com es diu?

RECAPITULEM

Aprofitant la informació dispersa al llarg de la lliçó, ordeneu-la cronològicament i redacteu cadascú una biografia de Francesc Eiximenis. A continuació, llegiu-la per grups i completeu les biografies que heu escrit individualment.

La ciutat de València en 1400.

**MATERIAL DIDÀCTIC
PER A L'ALUMNAT
2n cicle d'ESO**

FRANCESC EIXIMENIS

ENSENYAR ENTRETENINT

Francesc Eiximenis (1350-1409) és autor d'una obra molt extensa, de caràcter didàctic i moralitzador, és a dir, va escriure la seua obra amb la intenció d'eleva-
var el nivell cultural dels seus lectors i de millorar tant les conductes individuals com la convivència social.

En els seus llibres trobem narracions breus o contes intercalats en les exposicions i argumentacions sobre les matèries més diverses, que reben el nom d'*exemples*, per la funció que l'autor els dóna d'il·lustrar raonaments abstractes amb casos concrets.

Vegem-ne un:

Text 1

Diu que el llop, mentres menjava, se li entravessà un os al coll. Es pensava que es moria i **pregà** a la grua, **per tal com** té el coll llarg i prim, que li'l ficara pel seu coll avall i que li traguera l'os que hi tenia entravessat. La grua ho féu i, així com picà l'os i el tenia quasi fora (però encara estava dins de la boca del llop), el llop **estrenyí** el coll de la grua i li llevà el cap. Després se la menjà tota, i la **rabosa**, que ho veié, cridà dient:

—He sentit dir que «qui fa la **pega** que se la bega» i «qui a diable fa **servici**, tot mal **n'espera**».

I diu que el llop digué així a la rabosa:

«[...] mentres menjava, se li entravessà un os al coll.»

Francesc Eiximenis, representat en una edició del *Regiment de la Cosa Pública* de 1499.

—No et **meravelles** si he mort així la grua, perquè s'ho mereix. Saps tu, i ella sabia, que tot el món em **reputa** com a malvat, lladre i homicida, que no perdona ni a just ni a pecador. **Doncs**, si la grua ho sabia i se m'**acostava**, era lògic que li passara això.

Terç del Crestià, cap. 127 [adaptació]

«[...] i pregà a la grua, per tal com té el coll llarg i prim, que li'l ficara pel seu coll avall [...].»

TREBALLEM EL TEXT

1. Fes correspondre amb una paraula o expressió del text:

residu del quitrà destil·lat o de resines diverses:

ja que:

demanà:

guineu:

xafà:

servei:

del diable:

considera:

apropava:

sorprendes:

per tant:

2. Quina ensenyança moral es deriva de la faula del llop i de la grua?

3. El conte que acabes de llegir el podem classificar com a *faula*. Sabries dir per què?

DEBAT

Estàs d'acord amb la conclusió que es deriva de la faula? Creus que és compatible amb els valors de solidaritat, generositat o reintegració? Creus que l'actitud que ens recomana Eiximenis hauríem d'adoptar-la en tots els casos, sense excepció?

Text 2

El lleó tenia gran fam i volgué trobar ocasió de menjar. **Demanà** a l'ovella que li diguera com tenia l'alé i l'ovella, responent veritat, li digué que molt prudent. El lleó, fingint-se ofès li pegà gran colp al cap i la matà, dient:

—Com que no tens vergonya d'ofendre el teu rei, tin això!

Després demanà a la cabra allò mateix, és a dir: si tenia bon alé. La cabra, veient el mal que havia pres l'ovella dient la veritat, li respongué que el tenia meravellós i perfumat. El lleó li pegà gran colp i la matà, dient:

—Com que m'afalagues amb mentides, ara tin això!

Després demanà sobre aquella mateixa qüestió a la **rabosa**, preguntant-li com tenia l'alé, i la guineu s'allunyà d'ell, veient que els altres **havien pres mal**, i digué:

—De **bona fe** vos dic, senyor, que no vos puc respondre a la vostra pregunta, perquè estic tan constipada que no sent cap olor.

Dotzé del Crestià, cap. 885 [adaptació]

TREBALLEM EL TEXT

1. Fes correspondre amb una paraula o expressió del text:

guineu:

n'havien eixit perjudicats:

preguntà:

veritat:

2. Compara el comportament de la rabosa en les dos faules (texts 1 i 2). Creus que és coherent o que respon a una unitat de caràcter?

«La cabra, veient el mal que havia pres l'ovella dient la veritat, li respongué [...]»

CRÍTICA DELS COSTUMS

Francesc Eiximenis és un bon observador de la seua societat; en coneix els vicis, els abusos i les injustícies, que denuncia sovint en els seus escrits. En la faula que llegiràs a continuació intervenen el llop i el lleó, dos animals que representen graus ben diferents de força i, sens dubte, també d'intel·ligència. Vegem-ho:

Text 3

El llop havia furtat una oca **cuita a l'ast** en casa d'un capellà i, de lluny, veié **bestiar**, el volgué acaçar i no sabia a qui **encomanar** l'oca. Pensà que al lleó, que ja estava **fart** i per tal com és bèstia notable i rei de les altres, li la podia encomanar.

Quan li l'hagué encomanada, el lleó olorà l'oca, que feia bona olor, la tocà amb la llengua i trobà que tenia bon sabor, i se la menjà tota.

En tornar, el llop li digué:

—Oh, senyor, i per què vos heu menjat la meua oca, que jo vos havia encomanat?

Respongué el lleó i li digué:

—Llop, no s'han d'encomanar totes les coses a l'altre, majorment les que mouen el cor a acostar-s'**hi** i a **posseir-les**. Vós m'encomanàreu la vostra oca i me la posàreu al costat. Jo sentí la seua bona olor i amb la llengua la tastí; no em poguí resistir, d'atacar-la amb les dents i menjar-me-la tota. Per això vos aconselle, llop, que no encomaneu a ningú res que ell puga desitjar.

«[...] olorà l'oca, que feia bona olor, la tocà amb la llengua i trobà que tenia bon sabor, i se la menjà tota.»

Niccolo Belli. Seu de València (s. xv).

—Vos pregue, senyor —digué el llop—, que em digueu si teniu vergonya d'haver fet tanta **deslleialtat**.

Respongué el lleó que no gens:

—[...] perquè el **pecat**, en persona viciosa, li lleva tota la vergonya i ho podríeu comprovar, que si me n'encomaneu una altra, faria igual. Les bèsties i els hòmens poderosos, si vos fan mal i els **en** parreu o els **repteu**, se vos burlaran, i si els feu enrabiar causaran la vostra desgràcia, com jo a vós si me'n parreu més.

Llavors el llop fugí i se n'anà dient-se: «més val que haja perdut l'oca que si, a més, em perdia a mi mateix».

Dotzé del Crestià, cap. 369 [adaptació]

«[...] que si me n'encomaneu una altra, faria igual [...]»

TREBALLEM EL TEXT

1. Busca en el text una paraula o expressió sinònima de:
 confiar:
 un ramat:
 rostida:
 a elles:
 saciat:
 apoderar-se'n:
 traïció:
 bonegueu, marmoleu:
 mala acció:
 del mal que vos han fet:
2. Quina conclusió o ensenyança es pot extraure a partir dels fets narrats?
3. Sabem que en les faules, encara que els personatges siguen presentats com a animals, es parla realment de caràcters i de conductes humanes? En la faula del llop i del lleó, Eiximenis declara explícitament en una ocasió que es referix tant a animals com a persones? On ho fa?

Regiment de la cosa pública (edició de 1499).

L'AUTOR I EL SEU TEMPS

Francesc Eiximenis va viure una època de violències i catàstrofes. En aquell moment, el Regne de València patia la Guerra de la Unió contra el rei Pere el Cerimoniós (1347-1348) i la guerra amb el Regne de Castella (1356-1369); una epidèmia terrible, la pesta negra, atacava sovint la població (tant a la Mediterrània com a Europa); la pirateria provocava estralls en les nostres costes, i el rei Joan I (1387-1396) es feia tristament famós pels desordres i abusos de la seua administració, fins al punt que arribà a ser conegut amb el sobrenom de *lo Descurat*.

Text 4

I

Entre les bèsties es va discutir quin era l'animal més **cortés** i més **agraït** del món, i diu que el lleó va respondre el primer: li semblava que ho era l'home.

—Penseu —va dir el lleó— quin agraïment va fer aquell gran emperador Alexandre, qui no solament honorava els seus cavallers, sinó també el seu cavall, per tal com l'havia servit bé, li féu fer honorable sepultura i, allí on morí, féu edificar un bell i notable castell, al qual va posar el nom del cavall, que es deia *Bucèfal*.

a. De quina paraula deriva **cortés**?

b. Què vol dir **ser agraït**?

II

Per això el lleó va concloure que l'home era molt agraït, més que cap altra bèstia, però va voler que cadascú diguera el seu parer, i diu que respongué primerament el cavall:

—Senyor, parlant amb reverència, el més **vil** i el més **desagraït** animal del món és l'home. Això, senyor, ho podeu veure en mi i en tota la meua espècie cavallina, perquè nosaltres servim i honorem l'home, portant-lo per ciutats i per viles pomposament, i en les batalles ens arrisquem per ell a mort i el portem carregat de ferro, i som ferits i colpejats. Però ell, per bones gràcies, quan comencem a envellir i perdre la força, ens lleva el nostre arnés, com són bon **fre** i bona **sella**, i ens posa un vil **cabestre** d'ase al cap i un **bast** o una **albarda** de mula a les costelles. Llavors, quan hauríem mester confort i repòs, ens lleven la **civada**; ens fan portar el blat al

molí i, si no podem anar ben carregats, ens farten de bastonades; ens fan jaure a la serena en la nostra vellea; ens fan acompanyar els àsens pel camí i, quan morim, no els basta el servici que de nosaltres han tingut en vida i ens fan escorxar, fan servir la nostra pell per a calçat, donen la nostra carn als cans i no ens volen soterrar.

Qui pot dir que tal persona siga cortés ni agraïda? I quan dieu, senyor, que el gran Alexandre féu gran honor al seu cavall, fou un cas únic. Als altres cavalls que tingué no els féu semblant cortesia, encara que en tingué altres, excel·lents, que el serviren excel·lentment.

c. Què és el contrari d'agraït? I de cortés?

d. Classifica com a vil o cortés les paraules següents: *fre, sella, cabestre, bast, albarda*.

III

Després del cavall, respongué el bou i digué:

—Senyor, ha dit la veritat, perquè sapieu que jo i els altres de la meua espècie, després d'haver-li dedicat tota la nostra joventut, amb grans treballs, ens ven als carnisers, que ens colpegen amb una destrat al cap i ens maten, es mengen la nostra carn i es calcen amb la nostra pell. Qui pot dir, doncs, que l'home siga agraït?

Després respongué l'ase i digué:

—De mi podeu dir, senyor, que en mala hora vaig entrar a casa de l'home, que em té per la bèstia més vil del món, tots els dies em maleïx, només em carrega de fems i de coses vils, no m'honora mai amb fre ni sella, contínuament em bat i, si no es pot servir de mi, em percut el cap amb la maça i em dóna com a menjar als gossos.

Després respongué el gos:

—Senyor, han dit la veritat, perquè l'home és molt desagraït, perquè jo l'ame i el servisc, li guarde la porta, li serve tanta fidelitat i lleialtat que més no puc; vaig per ell a caça sovint i rep males dentades de diverses bèsties; el seguisc i l'acompanye per tot, allà on va; el defenc segons la meua força i sempre faig la seua voluntat. Amb un poc de mal pa i amb els ossos que tira a terra, passe tota ma vida. Però quan sóc vell i no puc treballar, em trau de casa a bastonades i, si hi torne, em fa ofegar amb

una pedra lligada al coll. Qui pot dir que l'home siga agraït si fa tals coses?

e. Creus que el bou, l'ase i el gos parlen basant-se en notícies, en l'experiència pròpia o en imaginacions?

f. Es pot dir el mateix del lleó?

IV

I després parlaren totes les altres bèsties molt malament de la ingratitud de l'home, i diu que llavors el lleó respongué així:

—No em pensava que tan noble animal com és l'home fóra tan vil i tan desagraït, per la qual cosa vos demane que m'aconselleu si serà bo que l'home siga declarat el més vil animal i el més desagraït del món, i que tota bèstia li fuja i li denegue el seu servici.

I diu que, quan totes les bèsties respongueren que sí, una cigonya que estava dalt d'un arbre respongué així al lleó:

—Oh, tu, rei de les bèsties, abans de publicar el teu decret, madura la teua decisió, que gran vergonya és per a rei fer cosa sense gran **deliberació** i digna de **revocació**. Sàpies que, encara que l'home siga molt desagraït, n'hi ha alguns pocs que són agraïts, i entre els teus n'hi ha de tan vils que són pitjors que l'home, segons que veuràs si ho vols sentir. Caldria

«[...] va concloure que l'home era molt agraït, més que cap altra bèstia, però va voler que cadascú diguera el seu parer [...]»

«[...] servim i honorem l'home, portant-lo per ciutats i per viles pomposament; i en les batalles ens arrisquem per ell a mort i el portem carregat de ferro, i som ferits [...]»

que, si vols fer juí contra els hòmens, que primerament comences pels teus, per tal que no aparegues com a **parcial** ni maliciós.

Digué el lleó:

—Et pregue que m'ho digues, per tal que tots sàpien qui són els desagraïts que tinc prop de mi, perquè els castiguem i ens els allunyem i ens guardem d'ells. Per a sentir-te millor, et pregue que davalles d'aquell arbre i estigues ací baix amb nosaltres.

Llavors la cigonya digué així:

—Senyor, jo em meravelle molt de vós, que, sent rei de totes les bèsties, no sapieu les grans faltes dels vostres curials, majorment perquè són tan grans que provoquen el poble a revoltar-se contra vós i llevar-vos la senyoria. I d'això que em dieu, que davalle, jo cridaré tant que vós i els altres em podreu sentir bé. De lluny ens parlarem, perquè, si no vos plaguera el que diré i em mateu, havent donat fe a la vostra paraula, no passaria res, perquè a un rei ningú no el declara traïdor, per por de la seua senyoria.

I diu que el lleó va respondre així:

—Cigonya, m'has deshonrat, a mi i al meu consell; com que veig que dius veritat i que et mou bona intenció, em plau que estigues dalt de l'arbre, que jo et sentiré amb gran plaer, i et tindrè en gran estima per sempre, ja que en la meua cort no he rebut mai ningú que m'haja fet tant de bé. Sé que cadascú **hi** està **pel seu bé propi**.

g. Busca en el text les paraules o expressions equivalents a: *en la meua cort, injust, reflexió i anul·lació*.

h. Si els consellers, curials i altres cortesans no haurien d'estar en la cort «pel seu bé propi», pel bé de qui hi haurien d'estar?

V

Senyor —digué la cigonya— vós volíeu declarar l'home com l'animal més desagraït del món, i fèieu un gran error. No podeu anar contra el qui és major que vós, perquè Déu ha posat l'home sobre tota altra criatura i, si no ho fóra, l'hauríeu d'escoltar abans de **procedir** contra ell, perquè és de justícia. Però ja que voleu castigar el pecat d'ingritud, heu de saber, senyor, que teniu en la vostra cort dos mals curials, els més vils i desagraïts que hi ha en el món. El primer és el llop i el segon és la serp.

Del llop vos diré que és una bèstia cruel, que no perdona res, ni manté la paraula ni respecta la llei allà on veu que hi ha carn en què puga fermar la dent. Oh, senyor! I com podeu vós pensar que el vostre **poble** i les vostres ovelles siguen ben regides pel llop, si la vida de llop és beure sang d'ovelles? Estigueu atent a la seua crueltat i desagraïment.

Després diré de la serp, que és bèstia malvada; amb la seua traïdoria ataca tots aquells que s'**hi** acosten. Sempre **va per les travesses**; en terra fa cercle sobre si

«[...] ens ven als carnisers, que ens colpegen amb una destrat al cap i ens maten, es mengen la nostra carn i es calcen amb la nostra pell.»

mateixa i fica el cap dins, de manera que ningú no pot veure què fa ni què diu, ni què vol fer ni què pensa.

Per tot això, senyor, acuse estos dos animals de ser malvadament desagraïts. Són com la terra, tan desagraïda que si l'aigua li ve de la font, bella i neta, per a refrescar-la i engreixar-la, la terra l'embruta tota i després se l'engolix, així com els vostres dos curials que he dit: tot allò que els vinga a les mans, sense consciència ni vergonya, ho aferren, ho engolixen i ho amaguen dins seu. Contra ells heu de procedir. Així mateix mireu quins altres curials teniu, especialment els que teniu més prop, que veuen tots estos mals i no vos **en** volen dir res. Veuen que sou viciós i tacat de mals vicis i pecats, per això ningú no vos informa ni vos avisa, sinó que vos **deixen caure a tot el vostre pes**, perquè tenen por de perdre el vostre favor, que s'estimen més que a vós. Estos també els heu de castigar i allunyar de vós, i n'heu de buscar altres fins que en trobeu que vos amen a vós, i al regne.

- i. **Busca en el text les paraules o expressions equivalents a: *d'estos mals, actuar, no vos avisen dels vostres errors, a la serp, obrar astutament i amb segones intencions.***

«[...] em meravelle molt de vós, que sent rei de totes les bèsties no sapieu les grans faltes dels vostres curials [...].»

- j. **En la faula, quins animals representen o simbolitzen «el poble»?**

VI

Digué el lleó:

—Cigonya, has parlat bé, jo et done les gràcies i crec que has dit la veritat, perquè jo mateix diverses vegades he trobat indicis d'això que has dit; per la qual cosa, ho farem així: que per decret **perpetu** en casa reial no hi haja llop ni serp, però veureu que el decret no es complirà, perquè cap rei no ho voldrà. I això perquè:

els llops per la seua vanitat
i les serps per la seua falsedat
untaran la reial majestat

Després de tot això, el lleó va demanar als presents:

—Hi ha algú que sàpia si la cigonya, que ha parlat tan bé, és un animal agraït, per tal que puguem donar fe a les seues paraules?

I diu que respongué el cérvol:

—Senyor, la cigonya és molt agraïda, perquè alegra la casa on té el niu, amb el joc que fa amb el bec, com fan les **tauletes morisques**. D'altra banda, no hi deixa serp ni **llangardaix** ni gripau, sinó que tot ho té bell i net, en la casa que l'acull. Podeu creure tot això que vos ha dit.

- k. **Busca en el text paraules o expressions equivalents a: *castanyoles, fardatxo i per sempre.***

- l. **En quin sentit es fa servir la paraula *untaran*?**

Terç del Crestià, cap. 496 [adaptació]

TREBALLEM EL TEXT

1. **Posa un títol que es corresponga amb el contingut de cadascun dels apartats (1-6).**
2. **Intenta explicar la diferència entre el punt de vista del lleó, d'una banda, i del cavall, de l'ase, del bou i del gos, de l'altra.**
3. **De les experiències atribuïdes als animals, quines et semblen pròpies dels humans i quines pròpies dels animals?**
4. **Com caracteritzaries el personatge que encarna la cigonya?**

5. Compara les faules (texts 1-4). En quines predomina la mera acceptació de la realitat i en quines una certa voluntat de reforma?
6. En la introducció a la faula que ara comentem es fa una llista, molt resumida, d'alguns fets que van marcar profundament l'època en què Francesc Eiximenis va viure. Quin dels fets esmentats podria relacionar-se amb el contingut de la faula?
7. Feu una adaptació teatral de la faula, i després, en grup, distribuïu-vos els rols i feu-ne una lectura dramatitzada o una representació.

FRANCESC EIXIMENIS I LA CIUTAT DE VALÈNCIA

Francesc Eiximenis estava molt ben relacionat amb la Casa Reial, amb el rei Pere el Cerimoniós, i també amb els seus successors, Joan I i Martí l'Humà, de qui ocasionalment va ser conseller.

Francesc Eiximenis va nèixer a Girona, on va ingressar en l'orde franciscà sent encara un infant. Va ser un alumne brillant i va estudiar en diverses universitats europees, principalment a Oxford (abans de 1357) i a Tolosa (1374). La família reial li va pagar una part dels estudis, i el mateix rei Pere el Cerimoniós li

Seu de València (s.xv). Quan Eiximenis va arribar a València, feia poc que la Seu s'havia enriquit amb la Porta dels Apòstols i l'aula capítular. Va veure començar les obres del nou campanar, el Micalet, que no va veure acabar.

Els principals convents franciscans on va fer vida Francesc Eiximenis (Girona, Barcelona, València) han desaparegut. Els seus claustres devien ser semblants al de la ciutat de Mallorca.

L'Oxford medieval que va conèixer Francesc Eiximenis com a estudiant universitari devia assemblar-se molt a la ciutat representada en esta il·lustració de John Speed de l'any 1605 [Boedlian Library].

El convent dels franciscans de València, on Eiximenis va viure vint-i-cinc anys i va escriure gran part de la seua obra, era així a primeries del segle XVIII, segons el plànol dissenyat per Tosca.

va encarregar que escriguera el primer volum de *Lo Crestià* (1379-1381) quan Francesc Eiximenis residia en el convent dels franciscans de Barcelona.

El rei Joan I el va voler nomenar confessor seu. Francesc Eiximenis, però, se'n va distanciar i es va establir a València (1383) de manera definitiva. Com a frare franciscà, va viure entre els anys 1383 i 1408 en el convent de Sant Francesc d'esta ciutat. Allí va escriure quasi tota la seua obra, i va dedicar el llibre *Regiment de la cosa pública* (1383) als jurats (autoritats municipals) de València, el qual és un tractat sobre el bon govern de la ciutat.

RELACIONA

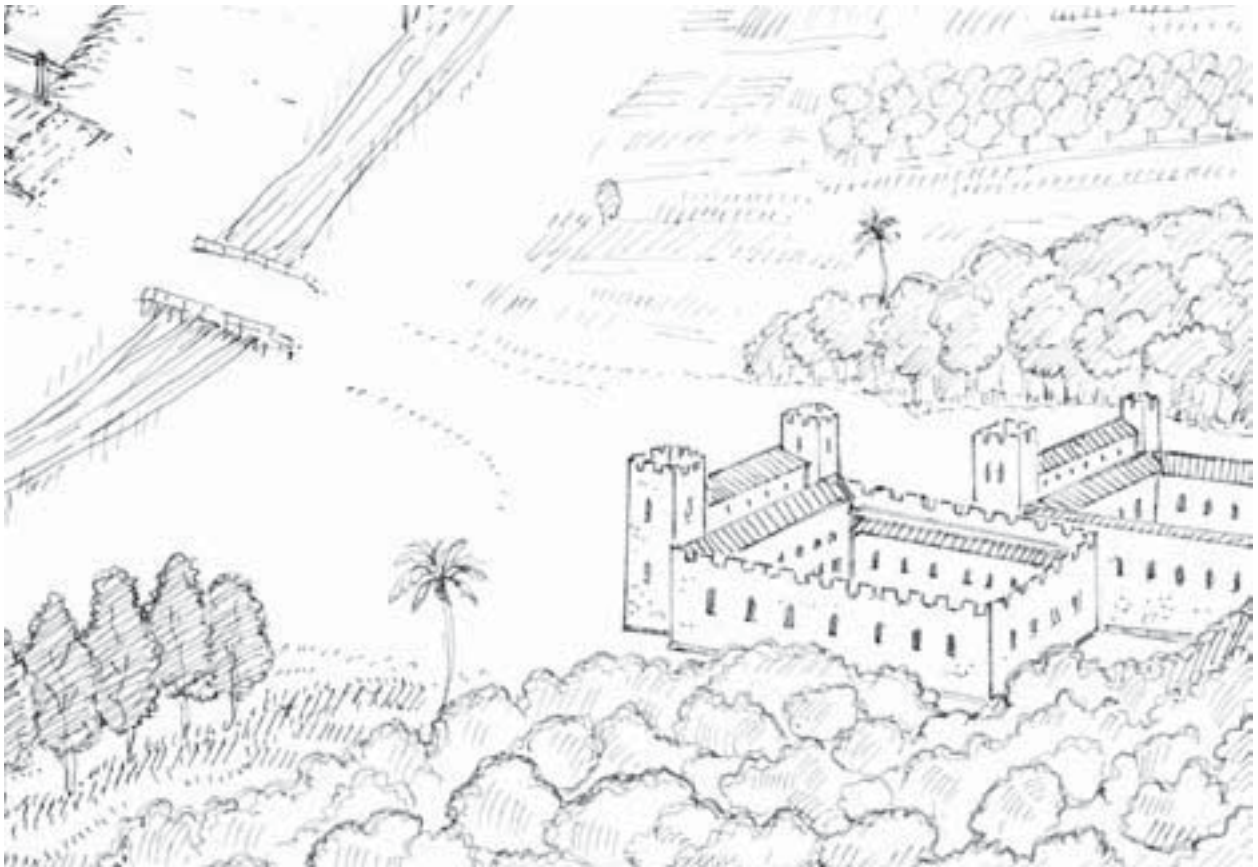
Associa les ciutats amb diverses etapes de la biografia de Francesc Eiximenis: Oxford, Girona, Tolosa, València, Barcelona.

	Naixement i infància. A Girona va ingressar en l'orde franciscà.
	Hi va escriure la seua obra, i va tindre una bona relació amb el govern municipal.
	Estudis universitaris.
	Residència transitòria. En esta ciutat va començar a escriure la seua obra.
	Residència definitiva.

REPRESENTA

Localitza en el mapa les ciutats d'Oxford, Girona, Tolosa, València i Barcelona.

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ de les pàgines 80 i 81. Representa la ciutat de València al voltant de l'any 1400, és a dir, en l'època en què Francesc Eiximenis va viure.

1. Una de les portes de la muralla encara es conserva. Sabries dir-ne el nom i situar-la?
2. El Palau Reial, defès per altes torres, estava en l'altra riba del riu. Assenyala'l. Va ser arrasat ara fa dos-cents anys. Actualment, en el mateix espai que ocupava, hi ha uns jardins. Saps com es diuen?
3. Un altre edifici principal era la Seu. L'actual campanar estava en obres. Com es diu? Assenyala'l.
4. El convent de Sant Francesc, on vivia Francesc Eiximenis, també va desaparèixer fa molts anys. Tenint en compte que el riu està al nord de la ciutat i sabent que el convent estava situat en l'extrem sud-est de la ciutat, sabries situar-lo? Hui, en el seu lloc, hi ha una plaça molt important. Saps com es diu?

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ de les pàgines 78 i 79 que recrea la València de l'any 1350.

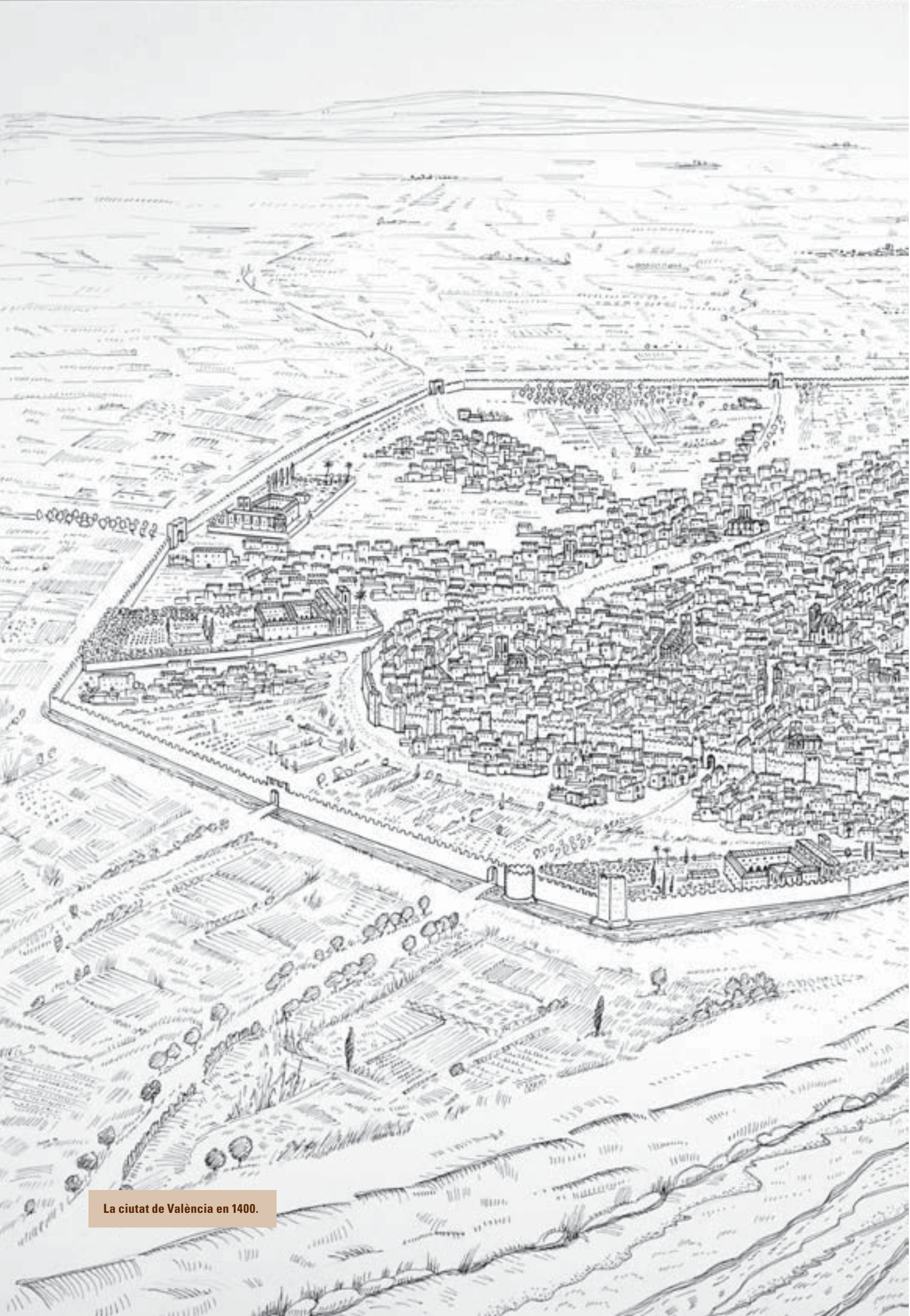
1. Representa la ciutat abans o després d'arribar-hi Francesc Eiximenis?
2. Compara-la amb la València de 1400 i explica quina evolució va fer la ciutat.

La ciutat de València en 1350.

La ciutat de València en 1400.

VALÈNCIA ENTRE ELS SEGLES XIV I XV

Per grups o individualment, consulteu enciclopèdies, llibres d'història o llocs d'Internet per a obtenir informació sobre la demografia i l'economia en la ciutat de València. Amb la informació obtinguda, redacteu un breu informe en el qual caracteritzeu la ciutat que Francesc Eiximenis va conèixer.

LA SOCIETAT URBANA

Text 5

Lambert, duc d'Orleans, aconsellava a Felip, rei de França, que ennoblira les seues ciutats amb riqueses per a mantindre's a si mateix, perquè tindre riqueses i riques ciutats és glòria del príncep i, en temps de necessitat, els seus vassalls el poden servir millor, les ciutats es poden mantindre millor i els súbdits amen molt més el seu senyor si el veuen atent al profit del seu poble. I aquell duc oferia al rei les següents maneres de fer les ciutats riques.

La primera és que les ciutats es dedicaren al comerç, perquè els mercaders tenen molts diners i moltes mercaderies més sovint que l'altra gent. I aconsellava, si n'hi havia alguns que no tingueren capital, que el príncep, el regne o la ciutat els en prestara, segons la seua capacitat i segons l'estament i el valor de l'home a qui prestaven. I en cas que la comunitat no poguera, que ho feren fer als particulars poderosos en riqueses perquè, d'esta manera, els mercaders es multiplicarien dins d'aquella comunitat i les mercaderies hi abundarien, i una cosa ajudaria l'altra.

D'esta manera, les ciutats més estèrils en riqueses naturals es feren antigament les més riques del món en riqueses artificials. Adona't que per això Aristòtil, en la seua *Política*, diu que hi ha dos espècies de riqueses, és a dir, les naturals, que són tots els productes que la terra, els arbres i les bèsties donen naturalment, i la segona espècie de riqueses diu que són les artificials, i són aquelles que es fan per ofici i per indústria, així com són moneda, o teixits o coses semblants.

D'estes riqueses, deia el duc, que les ciutats més estèrils en les primeres —és a dir, en pa, en vi, en carn i en coses semblants— són les més riques del món en les segones. En són exemple Venècia, Gè-

nova i Florència, i moltes altres ciutats del món que no cullen res de la terra i guanyen molt, infinitament, en la mar.

Aconsellava encara aquell duc que les comunitats i els senyors que tenen els seus diners guardats en caixa, per tal d'obtenir legítimament riqueses, haurien de tindre molts vaixells mercants per a navegar i per a negociar, els quals farien menar els seus mateixos vassalls i altres persones lleials, i així s'enriquieren els uns als altres. Els diners que estan tancats sense cap fruit llavors donarien gran guany als senyors, i els vassalls millorarien. Així ho feien alguns grans prínceps antigament.

Dotzé del Crestià, cap. 194 [adaptació]

Text 6

El lloc més bonic per a una ciutat, i el millor, és la plana prop de la mar, en la qual [...] no hi haja aigües pudents ni podrides que facen la ciutat malsana, perquè, si hi havia tals infeccions, per temps s'hauria de despoblar. I hem dit que, si pot ser, la ciutat estiga prop de la mar, perquè la mar fa la ciutat més abundant de totes les coses necessàries i més rica per causa dels mercaders i dels vaixells que allí aparellen contínuament, i més alegre per causa de l'aigua, que alegra els ulls i el cor. I encara per causa de la mar, la gent és més sàvia i prudent, perquè allí hi ha contínuament diversitat de gent que saben i diuen diverses coses per les quals els habitants de tal ciutat s'informen; així mateix allí hi ha més notícies que en altres llocs i es fan més contractes comercials que en altre lloc del món, i allí habiten els grans senyors més de gust i les persones més notables, i així es veuen i se saben més coses que no estan fora de les ciutats.

Dotzé del Crestià, cap. 106 [adaptació]

TREBALLEM ELS TEXTS

1. Fes un breu resum de les idees d'Eiximenis sobre l'economia en la seua societat.
2. Creus que era més partidari de les formes de vida rurals o urbanes? Per què?
3. Per què creus que dona tanta importància al mar?

El port de Mallorca, on se situa la narració d'Eiximenis sobre el bon mercader valencià i el mal mercader eivissenc. Retaule de sant Jordi, de Pere Niçart (s. xv) [Museu Diocesà de Mallorca].

Text 7

En València, una vegada els ciutadans d'aquella ciutat demostraren **enfortiment** al rei n'**Alfons**, fill del rei en **Jaume**, que havent-los fet jurar com a rei el seu fill en **Pere**, que ara és rei d'Aragó i havent-se'n penedit, i vivint Pere, volia fer jurar com a rei després d'ell un altre fill que es deia **Ferran**, i exposant la seua voluntat amb amenaces als ciutadans, manant-los que l'obeïren, els ciutadans es reuniren en consell i deliberaren que, com que ells havien jurat en Pere com a senyor, per això ells, sent lleials, no en podien jurar un altre, en vida d'aquell. Acordaren mantindre el seu jurament i no consentir al rei aquella demanda. Però entre ells discutiren qui donaria la resposta al rei, perquè cadascú temia per si mateix, per les amenaces que el rei els havia fet si li deien que no.

N'hi havia un que es deia Francesc Vinatea, que digué així:

—Jo donaré esta resposta, per honor de Déu i amor de veritat, i per honor de la ciutat i de la seua

fidelitat. Però —digué—, com que el rei ha amenaçat, vosaltres fareu així: tots els que estem en el consell anirem armats, davall de la roba, secretament, i quan haurem entrat a fer la resposta, entraran al palau del rei cinc-cents hòmens armats; al cap del pont, uns altres cinc-cents, i enllà del pont uns altres cinc-cents. Al primer crit que es faça dins de la sala on nosaltres estarem, que tota la ciutat repique les campanes i vinga al Real a fer allò que els manarem, però sempre respectant la persona del rei.

Així es va acordar.

De matí, Vinatea s'anà a confessar llargament i **combregà**, i dictat el seu testament, així com aquell que va decidit a la mort, pregà a Nostre Senyor que li plaguera aquell dia fer-lo morir per l'empresa que havia assumit, perquè es considerava **màrtir** davant de Déu i digne de la corona del **martiri**.

El monument en honor a Vinatea, en la plaça de l'Ajuntament de València, s'alça damunt de l'antic solar del convent de Sant Francesc, on Eiximenis va redactar la notícia sobre la seua gesta.

Quan estigueren davant del rei tots els cent del consell, Vinatea parlà així:

—Senyor, nosaltres estem ací per a donar resposta a la vostra demanda, però abans que vos diga la resposta que m'ha encomanat la ciutat, vos manifeste que, per **servar** fidelitat a vós i a la vostra casa, com que jo crega respondre-vos segons Déu i veritat, dret i bona consciència, si ningú es mou poc o molt oposant-se a la meua resposta, morirà al moment, sense misericòrdia, sempre salvada la vostra persona solament, i cap altra. Després, que passe el que haja de passar. I que no diguen després els vostres **curials** que estan ací, si podran dir-ho, que no han sigut advertits.

Açò promés, Vinatea digué així:

—Senyor, la ciutat de València, a petició vostra i del vostre pare, ha jurat com a rei l'infant Pere, fill vostre, i el vol tindre com a jurat, i cap altre no en jurarà, ell vivent, per servir lleialtat a Déu i a la vostra corona, sinó que morirà per mantindre'l i el defensarà sempre mentres siga viu, fins a la mort, i el tindrà per senyor i per rei sempre, després de vós. Esta és la resposta de la ciutat de València.

Llavors la reina, dona Elionor, filla del rei de Castella, que li seia al costat, veié que el rei callava. Li digué així:

—I vós, senyor, per què calleu? I no hi direu res?

Respongué el rei:

—Veritat i enfortiment de lleial **vassallia** em fa callar.

Llavors el rei s'alçà i digué:

—Aneu-vos-en en bon guany.

Ací es pot veure quant de bé fa a la comunitat i com reprén la malícia dels senyors l'enfortiment raonador dels bons i lleials **vassalls**.

Dotzé del Crestià, cap. 578 [adaptació]

DOCUMENTA'T

Rei n'Alfons: Alfons el Benigne (1328-1336)

Rei en Jaume: Jaume II el Just (1291-1328)

En Pere: fill de la primera muller d'Alfons el Benigne, Teresa d'Entença

Ferran: fill d'Elionor, segona muller d'Alfons el Benigne

TREBALLEM EL TEXT

1. **Fes correspondre amb una paraula o expressió del text:**

rebé la comunió:

condició de vassall:

coratge, resistència:

complir, observar:

súbdits:

mort per no renegar la fe de Jesucrist:

persones amb càrrec en la cort:

sacrificat:

2. **Fes un esquema on resumisques la narració d'Eiximenis.**
3. **Compara els texts 1, 4 i 7. Quines semblances o diferències (en situacions, personatges, etc.) hi trobes?**
4. **Repasant els texts 5, 6 i 7, i amb les informacions que tens sobre la biografia de Francesc Eiximenis, quina opinió o actitud creus que devia tindre Francesc Eiximenis sobre la ciutat de València?**

A stylized illustration in a dark red color scheme. It depicts a young person with short, wavy hair, wearing a turtleneck sweater, sitting and reading an open book. In the background, there are several large, thick books standing upright on a shelf. The overall style is graphic and minimalist, with bold outlines and a monochromatic palette.

**MATERIAL DIDÀCTIC
PER A L'ALUMNAT
Batxillerat**

FRANCESC EIXIMENIS

ELS CONEIXEMENTS PREVIS

1. En quina època situaries Francesc Eiximenis: Edat Mitjana, Renaixement, Barroc, Neoclassicisme, Romanticisme?
2. Com el qualificaries: noble, burgés, llaurador, cavaller, artesà o menestral, metge, frare, notari, músic, pintor, alquimista, poeta, prosista, intel·lectual?
3. Quins títols associaries a Eiximenis: *Llibre dels fets*, *Tirant lo Blanch*, *Lo somni*, *Lo Crestià*, *Blanquerna*, *Crònica*, *Llibre dels àngels*, *Vita Christi*, *Llibre de les dones*, *Regiment de la cosa pública*?
4. Posteriorment a Eiximenis, altres autors van escriure llibres amb el mateix títol que el *Vita Christi* i el *Llibre de les dones*. Sabries dir quins?
5. En quin segle va viure Eiximenis?
6. Quins personatges van ser contemporanis seus: Jaume I, Pere el Cerimoniós, Ferran el Catòlic, sant Vicent Ferrer, Ramon Llull, Bernat Metge, Joanot Martorell?

Francesc Eiximenis, representat en una edició del *Regiment de la cosa pública* de 1499.

7. Quin estil va ser el propi del seu temps: gòtic, romànic?
8. La societat en què va viure Eiximenis era de caràcter absolutament rural, o l'element urbà hi tenia un pes important?
9. A partir de quins segles es va produir el ressorgiment de les ciutats a Europa?
10. Quins elements són més importants en la societat que va conèixer Eiximenis: el castell o la ciutat, la catedral o el monestir?

Les Torres de Serrans, obra de Pere Balaguer, construïdes quan Francesc Eiximenis vivia a València.

LA SOCIETAT OBSERVADA PER FRANCESC EIXIMENIS

EL REGIMENT DE LA COSA PÚBLICA

Una de les obres fonamentals de Francesc Eiximenis és el *Regiment de la cosa pública* (1383), tractat de política que va dedicar als jurats de València, on els aconsellava com calia governar la ciutat.

València era una ciutat dinàmica, en creixement, capital d'un estat jove fundat segle i mig abans pel rei Jaume I. Els seus governants (els jurats) van donar un gran valor a l'escrit d'Eiximenis. Sabem que en van encarregar una còpia molt luxosa. Encadenada, per a evitar que ningú la furtara, la van posar a disposició del públic lector en les dependències municipals.

Home de mentalitat plenament medieval, Eiximenis presenta en alguns aspectes trets notables de modernitat. Vegem-ho en el text següent:

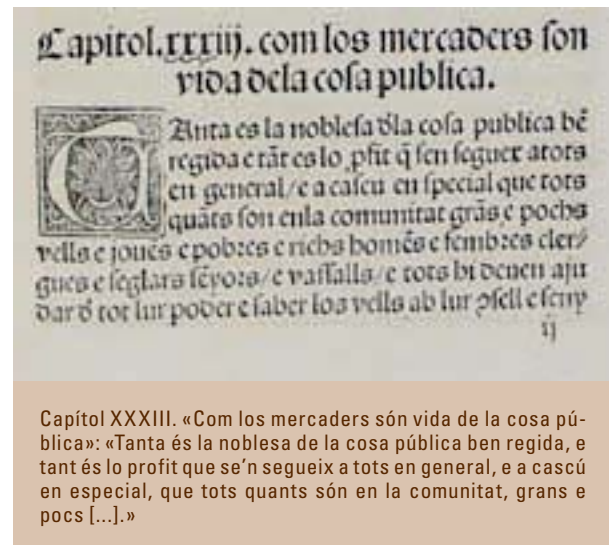
Text 1

Entre los altres oficis que posen la cosa pública en bon **estament** són los mercaders, **car** terra on mercaderia corre e abunda, **tostemps** és plena, e fèrtil e en bon estament. **Per tal**, los mercaders [...] deuen ésser **favorits** sobre tota gent **seglar** del món, car [...] los mercaders són vida de la terra on són, e són tresor de la cosa pública, e són menjar dels pobres, e són braç de tot bon negoci, de tots afers compliment. Sens mercaders les comunitats **caen**, los prínceps tornen tirans, los jóvens se perden, los pobres se'n ploren. Car cavallers ne ciutadans que viuen de rendes no **curen** de grans almoines; solament mercaders són grans almoiners [...]. Ensenya Déu en ells gran meravelles, car com **tota res** los faça mal sinó Déu, emperò ells contra tota impugnació suren en alt, per gràcia de Déu especial, sobre tots los altres de la comunitat [...].

E creu sens dubte que nostre Senyor Déu los fa misericòrdia especial, en mort e en vida, per lo gran profit que fan a la cosa pública, e per los grans **treballs** que **sofiren** en mar e en terra, e per les grans pèrdues que sofren sovint [...] e per les grans ànsies en què tostemps viuen.

Francesc Eiximenis

Regiment de la cosa pública, cap. 33, pp. 168-169

Capítol XXXIII. «Com los mercaders són vida de la cosa pública»: «Tanta és la noblesa de la cosa pública ben regida, e tant és lo profit que se'n segueix a tots en general, e a cascu en especial, que tots quants són en la comunitat, grans e pocs [...]»

«[...] per los grans treballs que sofren en mar e en terra, e per les grans pèrdues que sofren sovint [...]». Seu de València, baix relleu de Giuliano di Giovanni Poggibonsi (s. xv), conegut també com Julià el Florentí.

DOCUMENTA'T

estatament: estat, situació

car: perquè

tostemps: sempre

per tal: per això

seglar: laic, no eclesiàstic

caen: cauen

curen: ocupar-se, preocupar-se

tota res: tota cosa

treballs: penalitats, patiments

sofiren: patiren

TREBALLEM EL TEXT

1. Eiximenis oposa els mercaders a altres classes o grups socials. Quins?
2. En què es basa l'oposició?
3. A qui atorga la superioritat?
4. Com argumenta que són superiors?
5. En un text tan breu apareix resumida tota una mentalitat. Com la qualificaries?

«[...] los mercaders són vida de la terra on són, e són tresor de la cosa pública, e són menjar dels pobres, e són braç de tot bon negoci, de tots afers compliment». Sant Pere de Galligants (s. XIV).

6. Certament, *regiment* és una paraula polisèmica. Quins dos sentits té?
7. Busca un sinònim per a *cosa pública*.
8. Quin és l'origen de la paraula *república*? Si cal, consulta un diccionari etimològic.

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ

1. En el gravat que il·lustra el *Regiment de la cosa pública* podem identificar diversos elements significatius. Sabries assenyalar qui és l'autor del llibre? Quins elements et permeten identificar-lo?
2. Els personatges que apareixen agenollats són els membres del govern municipal de València, al qual Eiximenis va dedicar el seu llibre. Quants en són? Com es deia el seu càrrec?
3. Enfront d'Eiximenis apareix l'àngel custodi, protector de la ciutat. Quins dos personatges apareixen a la seua esquerra? N'heu vist mai algun? Què simbolitzen?
4. Reconeixes el monument que apareix al fons de la composició? Què creus que simbolitza?

Gravat de l'edició del *Regiment de la cosa pública*, feta a València l'any 1499.

Quins altres símbols de la ciutat de València podeu identificar en esta composició?

5. Quants anys havien transcorregut entre l'escriptura del llibre i esta edició? Quines conclusions pots extraure tant de l'edició de l'obra com del disseny de la portada?

LES MENTALITATS DIVERSES DE BURGUESOS I NOBLES

La manera de pensar de Francesc Eiximenis, pel que fa a un vessant tan important de la societat com ara l'activitat econòmica, no era compartida, ni de bon tros, per tots els seus contemporanis. Vegem uns versos d'un poema didàctic atribuït a Ausiàs March:

Text 2

[...] qui (de) nau fou **construïdor**
per victòria conseguir
molt millor fi **volc** apetir
que el mercader per a guanyar
i aquest millor que el qui robar
volgués ab ella dels amics.

Ausiàs March

Obra completa (ed. Robert Archer),
pp. 128, 394-399 i 697

La nau era una embarcació de buc redó i alt, amb gran capacitat de càrrega. Navegava només a vela, sense remos. Com la galera, es feia servir tant per al comerç com per a la guerra.

Niccolo Belli. Seu de València (s. xv).

DOCUMENTA'T

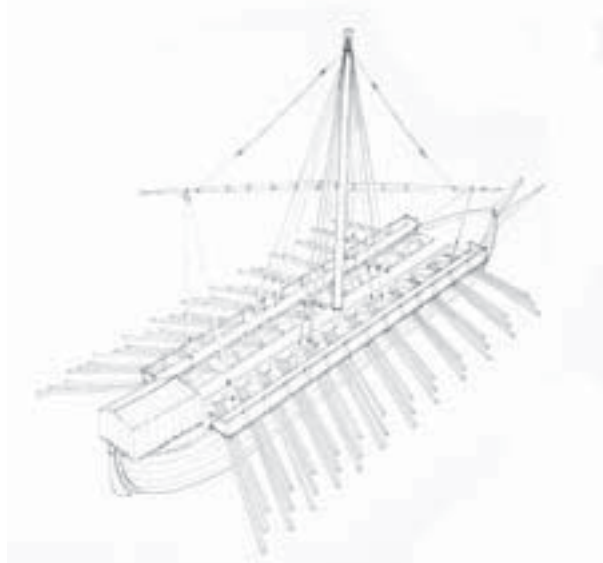
construïdor: constructor

volc: volgué, va voler

TREBALLEM EL TEXT

1. **Escriu un sinònim de *fi*.**
2. **Quina diferència hi ha entre *el fi* i *la fi*?**
3. **Escriu un sinònim d'*apetir*.**
4. **Reescriu els dos primers versos desfent els hipèrbats i donant a la frase un orde més propi de la prosa.**
5. **Remarca l'ús transitiu del verb *apetir* ('apetir un fi'), que trobem en el text. Reformula la frase amb una altra estructura sintàctica.**
6. **Quins són els antecedents dels pronoms *aquest* i *ella*?**
7. **Quants objectius possibles diu l'autor que podria tindre un constructor de naus? Quins són? Com els ordena l'autor de major a menor mèrit?**
8. **Què creus que vol dir l'autor quan diu «amics»?**
9. **Comparem els textos 1 i 2. Com qualificaries la mentalitat dels autors corresponents? En què et bases?**

La galera era de buc llarg, estret i baix. Podia anar tant a vela com a rem. De fet, els remers ocupaven gran part de la coberta.

FRANCESC EIXIMENIS
I SANT VICENT FERRER

Text 3

Com que sant Vicent Ferrer ha tingut, i té, tanta popularitat, és lògic que el seu anecdotari siga ben ric i ben significatiu. I també és natural que, per ser-ne tantes, resulte dubtosa l'autenticitat de moltes de les anècdotes que li són atribuïdes.

Una de les més conegudes relaciona fra Vicent Ferrer (1350-1419) amb fra Francesc Eiximenis (1327-1409). [...]

L'anècdota a què ens referim es fonamenta en una notació corresponent a l'any 1387 del *Libre de memòries*, que ens diu que fra Francesc Eiximenis, en veure l'ostentós seguici «de mil·lenars de persones» que acompanyava fra Vicent Ferrer, preguntà irònicament al sant dominic: «Frare Vicent, què fa la bufa?»

Aquesta rònega notícia la complementa la tradició, que assegura que sant Vicent replicà hàbilment: «La bufa va i ve, però no es deté»; el mot «bufa» té ací, evidentment, l'accepció valenciana popular de «vanitat». [...]

Cal reconèixer que fra Eiximenis, mentor permanent, consciencios i eficient dels Jurats valencians, tenia dret a considerar-se menystingut, en contemplar els honors tan extraordinaris amb què la ciutat de València rebia mestre Vicent Ferrer [...]. A part d'això, hi comptava també la tradicional rivalitat entre els franciscans i els dominics, aleshores molt encesa.

Però hi havia, certament, alguna cosa més que rivalitat de frares en la discrepància entre sant Vicent Ferrer i fra Francesc Eiximenis; val la pena de puntualitzar-ho. [...]

Com que la seua mentalitat burgesa és dinàmica, Eiximenis propugna el foment de noves fonts de riquesa, i [...] exalta les virtuts burgeses: la laboriositat, el seny, la frugalitat i la respectabilitat. [...]

Ben al contrari, l'Església Catòlica condemnava globalment el lucre [...]. Sant Vicent Ferrer condemna l'acumulació de béns, car considera que tot lucre és usura, i pretén que el comerç «no es face per multiplicar la riquesa, mas tan solament per sustentació de casa». [...]

Un retaule ceràmic modern de l'any 1957 recorda en el cantó del carrer de Sagunt de València l'encontre entre Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer.

Tals diatribes vicentines contra l'estament mercantil provocaven l'entusiasme dels desheretats proletaris, i eren també escoltades amb complaença per l'aristocràcia terratinent, la qual era conscient del seu desfasament en la nova conjuntura econòmica. Però, per això mateix, no podien plaure als burgesos, els quals, de fet, constituïen la classe social més forta de la societat valenciana quatrecentista.

Manuel Sanchis Guarner

«Les raons de la discrepància entre Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer», dins *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. II, pp. 665-669

TREBALLEM EL TEXT

1. Tenint en compte que esta narració presenta un fet fictici o de dubtosa veracitat, però amb un rerefons d'innegable realitat, com podríem qualificar-la?
2. Com ha pogut trobar l'historiador una explicació hipotètica (realitat més profunda) a l'anècdota (realitat més superficial)?
3. La breu anècdota fa un retrat esquemàtic dels personatges. De quin personatge dona una imatge negativa? Quin pecat o vici n'assegnyala? De qui ens dona una imatge positiva? Quines qualitats li associa?
4. Què és la *bufa*, en sentit figurat i propi? Què devia voler dir «la bufa va i ve, però no es deté»?

OBSERVA LA IL·LUSTRACIÓ

1. Quina paraula ha substituït l'original *bufa*? Com explicaries la substitució?
2. Creus que amb la substitució s'obté un resultat satisfactori?

En el fragment reproduït, el pintor, anònim, ha representat una muralla (per tant, una ciutat) i diversos ciutadans que, pels vestits que porten, pertanyen a les classes altes de la societat urbana. Fresc del segle XIV [MNAC].

ELS BURGESOS I LA CIUTAT

Text 4

A partir del segle X apareixen a Europa noves ciutats, que es desenvolupen en un impuls que varia cronològicament segons el territori. Aquests nuclis responen a la reactivació del comerç, a les rendes de la terra i a la producció artesanal [...] molt aviat sorgirà el conflicte d'interessos entre els seus habitants —els burgesos— i l'antiga noblesa feudal, recelosa d'una nova classe social que es dedica al comerç o a la manufactura i no depèn exclusivament de la terra.

Joan Campàs i Montaner (coord.)

Gran història universal, vol. II, p. 178

Morella ens permet fer-nos una idea molt justa de com era una ciutat medieval.

Text 5

La primera fase d'activació comercial es produí per la multiplicació de fires i mercats setmanals a les àrees rurals. El camperol medieval d'aquesta època [a partir del segle XI], tot i que continua submergit en una economia de subsistència, comença a treballar determinades espècies en funció no de l'autoconsum, sinó de la seva venda en el mercat, o fira anyal. [...] Els primers bescanvis es feren directament, però a mesura que aquests s'engrandiren, calgué una persona que s'hi dedicés: havia nascut una nova classe social, la burgesia.

La segona fase d'activació comercial fou deguda al desenvolupament dels intercanvis de llarga distància. A Europa els nuclis més importants foren les ciutats del nord d'Itàlia —Gènova, Milà, Pisa i Venècia—, que juntament amb d'altres ciutats mediterrànies com Marsella i Barcelona, retornaren a muntar el comerç mediterrani connectant amb les ciutats de Constantinoble, Antioquia i Alexandria.

Curs d'història de les civilitzacions, vol. I, p. 158

El creixement de les ciutats va produir l'esclat de l'arquitectura civil. La Sala del Consell o Ajuntament de Catí (s. XV) n'és un bon exemple.

Llotja de l'Ajuntament de Catí.

Text 6

Les activitats comercials i manufactureres, junt amb l'augment de la població i amb la massiva construcció d'habitatges i d'*obradors*, modificaran substancialment el paisatge de les ciutats de l'Occident medieval. [...] la ciutat comença a convertir-se en *urbs*, en el veritable sentit socio-econòmic del terme, i tendeix a adaptar-se a les noves necessitats sorgides de la reactivació del comerç i del despertar de la manufactura. Moltes poblacions, que encara conserven la morfologia de fortalises de l'alta Edat Mitjana, evolucionen al llarg dels segles XIII i XIV cap a formes que ja s'assemblen a les ciutats pre-industrials, i despleguen una febril activitat constructiva.

Gran història universal, vol. II, p. 187

Text 7

En el segle XIV s'havia produït un canvi de mentalitat en la burgesia, la qual comença decididament a sacrificar el tradicionalisme al racionalisme. En comptes del simple afany de lucre, com abans, el mercader es preocuparia ara de la conveniència i del mètode, i ja no serà un arriscat aventurer sinó un organitzador i un comptable, calculador i circumspecte, que no vacil·la gens a abandonar un sistema de producció tradicional en ser que experimenta un altre de millor.

Manuel Sanchis Guarner

«Les raons de la discrepància entre Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer»

Primer Congreso de Historia del País Valenciano, vol. II, p. 668

TREBALLEM ELS TEXTS

Després de llegir els texts 4-7, fes una caracterització breu de la burgesia.

LA SOCIETAT

Hem vist adés (text 1) com caracteritzava Eiximenis l'estament dels mercaders; vegem ara quina visió tenia del conjunt de la societat (text 8) i què pensava d'un altre estament: els pagesos o llauradors (text 9):

Text 8

[L'Església] deu ésser així ordonada dins si com són los membres en lo cos de l'hom [...] **car**, així com en lo cos de l'hom los membres **han** diversos oficis, **emperò** cascú serveix a tot lo cos, car l'ull no serveix a veure si mateix tot sol, **ans** veu al peu que no es faça mal, e així als altres membres, ne lo peu no serveix d'anar solament a si mateix, **ans** porta los ulls e tot lo cos [...] així mateix en la santa religió crestiana cascú deu a l'altre ajudar [...] jatsia que los oficis sien contraris, **emperò** a la fi tots s'ajuden, es suporten e es convenen a servei d'un cos. Així és dins la santa Església e religió crestiana, **car**, **jatsia** que alguns sien reis; altres, pagesos; altres, cavallers; altres, clergues; altres, bisbes; tots tostemp **emperò** deuen servir los uns als altres [...] tot aquest cos eclesiàstic és figurat a semblança de cos d'hom [...] **car** lo cap és Jesucrist; los ulls, los prelats; les orelles, los jutges; la llengua, los preïcadors; los braços, los cavallers; les mans los consellers; l'estómac, los nobles; lo cor, los prínceps; les cames, los menestrals; los peus, los pagesos; qui així són lligats e necessaris los uns als altres que si un estament hi defall tot l'altre és perdut.

Francesc Eiximenis

Primer del Crestià, cap. 239, p. 37

DOCUMENTA'T

car: perquè

han: tenen

emperò: però

ans: sinó que

jatsia: encara que

Text 9

La quinta **raïl** de malícia és **grosseria**, que és rusticitat e **pagesia** e bestialitat, que **ret**, l'hom en qui és així brutal que no sap fer ne entendre en neguna cortesia ne en neguna **civilitat** ne **policia** [...]. Aquesta rusticitat los ensenya de **vituperar** a tot hom que no els consenta, e d'avalotar tot hom que els faça **ço** que no els **plàcia**, no perdonant a negun que els vinga entre mans; e **aitant** com major e millor hi caurà, **aital** pitjor rebrà; no escoltar jamés raó, mas **tantost** cridar fins al cel en tota matèria que no els plàcia, per tal que **puixen** mantenir llur pròpia **reversia**.

Francesc Eiximenis

Terç del Crestià, cap. 103, p. 114

Pedrapiquers. Seu de Girona (s. XII).

La societat urbana sovint ha menyspreat la gent del camp. Francesc Eiximenis, home de ciutat, no ho dissimulava gens: «[...] raïl de malícia és grosseria, que és rusticitat e pagesia e bestialitat [...]».

DOCUMENTA'T

raïl: arrel

malícia: inclinació a fer el mal

grosseria: falta de refinament

pagesia: condició de pagés, de llaurador

ret: fa, fa tornar

civilitat: bones maneres, correcció en la vida social

policia: urbanitat

vituperar: desaprovar, difamar

aitant: tant

aital: tal, aquell

tantost: immediatament, tot seguit

puixen: puguen

reversia: revessia, obstinació

TREBALLEM ELS TEXTS

1. Llegint Eiximenis (text 8), el que nosaltres anomenaríem *societat*, amb quins altres conceptes es confon o s'identifica?
2. Ben mirat, no totes les parts del cos representen un estament. Quin altre element inclou la imatge del cos?
3. Creus que la tria de les metàfores (text 8) per a representar els diversos estaments és significativa? Per què?
4. Quins són els estaments més afavorits? I el més perjudicat?
5. Quina relació podries remarcar entre els texts 8 i 9?
6. En la llengua medieval *grosser* s'oposa a *subtil*, i significa 'persona de poca intel·ligència'. Per a Eiximenis, a què és equivalent?

De la Girona natal de Francesc Eiximenis, n'han perdurat molts racons, com ara la façana de Sant Feliu.

LA FORMACIÓ INTEL·LECTUAL DE FRANCESC EIXIMENIS

Fins al moment en què es va relacionar amb la Casa Reial i poc abans d'establir-se a València (1383), en la vida intel·lectual de la qual va ocupar un lloc molt destacat, la biografia de Francesc Eiximenis és poc coneguda. Tots els indicis i les poques notícies documentals certes apunten que es va dedicar intensament a l'estudi. Entre altres raons, va ser la seua formació intel·lectual la que el va convertir en un personatge il·lustre dins de la societat del seu temps.

Campanar de Sant Feliu, a Girona, construït en vida de Francesc Eiximenis.

Text 10

Francesc Eiximenis va néixer a Girona cap al 1330, poc abans de l'entronització de Pere III. Els documents escassos sobre els seus primers anys deixen entreveure que era fill d'una família benestant i que va ingressar de ben petit al convent que l'orde franciscà tenia a la seva ciutat natal. Com tots els novicis, devia seguir el programa d'estudis tradicional de l'orde: després de dedicar alguns anys a les matèries de l'ensenyament primari i secundari (el trivi i el quadrivi), hem de suposar que va continuar els seus estudis superiors als *studia* universitaris que els franciscans tenien a diverses ciutats europees.

Sadurní Martí

Pròleg a *Àngels e demonis*, d'Eiximenis, p. 7

Text 11

En la seva etapa formativa cal col·locar els viatges que, sens dubte, visitant aules universitàries i conventuals, féu a diverses ciutats d'Europa, com es dedueix de manifestacions que fa en la seua pròpia obra. Parla, doncs, de la seva estada a París en diferents ocasions [...]. De la seva estada a Alemanya, i concretament a la ciutat de Colònia, explica coses sorprenents i pintoresques [...]. Moltes són les al·lusions que fa a Anglaterra, on visità Oxford.

Martí de Riquer

Història de la literatura catalana, vol. II, p. 134-136

Text 12

Cal suposar que va seguir el *curriculum* tradicional de les escoles del seu orde. Crec probable que només iniciés els viatges a l'estranger després de l'ordenació sacerdotal, i que l'estada a la universitat d'Oxford, on aleshores els franciscans tenien un dels estudis més actius i més brillants, fos la més decisiva en la formació acadèmica d'Eiximenis. En redactar els seus llibres i fer cabal de l'experiència acumulada «en el seu temps», recull sovint experiències d'aquell període.

Albert Hauf

Pròleg a *Lo Crestià*, d'Eiximenis, p. 6

L'Oxford medieval que va conèixer Francesc Eiximenis com a estudiant universitari devia assemblar-se molt a la ciutat representada en esta il·lustració de John Speed de l'any 1605 [Boedlian Library].

Monestir de la Murta, a la Ribera del Xúquer.

TREBALLEM ELS TEXTS

1. A partir dels texts 10-12, redacta en poques línies la informació biogràfica que pugues extraure sobre Francesc Eiximenis.
2. Com sabem que va estudiar en diverses universitats europees?
3. Pel que fa a la formació intel·lectual de l'escriptor Francesc Eiximenis, quin és el fet biogràfic determinant?

Francesc Eiximenis va acabar la seua formació acadèmica a Tolosa. Quan hi va viure, l'altíssim campanar de Sant Serni ja dominava la ciutat. Dibuix d'Isidore-Laurent Deroy [Biblioteca Nacional de França].

FRANCESC EIXIMENIS I L'ORDE FRANCISCÀ

L'aparició dels ordes mendicants (franciscans, dominics, carmelitans, agustins) és un fet determinant en l'evolució de la cultura i la societat europees. Van nèixer en una etapa decisiva de la història d'Europa i la van caracteritzar profundament. Vegem per què:

Text 13

La creació dels ordes mendicants, al principi del segle XIII, respon a l'estímul d'una nova societat que s'allunyava de les zones rurals i començava a concentrar-se a les ciutats. És un procés que anirà duent, per camins lents i difícils, a la formació d'unes classes urbanes, dinàmiques i educades, que demanaven un tipus d'evangelització ben diferent a les de les zones rurals, tradicionalment i generalment no alfabetitzades. Els mendicants van elaborar tota una sèrie de mecanismes que havien d'ajudar a adaptar la predicació a un públic més nombrós i més exigent. Un públic que reclamava, cada vegada amb més intensitat, una formació religiosa complementària i que no dubtava a encarregar obres de divulgació als frares del seu entorn. [...] La principal preocupació d'aquests nous pastors urbans va ser, en bona part, explicitar i fer entendre de la manera més adequada al seu auditori, generalment amb poc o cap coneixement de la llengua sàvia —el llatí—, continguts adaptats de la cultura universitària.

Sadurní Martí

Pròleg a *Àngels e demonis*, d'Eiximenis, p. 9

Text 14

mendicant 1. *adj.* i *m.* i *f.* Persona que mendica; captaire 2. *CATOL a. m.* i *f.* Membre d'un orde mendicant. *b. adj* Dit dels ordes religiosos, o dels seus membres, en la regla dels quals la pobresa és imposada, no solament als individus, sinó també als convents.

Diccionari valencià
Edicions Bromera-Generalitat Valenciana

Text 15

Els ordes mendicants van decidir de concentrar la seva activitat en les ciutats per diverses raons. D'una banda, es van adonar de la seva importància econòmica [...]. També eren conscients de la importància cultural de les ciutats i de la influència que exercien sobre les zones rurals. D'altra banda, la seva feina en les ciutats era quantitativament i qualitativament més necessària. Quantitativament perquè en les grans capitals hi vivia més gent i era

més fàcil de reunir [...]. Qualitativament perquè, en haver-hi més gent i més activitats, hi havia també més pecats. Per totes aquestes raons els ordes mendicants no van instal·lar-se en la solitud del camp, sinó que van erigir les seves seus i les seves esglésies en el cor de les ciutats.

Els frares mendicants es van preparar a consciència per dirigir l'educació religiosa i civil dels laics. Van estudiar teologia, filosofia, dret, lògica, ciències... en les escoles dels seus ordes i també en les universitats. Van rebre una formació específica amb vista a la predicació i van haver de llegir arts de predicació [...], reculls d'exemples ordenats temàticament —col·leccions de contes amb un fons didàctic i moralitzant [...] extenses antologies de cites també ordenades temàticament, [...] grans síntesis on es divulgaven els principis fonamentals de la filosofia, la moral i la religió cristianes...

Xavier Renedo i Sergi Gascón
Introducció a *Eiximenis. Prosa*, pp. 4-5.

Enclavament del monestir en la vall de la Murta.

Els monestirs, contràriament als convents, es construïen lluny de les poblacions, en un lloc aïllat, enmig de les terres que eren propietat del monestir.

Els principals convents franciscans on va viure Francesc Eiximenis (Girona, Barcelona, València) han desaparegut. Els seus claustres devien ser semblants al de la ciutat de Mallorca.

TREBALLEM ELS TEXTS

1. Quan apareixen els ordes mendicants? Quins són els principals?
2. Fins a l'aparició dels mendicants, on construïen els monjos els seus monestirs?
3. On van construir els frares (mendicants) els seus convents?
4. Per què es produïx este canvi d'orientació? Quin fet important assenyala en la història d'Europa?
5. Quina era l'altra diferència entre els convents i els monestirs?
6. Podrien haver subsistit els convents d'almoines lluny de les ciutats?
7. Després de llegir els texts 13-15, podríem argumentar millor l'afirmació que, en la formació cultural d'Eiximenis, el fet biogràfic decisiu és l'ingrés en l'orde franciscà?

UNA VISIÓ SATÍRICA

Els versos següents són atribuïts al mallorquí Anselm Turmeda (1350-1430), franciscà com Eiximenis. Per causes desconegudes, Anselm Turmeda va fugir a Tunis, on es va convertir a l'Islam. En estos versos es fa menció dels «preïcadors» (dominics) i dels carmelitans:

Text 16

Diners fan bé, diners fan mal,
diners fan l'home infernal
e fan-lo sant celestial,
segons que els usa.

Diners fan bregues e remors,
e vituperis e honors,
e fan cantar preïcadors:
beati quorum.

Diners alegren los infants
e fan cantar los capellans
e los frares carmelitans
a les grans festes.

Diners, magres fan tornar gords
e tornen lledesmes los bords.
Si diràs «jas» a hòmens sords,
tantost se giren.

Anselm Turmeda

Llibre de bons amonestaments i altres obres,
p. 63

DOCUMENTA'T

vituperis: difamacions

preïcadors: dominics

beati quorum: 'feliços aquells' (cant litúrgic)

magres: prims, flacs

gords: grossos, grassos

lledesmes: legítims

bords: fills il·legítims

jas: pren, tin

tantost: immediatament, tot seguit

TREBALLEM ELS TEXTS

1. Quina crítica fa Turmeda dels frares?
2. Quina base real devia tindre?
3. Quins mendicants esmenta Turmeda? Creus que es vol referir només a aquells dos ordes o a tots els mendicants en general? Per què creus que en tria només dos? Per què precisament aquells i no altres?

Breviarium valentinum. Seu de València.

LA DIVULGACIÓ CULTURAL

Francesc Eiximenis no va ser un narrador en el sentit estricte del terme. Les narracions que apareixen en els seus escrits, sempre breus, responien a una intenció didàctica i eren un element secundari dins de l'estructura de l'obra, responien a una estratègia de divulgació, al desig d'arribar a un públic com més extens millor.

Text 17

Els ordes mendicants eren conscients de la gran barrera cultural que els separava del seu públic. [...] Els frares són, doncs, els savis, capaços de poder llegir o escriure llibres sobre matèries subtils. Els laics —les «persones simples e llegues, e sens grans lletres» en paraules d'Eiximenis—, en desconèixer el llatí i estar al marge de l'ensenyament universitari, només podien accedir al món de la cultura a través de les traduccions, resums i compendis escrits o predicats dels frares mendicants. Els laics eren, per tant, els ignorants o, utilitzant un terme de l'època, els grossers.

Xavier Renedo i Sergi Gascón

Introducció a *Eiximenis. Prosa*, pp. 4-5.

L'evangelista sant Mateu apareix envoltat d'un mobiliari d'escriptori propi de l'època de Francesc Eiximenis.

Text 18

Els llibres que es destinaven als laics s'havien d'adaptar no només en els continguts, sinó també, forçosament, en el que en podríem dir les formes. L'ús del vulgar és una de les estratègies més importants, però també ho és el fet d'omplir el text amb exemples edificants, faules, refranys, i l'ús d'un llenguatge planer i a vegades col·loquial i popular.

Sadurní Martí

Pròleg a *Àngels e demonis*, p. 10

Text 19

Són nombroses les breus narracions que Eiximenis intercala en les seves obres. El recurs no és ni nou ni original, i només cal recordar els exemples lul·lians, tan diferents dels eiximenians, per a comprendre que fra Francesc s'integra en una tècnica didàctica general en l'Edat Mitjana.

Martí de Riquer

Història de la literatura catalana, vol. II, p. 162

TREBALLEM ELS TEXTS 17-19, i també el text 13

1. Què entens per llengua vulgar?
2. A Europa, fins als segles XIII i XIV, quina és l'única llengua de cultura escrita? Per què?
3. Per què va caldre començar a utilitzar les llengües vulgars en els usos reservats al llatí fins aleshores?
4. A banda de l'adopció del vulgar, quins altres recursos van fer servir els intel·lectuals dels ordes mendicants per a fer-se llegir pels laics?

EIXIMENIS, NARRADOR**Text 20**

Lo llop, mentre menjava, s'entravessà un os al coll, així que **cuidava** morir; e pregà a la grua que **per tal quant ha** lo coll **llong** e prim, que **el li metés** per lo seu coll avall e que li'n **trasqués** l'os que hi tenia entravessat. E la grua **féu-ho**. E així com la grua **hac** pres l'os e el **tenc quaix** fora (emperò encara era dins la boca del llop), lo llop **estrenc** lo coll de la grua e **tolc-li** lo cap, e **puis menjà-la's** tota.

Francesc Eiximenis

Terç del Crestià, cap. 127, p. 118

DOCUMENTA'T

cuidava: es pensava, creia

per tal quant: perquè, per tal com

ha: tenia

llong: llarg

metés: ficàs, ficara

trasqués: tragués, traguera

hac: va haver

tenc: tingué

quaix: quasi

estrenc: va estrényer

tolc: va toldre, arrancà

puis: després

TREBALLEM EL TEXT

1. Dóna la forma equivalent actual de les expressions següents:

el li metés:

féu-ho:

tolc-li:

menjà-la's:

Llibre de les dones (edició de 1495).

2. Dels verbs següents, indica les formes del pretèrit perfet simple i perifràstic:

hac:

tenc:

estrenc:

3. A quin gènere pertany el text? Sabries justificar-ho?

4. Quina funció té dins del conjunt de l'obra on apareix inserit?

5. Quina ensenyança se'n deriva?

Text 21

Deus saber que un notable **frare menor** apellat frare Bonaventura, qui **puis fo** cardenal, aquest era d'Itàlia e era **fort** gran clergue e famós, e era **nat** de pagesia. E anà un jorn a veure sos parents, qui estaven en aquell **poc lloguet** d'on ell era eixit. E los pagesos aquells del lloc convidaren-lo, e après lo convit parlaren molt ab ell, e estaven molt **espa-ventats** en les savieses e altes paraules que ell los deia; e com fossen d'ell partits, faeren gran solaç entre si mateixs, com Déu los havia dat d'aquell tan poc **lloc** tan excel·lent hom.

«[...] lo llop, mentre menjava, s'entravessà un os al coll, així que cuidava morir; e pregà a la grua que per tal quant ha lo coll llong e prim, que el li metés per lo seu coll avall [...].»

Dix llavors un pagés antic que hi havia:

—No us faça goig la gran saviea d'aquest frare, que massa costa a tots quants som e **mala** per a nós ell sap tant.

E com los altres volguessen ab gran instància saber la raó, aquell **respòs** e **dix** així:

—Bé sabets vosaltres que tots quants som d'aquest lloc tots havem fama per tota la terra que tots som orats; e així és de fet, que tots som folls vertaderament, e bé **apar** en nostres obres. E açò no és per altra cosa sinó que aquest ab son mal saber e ab ses males arts ha furtat lo seny a tots nosaltres e **ha'l-se** apropiat a son propi cap e a si mateix e el té ben tancat dins.

A colp, tots, **creents** que així fos, foren avalotats e cridaren:

—Muir a lo traïdor! Muir a aquest qui ens ha fets tots tornar orats!

En aquest avalot, lo dit frare, veent-se en tan gran perill, **tramés-los** un seu servidor, hom savi e de bé, e **viu** les llurs clamors. E sabuda la raó dix-los així:

—**Prohòmens**, a la veritat, aquest frare no és hom que això **faés**, per tot lo món; ne la cosa en si no la **poria** fer sinó Déu. És ver que jo sé fer un **abeuratge** que, si volsatres vos en **sadollats** bé, cascun haurà tant de seny com Salamó.

E com ells cridassen altes veus que **haguessen** lo dit abeuratge:

—Ara —dix ell— esperats-vos un poc.

De present aquest féu haver del pus preciós vi que **poc**; e embriagà'ls tant que negun no es podia tenir, ne es veia ni s'oïa. E ells estant així, **cuitadament** lo dit frare, ab aquest e ab los altres que hi **eren venguts** ab ell, fugiren e anaren-se'n.

Francesc Eiximenis

Terç del Crestià, cap. 103, pp. 114-115

DOCUMENTA'T

frare menor: franciscà
apellat: anomenat
puis: després
fo: fou, va ser
fort: molt
nat: nascut
poc: menut
lloguet: poblet
espaventats: espantats
lloc: poble
mala: en mala hora, per mala sort
nós: nosaltres
respòs: respongué, va respondre
dix: digué, va dir
apar: apareix, es mostra
ha'l-se: se l'ha
creents: creient
tramés-los: els trameté, els envià
viu: veié, va veure
prohòmens: eminències, senyors
faés: fes, fera
poria: podria
abeuratge: beguda, barreja
sadollats: farts, associats
haguessen: tinguessen, tingueren
poc: pogué, va poder
cuitadament: de pressa, afanyant-se
eren venguts: havien vingut

TREBALLEM EL TEXT

1. Quin personatge representa la saviesa?
2. La narració té un caràcter, no cal dir-ho, humorístic. Quina intenció o ensenyança se'n deriva?
3. Creus que el sentiment que expressa Eiximenis davant dels pagesos o llauradors ha tingut una certa vigència fins als nostres dies?

Llaurador amb un parell de bous [Biblioteca de la Universitat de València (s. xv)].

Text 22

Reconta's que un noble hom, mercader de Mallorca, **fonc** acullit **fort altament** en València per un altre mercader, son equal. E com lo mallorquí fos tornat a Mallorca e fos en lo moll, davant la mar, ab d'altres mercaders mallorquins, començaren a parlar dels bons aculliments qui cascú d'ells havien **haüts** per lo món, en diverses terres. E en especial lo dit mercader **dix** aquí diversos aculliments grans qui li eren estats fets per tot lo món; e entre altres dix aquí lo gran aculliment que lo mercader de València li havia fet.

E així com **recontàs** açò, lo dit mercader de València **vengué** ab una galera, e eixí aquí a terra, e acompanyaren-lo los dits mercaders **simplement**. E lo dit mercader mallorquí així mateix, **sens que no** el convidà d'anar a sa casa ne de res, sinó **dessús dessús**, així com és **costuma**, per paraules generals, dient:

—Sènyer, si res vos plau, **trameteu** a casa.

E com lo valencià anàs a un hostal e el mallorquí a sa casa, lo mallorquí escriví ab **almànguera**, en la Llonja e per diversos carrers de Mallorca, **aitals** paraules:

Mallorca és **deserta**,
car los seus desacull
 i als estranys és oberta.

E com tot jorn los dits mercaders s'encontrassen, **null temps** lo valencià no **n'hagué pus**, sinó que lo mallorquí li deia que si res li plaïa que trametés a casa.

E com diverses persones de Mallorca sabessen lo gran aculliment que lo valencià havia fet al mallorquí en sa terra, e veessen la gran **viltat** e **desconeixença** del mallorquí, e veessen la **sua** gran malícia que havia **feita** escrivent lo dit vers per la ciutat a escusació de sa dolentia, parlaven-ne entre si mateixs, **en tant que** vengué a saber al rei Sanxo, qui llavors regnava en Mallorca.

E com lo dit rei fos senyor fort **polític** e **curial**, e qui molt avorria hòmens vils e desconeixents, féu **aparés** que **havia mester** lo valencià; e **haüda** sa presència, interrogà-lo de sos afers, ne si havia coneixença de ningú en la ciutat, ne on **posava**. E com sabés llargament la viltat e desconeixença del mallorquí, **apellà-lo** e **dix-li** així, davant gran multitud de cavallers e de mercaders:

—Digues, **aital**, d'on est natural?

E respòs lo dit mercader que d'Eivissa. Dix lo rei:

—Bé ho crec, **car** raó és que hom dolent vinga de dolent lloc.

E demanà-li com havia nom, e respòs que en Vilà. Dix lo rei:

—Dretament ensenya ton nom qui **est**, car est **hòrreu vilà** en tots tos afers.

E **après** dix-li així:

—Coneixes aquest hom qui és ací, de València, ne l'has vist **jamés**?

Respòs lo dit mallorquí:

—Senyor, hoc; a València l'he vist, e he sovint menjat en casa sua, e hi he **haüt** molt solaç.

—Cert —dix lo rei—, no menjà ell jamás en la tua, **ne** sap on estàs, ne jamás no li has dat solaç ne plaer en res, ne de res del teu. —E dix llavors lo rei **esquivant-se** e cridant alt— Oh malvat vilà e desconeixent! E com has poguda fer tanta lletgea a tu mateix e tanta vergonya a tota ta nació, que com aquest bon hom de València te **sia estat** tan cortés en sa terra, que tu l'hages així oblidat en la tua? Cert, vil est e abominable a Déu e a hòmens. No n'est digne que jamás vages més per lo món ne rebes d'ell ne d'altre nengun servei. Per què et man que lleixs ta art de mercaderia e que te'n torns a Eivissa, e que d'aquí jamás no isques. E vull que de present **dóns** tot quant **has** a ton fill, **reservada** ta vida. E vull que per tots los llocs on has escrit aital vers e proverbi contra los estranys, que desfases i que hi poses aquest, ço és:

Mallorca és deserta,
si los seus, per **ergull**,
als estranys fan-la oberta.

E així **fonc** fet **de continent**.

Francesc Eiximenis

Dotzé del Crestià, cap. 164, pp. 72-75

El port de Mallorca, on se situa la narració d'Eiximenis sobre el bon mercader valencià i el mal mercader eivissenc. Retaule de sant Jordi, de Pere Niçart (s. xv) [Museu Diocesà de Mallorca].

DOCUMENTA'T

reconta's: es conta

fonc: fou, va ser

fort: molt

altament: de forma excel·lent

haüts: hagut, tingut

dix: digué, va dir

recontàs: contà, va contar

vengué: vingué, va vindre

simplement: només, sols

sens que: no

dessús dessús: per damunt, sense insistir

costuma: costum

sènyer: senyor

trameteu: envieu a dir

almànguera: òxid de ferro roig, usat en pintura

aitals: tals

deserta: deixada, abandonada

car: perquè

null temps: mai

n'hagué: en va aconseguir

pus: més

viltat: vilesa, acció innoble

desconeixença: ingratitud

sua: seua

feita: feta

en tant que: de manera que

polític: sagaç, astut

curial: cortès

aparés: semblant, simulació

havia mester: necessita

haüda: haguda, aconseguida

posava: hostatjava

apellà: cridà

dix-li: li digué, va dir

aital: tal

car: perquè

est: ets, eres

hòrreu: horrible

vilà: descortès, habitant de vila (oposat a noble, cavaller, ciutadà)

après: després

jamés: mai

haüt: hagut, obtingut

ne: ni

esquivant: protestar cridant

sia estat: haja estat, sigut

dóns: dones

has: tens

reservada: llevat de, exceptuada

ergull: orgull

fonc: fou, va ser

de continent: de seguida

TREBALLEM EL TEXT

1. Quins personatges intervenen en la narració i quin defecte o virtut representa cadascun?
2. Amb quina intenció va fer la pintada el mercader mallorquí?
3. Quin significat té la versió dictada pel rei?

ESPLENDOR I MISÈRIA D'UNA ÈPOCA: LA VALÈNCIA QUE VA CONÈIXER EIXIMENIS

Francesc Eiximenis va arribar a València per a establir-s'hi definitivament l'any 1383, quan ja era un intel·lectual de prestigi reconegut. Hi va viure vint-i-cinc anys, fins que el papa Luna el va cridar al Concili de Perpinyà, l'any 1408. Aquell quart de segle va ser, per a Eiximenis, el període de plenitud i de màxima fecunditat intel·lectual, el temps en què va escriure la quasi totalitat de la seua obra i, no cal dir-ho, els seus llibres més importants. Per a la ciutat de València van ser uns anys cabdals, de trànsit a gran ciutat europea i mediterrània.

Text 23

La rivalitat permanent amb Castella per l'hegemonia peninsular esclatà el 1356 en una llarga i destructiva guerra que es prolongà durant més de deu anys i que tingué en el País València el seu principal escenari. [...]

Porta de Serrans. València (s. XIV).

En el context de la llarga guerra amb Castella (1356-1369) va aparèixer la milícia del Centenar de la Ploma, un cos de cent ballsters emblemàtic de la ciutat de València. Escultura de Furió Carbonell (1952) [Palau de la Generalitat].

Castella, recolzada per Navarra, Portugal i Granada, s'alià també amb Anglaterra i Gènova, la gran enemiga tradicional de la Corona d'Aragó, i aquesta comptà amb el suport de França. Precisament seria un incident marítim entre naus catalanes i genoveses en aigües castellanques el pretext que utilitzaria Pere el Cruel per a declarar la guerra, l'estiu de 1356. [...]

La guerra deixà en el País Valencià una llarga seqüela d'horors i destruccions. A les morts, les mutilacions (en combat o com a represàlia, en un conflicte particularment cruel), les expulsions i exilis massius, les malalties i les fams extremes (que portaren els veïns d'Oriola a menjar carn humana durant el setge de la ciutat), s'afegiran la pèrdua de les collites, els furtcs de bestiar, la tala sistemàtica d'arbres i la destrucció de molins i séquies. Desastres propis d'una guerra de desgast, de cavalcades i pillatges més que de batalles campals, i que, reiterats durant més de deu anys i combinat amb altres calamitats del període, provocaran la paralització del ritme econòmic de les comunitats locals.

Antoni Furió

Història del País Valencià, pp. 112-116

Text 24

Els valencians ajudaren fidelment i generosa el rei Pere el Cerimoniós en la seua llarga, difícil i cara lluita contra el rei de Castella Pere el Cruel, per l'equilibri peninsular —«la guerra dels dos Pères»—, en la qual les tropes castellanques atacaren dues vegades la ciutat de València, els anys 1363 i 1364. Entre altres coses, Pere el Cruel pretenia que tornàs a Castella la zona valenciana meridional d'Alacant, Elx i Oriola.

Manuel Sanchis Guarner

La ciutat de València, pp. 115-116

Text 25

Els efectes catastròfics de la guerra es van veure multiplicats per la conjunció i la persistència cíclica de moltes altres calamitats —sequeres, inundacions, caresties, fams, epidèmies—, que contribuïren a fer de la segona meitat del segle XIV un dels moments més difícils de la història del País. Particularment virulenta va ser la incidència de la pesta, una terrible

plaga importada d'Àsia per les naus genoveses que cobrien les rutes del Mediterrani oriental [...]. El mal arribà al port de València els primers dies de maig de 1348, [...] i de seguida s'estendria per tot el regne, aprofitant la influència de la capital i seguint les mateixes rutes que mercaders i mercaderies [...].

[...] la mort negra tornava a comparèixer el 1362, aquesta vegada per a endur-se sobretot els més joves (seria coneguda com la «mortaldat dels infants»), i ho faria novament el 1374-75, el 1380, el 1383-84, el 1395 (amb 12.000 morts només en la ciutat de València), el 1401, el 1403 i fins a vint-i-set vegades més ja al segle xv.

Antoni Furió

Història del País Valencià, pp. 122-123

Text 26

València donà sobrades mostres de fidelitat durant els setges de Pere el Cruel, i el Cerimoniós feu gala d'heroisme en arriscar la seua vida per desassetjar-la en el moment crític d'abril de 1364, assegurant «que per cert ell passaria e deslliuraria la ciutat del perill en què era, ab ajuda de Déu, o morria rei de València car sens tal títol no volia viure».

[...] la resistència davant el setge castellà fou ferma.

La satisfacció de Pere el Cerimoniós es plasmaria immediatament. El 9 de maig del mateix any, a petició de la ciutat, i en reconeixement de la fidelitat de tota la seua població, aquesta era eximida a perpetuïtat de l'impost del **morabatí**, i quedaren incorporats al seu terme municipal les viles de Morvedre i Cullera i el lloc del Puig, d'ara endavant sotmesos a la jurisdicció civil i criminal de València. Era un pas important en l'imparable curs de la capital, ja emprés enrere, per a consolidar-se i afirmar-se com a primera i principal força política del regne, [...] les annexions dels termes de les tres poblacions esmentades [...] suposaven posar sota la sobirania directa de l'urbs les desembocadures dels rius Palància i Xúquer, i, per tant, una capacitat major per a intervenir en els excedents agrícoles de les comarques interiors, comercialitzats a través de Morvedre i Cullera respectivament. El poder de València sobre la producció frumentària del país, necessària per al seu desenvolupament urbà.

Ernest Belenguier

Història del País Valencià, vol. II, p. 229

DOCUMENTA'T

morabatí: impost que es pagava sobre la fabricació de moneda cada set anys.

Text 27

Potser cal datar en el regnat de Pere el Cerimoniós el començ de la millor esplendor valenciana. Sufoçada la revolta popular de la segona «Unió», i resolta la guerra amb Pere I de Castella, que tant va gravitar sobre el País Valencià, s'obre un llarg període de tranquil·litat, el qual tindrà fecundes proporcions en l'ordre econòmic [...]. Les grans peces monumentals que encara avui il·lustren els carrers de la vella València —les Torres dels Serrans, la Llotja dels Mercaders, Sant Domènec— foren edificades al redós d'aquest període de fortuna. Quan es produeix, en el xv, una forta depressió econòmica en tot el mediterrani, València és una de les poques ciutats que eludeixen la crisi.

Joan Fuster

Nosaltres els valencians, p. 55

Fins a mitjan segle XIV, l'escut de València representava la ciutat de la vora del riu. Porta dels Apòstols. Seu de València.

Text 28

La ciutat havia estat proveïda per Jaume I, més enllà de les seves muralles, d'una «contribució i jurisdicció» relativament extensa. Era un espai agrari, ric, molt poblat. Després, a canvi de préstecs o de donatius, els reis l'eixamplarien una mica més, incorporant-hi noves localitats. En el seu centre, València no tardà a convertir-se en un nucli urbà voluminós i despert. Els seus setanta mil habitants del final del *xv* la col·loquen entre les ciutats més populoses de l'Europa del moment.

Joan Fuster

Nosaltres els valencians, p. 55

Al llarg del regnat de Pere el Cerimoniós, València va prendre com a escut les ensenyes del rei: la corona i les barres. Drasanes del Grau. València

Text 29

Segons el fogatge o cens de l'any 1418, la ciutat de València tenia 8.000 focs o cases, això és 40.000 habitants, si acceptem el còmput de cinc habitants per casa, generalment admés. En més de mig segle duplicà gairebé la seua població, car segons el fogatge del 1483 comptava devers 15.000 focs, és a dir, 75.000 habitants, segons el mateix coeficient. [...]

Pel que fa a la Corona d'Aragó, a la fi del segle *xv*, Barcelona, molt malmesa encara per la guerra civil dels Remences, només comptava amb menys de 30.000 habitants, Saragossa amb devers 20.000, la ciutat de Mallorca amb devers 15.000, Perpinyà amb 12.000. Dins el Regne de València, Morella i Xàtiva en tenien més de 10.000, Castelló de la Plana comptava amb 5.500, Vila-real tenia devers 3.000, i una mica menys Llíria, Cullera i Ontinyent; Alacant sols en comptava 1.700.

Manuel Sanchis Guarner

La ciutat de València, p. 169

LES CIUTATS MÉS POBLADES

Milà (segle <i>xiv</i>).....	200.000 h.
París (any 1370).....	200.000 h.
Venècia (segle <i>xiv</i>).....	180.000 h.
Florència (segle <i>xiv</i>).....	100.000 h.
Gènova (segle <i>xiv</i>).....	100.000 h.
Nàpols (segle <i>xiv</i>).....	100.000 h.
Gant (segle <i>xiv</i>).....	80.000 h.
Bruges (any 1300).....	50.000 h.
Siena (segle <i>xiv</i>).....	50.000 h.
Montpeller (any 1347).....	40.000 h.
Pisa (segle <i>xiii</i>).....	40.000 h.

Els efectes catastròfics de la guerra es van multiplicar a causa de la conjunció i la persistència cíclica de moltes altres calamitats: sequeres, inundacions, caresties, fams, epidèmies... Convent de Sant Doménec, sepulcre dels Boïl.

Colònia (any 1180).....	40.000 h.
Londres (segle XIII).....	40.000 h.
Barcelona (any 1350).....	35.000 h.
Tolosa (any 1335).....	30.000 h.
Lió (any 1300).....	30.000 h.
Bordeus (any 1315).....	30.000 h.
Lübeck (segle XIII).....	30.000 h.
Metz (any 1325).....	25.000 h.
Rouen (any 1328).....	25.000 h.
Ypres (segle XIII).....	20.000 h.
Estrasburg (segle XIII).....	20.000 h.
Praga (segle XIII).....	20.000 h.
València (any 1330).....	20.000 h.
Reims (any 1325).....	15.000 h.
Pistoia (segle XIII).....	12.000 h.
Bolonya (segle XIII).....	10.000 h.
Perpinyà (segle XIV).....	10.000 h.
Saragossa (segle XIV).....	10 000 h.

TREBALLEM ELS TEXTS 23-29

1. Hem agrupat els texts 23-29 dins de l'apartat que hem titulat «Esplendor i misèria d'una època». Per què parlem al mateix temps d'esplendor i de misèria per a referir-nos a la ciutat de València?
2. Què va motivar la guerra amb Castella?
3. Quines conseqüències negatives va tindre la guerra amb Castella en el Regne de València?
4. La guerra, a banda dels efectes terribles, quines noves circumstàncies polítiques i econòmiques va crear per a la ciutat de València?
5. Com va evolucionar la ciutat entre mitjan segle XIV i mitjan segle XV?

L'ESPAI URBÀ DE VALÈNCIA AL LLARG DEL SEGLE XIV

Text 30

Com que era patent l'amenaça dels atacs de Pere el Cruel, rei de Castella, el rei Pere el Cerimoniós encoratjà els Jurats de la Ciutat l'any 1356, per tal que construïssen un nou recinte emmurallat que inclogués els ravals. [...]

Les obres de la nova muralla de València, dirigides pel mestre picapedrer Guillem Nebot, foren dutes a terme ràpidament. Al peu de la muralla hi havia un «vall» o fossat [...]. Els murs, encara que alts i grossos, eren tan sols de tàpia, i havien estat bastits amb la terra extreta en excavar els valls. [...]

Tanmateix els portals foren sempre més sòlids que els murs, car solien ser de pedra picada i tenien una robusta torre al damunt.

Manuel Sanchis Guarner
La ciutat de València, pp. 129-131

Text 31

Posteriorment els Jurats referen amb pedra picada el mur septentrional de la ciutat, on fou construïda entre 1392 i 1398 la monumental Porta dels Serrans [...]. El seu constructor, mestre Pere Balaguer, s'inspirà en la Porta Reial del Monestir de Poblet. [...]

L'any 1390 començà la construcció del Portal Nou de Santa Creu, però les obres no foren acabades fins el 1471.

Manuel Sanchis Guarner
La ciutat de València, pp. 131-132

TREBALLEM ELS TEXTS

1. Per què es va construir la nova muralla de València?
2. Quins importants sectors urbans va incloure la nova muralla a mitjan segle XIV?

OBSERVA LES IL·LUSTRACIONS de les pàgines següents. Respresenten la ciutat de València en 1350 (pàgines 112-113) i en 1400 (pàgines 114-115).

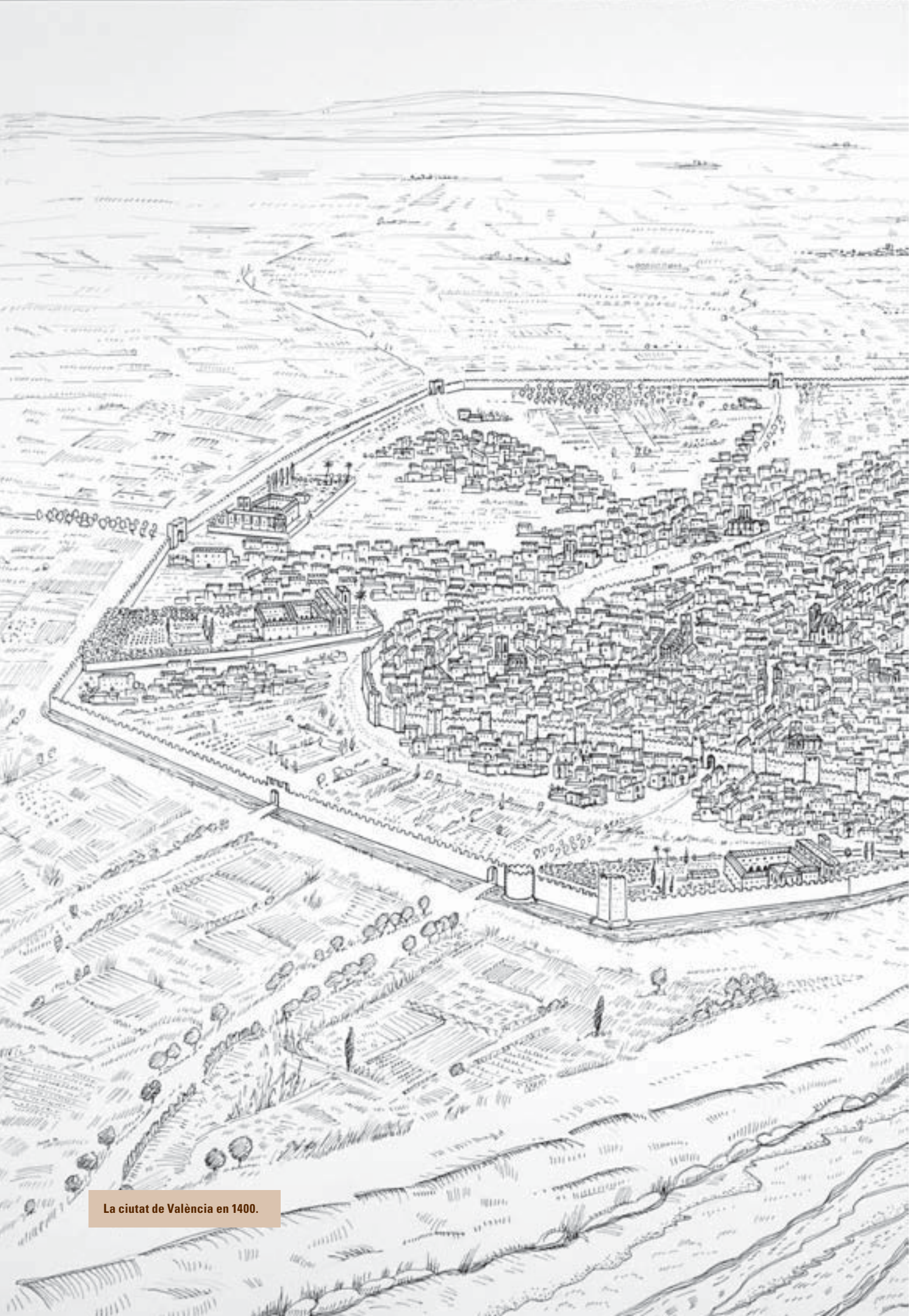

1. Quins altres elements urbans incloïa la nova muralla a banda dels ravals?
2. Quins en van quedar fora?

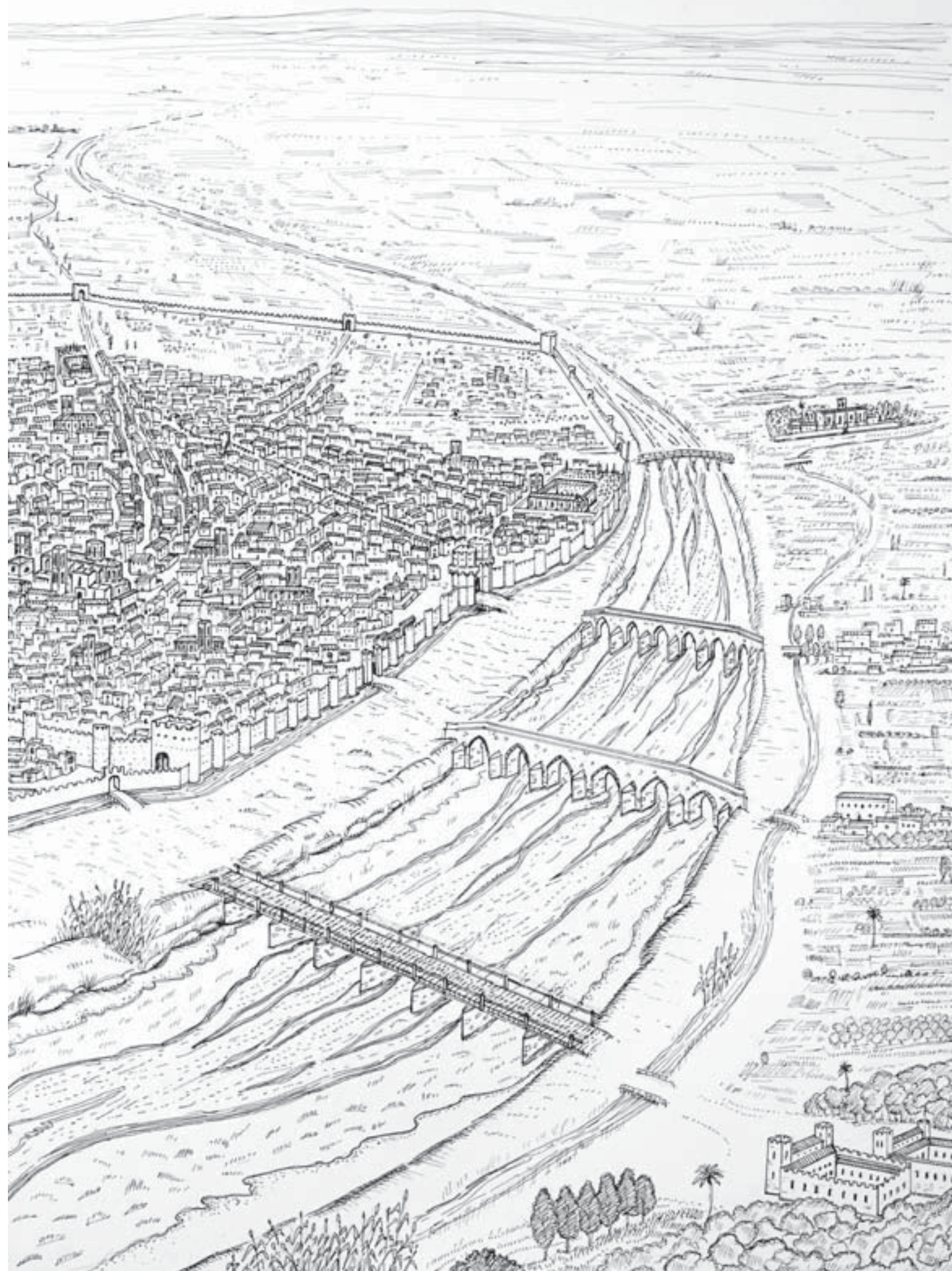

La ciutat de València en 1350.

La ciutat de València en 1400.

VALÈNCIA I EL SEU REGNE

Quan Francesc Eiximenis va arribar a València (1383), feia un segle i mig que el rei Jaume I havia fundat el Regne de València. València era la dinàmica capital d'un jove estat, de formació recent, que havia donat origen a una nova societat: el poble valencià.

Text 32

Jaume I no conquista un regne ja existent i l'afegeix a la seua corona, sinó que el crea, partint d'una no-entitat institucional, social i política, i li dóna l'únic nom possible: no el nom d'un territori, que no en tenia cap, sinó el nom d'una ciutat, de *la ciutat* [...] el fet de l'extensió del Fur de València [...] fins a convertir-se en fonament jurídic no de la ciutat només sinó del conjunt del territori, va ser un procés decisiu, i clarament intencionat, en la lenta unificació institucional de l'estat valencià. Però, a més a més, és molt probable que el «poble valencià» —un conjunt de gent que es reconeix amb aquest nom— degué ser en primer lloc el poble de la capital, és a dir, el conjunt dels seus veïns que hi tenien algun dret de «ciudadania» o alguna implicació

en la vida pública. No podem saber quan comencen a sentir-se *valencians* els habitants de Morella, d'Ontinyent o de Dénia, però és segur que bastant més tard que els de la mateixa València. I en tot cas, és la ciutat la que dóna nom i forma institucional al regne, i després el regne ja constituït *el que dóna nom a la gent*.

Joan Francesc Mira

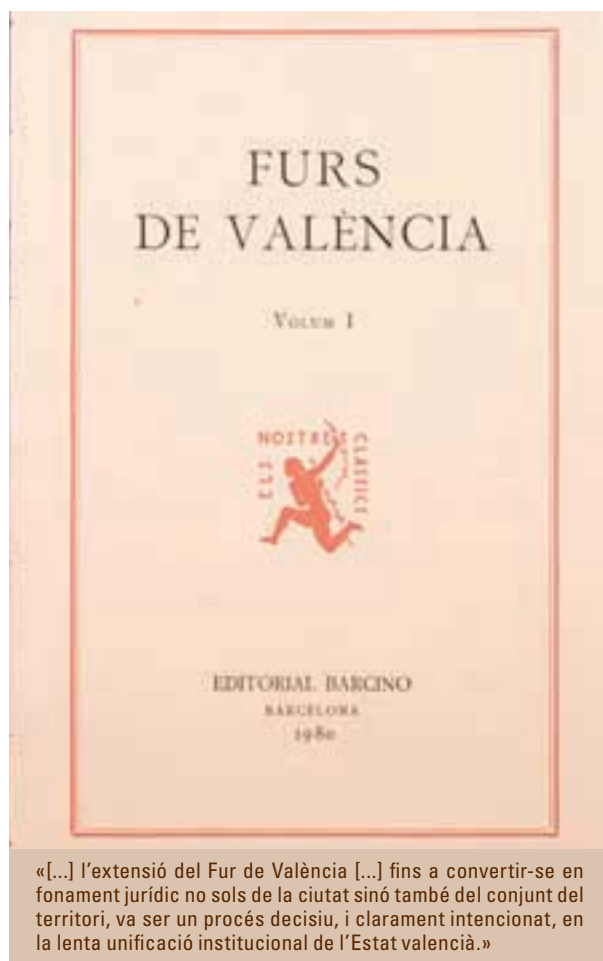
Sobre la nació dels valencians, pp. 140-141

Text 33

Ha volgut Nostre Senyor Déu que poble valencià sia poble **especial** [...], **car** com **sia vengut** e eixit, per la major **partida**, de Catalunya, e li sia al costat, **emperò** no es nomena poble català, **ans** per especial privilegi ha propi nom e es nomena poble valencià. E [...] és digna cosa que la ciutat qui és cap de tot aquest regne haja nom València, que **aitant** vol dir com ciutat de valor e ciutat que per excel·lència ha valgut e valdrà.

Francesc Eiximenis

Regiment de la cosa pública, p. 35

DOCUMENTA'T

especial: distint, singular

car: perquè

sia vengut: haja vingut

partida: part

emperò: però

ans: sinó que

aitant: tant

TREBALLEM EL TEXT

1. Quan Eiximenis parla de «poble valencià» fa dos afirmacions, i estableix una diferència clara entre el pla de la memòria històrica, del seu origen, i el pla del present, de l'actualitat del moment en què ell escriu. Quines són estes afirmacions i a quin pla pertany cadascuna?
2. Creus que considera el «poble valencià» com una realitat estàtica, perenne, o com el resultat d'un procés?
3. Les apreciacions d'Eiximenis podrien coincidir amb les afirmacions de Joan Francesc Mira, o creus que es contradiuen?

«Ha estat dir que la ciutat va crear el regne. L'afirmació no és, en essència, massa exagerada. Si de cas, podríem corregir-la dient que, als efectes més decisius, València "era" el regne.»
Palau de la Generalitat (s. xv-xvi).

Text 34

Ha estat dit que la ciutat va crear el regne. L'afirmació no és, en essència, massa exagerada. Si de cas, podríem corregir-la dient que, als efectes més decisius, València «era» el regne. A tot arreu, i sempre, les capitals han estat capdavanteres i protagonistes del país. Entre nosaltres, el paper de la ciutat fou, durant segles, molt més que hegemònic: era, en la pràctica, l'única força viva com a col·lectivitat. Tot el que no era ella pot ésser qualificat com a contrapès privat o secundari. Quan els vells documents usen amb una constància sacramental la fórmula «ciutat e regne de València» per a designar l'entitat política del País Valencià, no ho fan sense motiu: reflecteixen la l'aclaparadora supremacia de la capital.

Joan Fuster

Nosaltres els valencians, p. 51

Francesc Eiximenis relata en el *Dotze del Crestià* l'episodi de l'oposició de la ciutat de València enfront de la feudalització de gran part dels dominis reials per part d'Alfons el Benigne.

Text 35

Però hi havia, i ben a la vora, la barrera senyorial. Si els monarques procuraren de salvar per a la Corona les millors porcions del regne, no per això havien deixat de concedir dominis a l'aristocràcia, ací i allà, que constituïen per a la ciutat un rerapaís hostil o inhibít. València havia de xocar-hi: un xoc classista, insisteixo —burgesia contra noblesa. [...]

Les altres ciutats i viles reials no eren, potser, totes plegades, una potència equiparable a la de la capital. Però amb ella formaven el patrimoni del rei, compartien el Fur, i es governaven per sistemes semblants. Per això València va fer sempre tot el que va poder a fi d'aconseguir la conversió de territoris senyorials en dominis de la Corona. No estenia així el seu «terme» privatiu, però almenys adquiria uns aliats naturals contra la pressió aristocràtica. I encara més: la capital hagué de vigilar que aquelles zones lliures no fossin enfeudades d'una manera o altra. No tots els monarques foren massa zelosos en la conservació de les possessions

de la Corona. De vegades per venda, de vegades per donació, alguns d'ells es van despendre de certes jurisdiccions, amb la qual cosa minvaven llur patrimoni particular, però també afavorien la prosperitat del feudalisme. [...]

Un episodi famós centra espectacularment aquesta tibantor política: el relaten Pere el Cerimoniós en la seva *Crònica* i Eiximenis en el *Crestià*. Alfons el Benigne era un d'aquells reis inclinats a les donacions feudals. La segona muller, Elionor de Castella, l'hi instigava: volia dotar els fills del seu matrimoni amb uns senyorijs amplis i opulents, que els compensessin de no arribar al tron. El País Valencià fou triat per a la depredació. Una gran part dels dominis reials en el regne foren concedits en feu als infants Ferran i Joan: Alacant, Elda i Novel·la, Oriola i Guardamar, i encara Xàtiva, Morella, Alzira, Borriana i Castelló. Allò era tant com suprimir de fet l'existència política del regne [...]. La ciutat va oposar-s'hi. Ho va fer amb un gest irritat i desafiador. Un dels seus patricis, Guillem de Vinatea, «hom esforçat», va portar al rei l'ambaixada comminatòria.

Joan Fuster

Nosaltres els valencians, pp. 52-54

Text 36

Enfortiment ensenyaren en València una vegada los ciutadans de la dita ciutat al rei n'Anfós, fill del rei en **Jacme**, car com lo dit n'Anfós, ans que se n'anàs en Sardenya, hagués fet jurar per rei son fill en **Pere**, qui de present és rei d'Aragó, e après se'n penedís e per açò, vivent lo dit Pere, volgués fer jurar en rei après si un altre fill que havia nom **Ferrando**, e proposàs ab menaces son voler als dits ciutadans, manant-los que li consentissen, los dits ciutadans **retingeren-se a cort**; e deliberaren que com ells haguessen jurat lo dit Pere en senyor, per tal ells, **servant** llur llealtat, no en podien jurar altre, vivent aquell; e acordaren de servir llur jurament e de no consentir al rei per res en aquella demanda. Mas **estec** entre ells **contesa** qui faria la resposta al rei, car temia cascun de si mateix, per les menaces que lo rei havia fetes davant ells si li deien de no. E **hac-n'hi** un qui era **apellat** Francesc Vinatea, qui **dix** així:

—Jo faré aquesta resposta **volenter**, per honor de Déu e per amor de veritat, e per honor de la ciutat e

«Lo Real del rei» o Palau Reial de València, desaparegut al començament del segle XIX, va ser l'escenari del gest heroic de Vinatea.

de la sua **feultat**. Emperò —dix ell— **per tal quant** lo rei ha menaçat, vosaltres **farets** així: **tots cant** hi som de consell serem armats **dejús** secretament, e així com nós serem entrats a fer la resposta, entraran per lo **Real** del rei cinc-cents hòmens armats, e estaran **deçà**; **al cap** del pont, altres cinc-cents; e **dellà** altres cinc-cents. E al primer crit qui es faça dins la casa on nós serem, tota la ciutat **repic** e vinga al Real per fer ço que nós manarem; emperò la persona del rei **tostemps salva**.

E així **fo** acordat.

E per lo matí, lo dit Vinatea s'anà a confessar llargament e combregà; e ordenat son testament, així com aquell qui ve **acordat** a la mort, pregà a Nostre Senyor que li plagués que el **faés** aquell dia morir per aquella cosa que havia **emparada**, car ell se tenia per màrtir davant Déu, e per digne de corona de martiri.

E com fossen davant lo rei tots los dits cent de consell, en Vinatea proposà així:

—Senyor, nós som ací per dar resposta a la vostra demanda; **emperò** ans que us diga la resposta qui **m'és comanada** per la ciutat, **propòs** a vós, per servir feultat a vós e a la vostra casa, que com jo us **entena** a respondre segons Déu e veritat e dret e bona consciència, si negun se mou **tant ne quant**, ensenyant que la vulla impugnar ab eficàcia, que **de present ha a morir** sens tota misericòrdia, tostemps salvada la vostra persona tota sola, e no altra; e puis **vinga lo fet a què puixa**. E no diguen **puis** vostres

curials qui ací són, si dir-ho **poran**, que no els n'ham **acientats**.

Açò promés, lo dit Vinatea dix així:

—Senyor, la ciutat de València, a **requesta** vostra e de vostre pare, ha jurat en rei l'infant Pere, fill vostre, e aquell vol haver per jurat, e altre no en jurarà, aquell vivent, per servir llealtat a Déu e a la vostra corona, ans vol morir per mantenir-lo e el defensarà tot temps mentre que viu sia, fins a la mort; e l'haurà per senyor e per rei tostamps **aprés** vós. E aquesta és la resposta de la ciutat de València.

E llavors la regina dona Alienor, filla del rei de Castella, que li seia al costat, **viu** que lo rei callava. Dix-li així:

—E vós, senyor, per què **callats**? E no hi **diets** vós **altre** ací?

Respòs lo rei:

—Veritat e enfortiment de lleal **vassallia** me fa callar.

E llavors lo rei **llevà's** e dix:

—Pròmens, **anats**-vos-en en bon guany.

Ací pots veure quant de bé fa a la comunitat, e com reprén la malícia dels senyors lo raonable enfortiment de cor de bons e de lleals vassalls.

Francesc Eiximenis

Dotzé del Crestià, cap. 578 (1983), pp. 239-240

DOCUMENTA'T

enfortiment: resistència, coratge

Anfós: Alfons el Benigne (1328-1336)

Jacme: Jaume II el Just (1290-1328)

Pere: Pere el Cerimoniós (1336-1387)

Ferrando: germanastre de Pere el Cerimoniós (1329-1363)

retingueren-se a cort: van voler deliberar abans de respondre

en: com a

servant: complint, observant

estec: estigué, hi hagué

contesa: disputa

hac-n'hi: n'hi hagué, n'hi va haver

apellat: anomenat

dix: digué

volenter: de bon grat, voluntàriament

feeltat: fidelitat

per tal quant: per tal com, ja que

farets: fareu

tots cant: tots quant, tots els que

dejús: davall, sota (la roba)

Real: Palau Reial

deçà: a la banda d'ací

al cap: a l'extrem

dellà: a la banda d'allà

repic: repique (les campanes)

tostamps: sempre

salva: exceptuada, fora de perill

fo: fou, va ser

acordat: decidit, determinat

faés: fes, fera

emparada: pres al seu càrrec

emperò: però

m'és comanada: m'han encomanat

propòs: propose

entena: entenga (tinga intenció)

tant ne quant: poc o molt

Monument a Vinatea. València.

de present: immediatament

ha a morir: ha de morir

vinga lo fet a què puixa: passe allò que haja de passar

puis: després

curials: personal de la cort

poran: podran

acientats: avisats

requesta: petició

après: després

viu: veié, va veure

callats: calleu

diets: dieu

altre: altra cosa

vassallia: condició de vassall

llevà's: es llevà, s'alçà

anats: aneu

TREBALLEM ELS TEXTS

1. Quina virtut exalta Eiximenis en l'actuació de Vinatea?
2. Té el mateix significat per a Joan Fuster? (texts 34 i 35)

Text 37

Lo dit senyor rei, nostre pare, a gran inducció de la dita reina e altres [...] atorgà de fer donació perpetua al dit infant en **Ferrando** de les viles de Xàtiva, que ara és ciutat, d'Algezira, de Morvedre, de Morella, de Borriana e de Castelló; e per tots los dits llocs **tramés** sos missatgers especials induent la gent dels dits llocs que jurassen per senyor llur lo dit infant. E a ço no prengueren paciència los dits llocs, ne ho volgueren atorgar ne consentir, ans hi **hac** alguns llocs qui volgueren lapidar los missatgers. [...]

E com lo dit senyor rei, nostre pare, **véu** que els dits llocs açò consentir no volien, esforçà's que ho **feés** per mà de la ciutat [València], e açò proposà lo dit senyor, nostre pare, a la dita ciutat, e **tengueren-se acord**. E llur acord fo aital: que no **feessen**, **car**, si ho

feien, llurs privilegis ne valdrien menys, e romangueren traïdors, e que seria perdició e destrucció llur. [...]

E **haüt** aquest acord e consell, **hac-n'hi** alguns qui digueren:

—Qui ho diria açò?

E en Guillem de Vinatea, qui era hom esforçat e hom assenyalat en la ciutat, dix:

—Anem, que **pus que** són fetes les ordinacions, jo m'ho aventuraré de dir, que no hi planyeré la mia vida, e, si em mata lo senyor rei, **morré** per llealtat, e així, pus que jo m'**aventur** de dir-ho, bé us **podets** vosaltres aventurar d'anar-hi.

Crònica de Pere el Cerimoniós, cap. 1, 47-48, pp. 1019-1020

DOCUMENTA'T

Ferrando: l'infant Ferran, germanastre de Pere el Cerimoniós (1329-1363)

tramés: trameté, va enviar

hac: hagué

véu: veié, va veure

feés: fes, fera

tengueren-se acord: van voler deliberar abans de respondre

aital: tal

feessen: fessen, feren

car: perquè

haüt: hagut, aconseguit

hac-n'hi: n'hi hagué

pus que: ja que

morré: moriré

aventur: aventure, arrisque

podets: podeu

TREBALLEM EL TEXT

1. Pel que fa a l'actuació de Vinatea, quina diferència observes entre la versió d'Eiximenis i la que trobem en la *Crònica de Pere el Cerimoniós*?
2. Quina relació hi ha entre la versió que en dona el rei i la interpretació que en fa Fuster?

LA CIUTAT DE VALÈNCIA EN LA BIOGRAFIA DE FRANCESC EIXIMENIS

Text 38

El 1377 fra Francesc fou tramés a Girona, de part del Consell Barceloní, per tal de gestionar un afer relacionat amb l'infant Joan. Poc després degué iniciar la redacció de *Lo Primer del Crestià*, obra empressa sota el patrocini del rei Pere, el qual, pel maig de 1381 s'interessa pel projecte, fins a l'extrem de manar al guardià del convent de Barcelona que no deixi moure Eiximenis «fins que la dita obra haja perfecció»; indici probable que potser ja es feia sentir la pressió dels jurats valencians, o que els superiors havien manifestat llur disseny de mudar-lo de convent. L'ocasió, tanmateix, es va presentar el 1383, amb motiu d'un afer testamentari [Sembla que el motiu d'anada a València fou per a complir la darrera voluntat de Vidal de Vilanova (30 d'abril del 1383), el testament del qual beneficiava el convent de Sant Francesc d'aquella ciutat] i és molt significatiu que el 1384 fra Francesc, deixant de banda l'oportunitat de convertir-se en el confessor de l'infant Joan, ja s'hagués instal·lat a València i hagués presentat als jurats el *Regiment de la cosa pública*, tot enriquint-lo amb una endreça brillant. Aquesta dedicatòria, vertader *Laus Valentiae* que sintetitza espiritualment i física l'essència d'aquella bella ciutat, degué guanyar-li de seguida la bona voluntat dels valencians. [...]

El convent de Sant Francesc de València, a primeries del segle XVIII, segons el plànol de València dissenyat per Tosca.

Francesc Eiximenis va exercir una gran influència en la València del seu temps. En la Seu, les autoritats el van sol·licitar com a predicador en les grans solemnitats de la ciutat.

Eiximenis va assolir cert renom com a predicador [...] fou, juntament amb sant Vicent Ferrer —que sembla que no era sant de la seva devoció—, un dels tres religiosos encarregats el 1387 de pronunciar l'elogi fúnebre del rei En Pere [...]. Pronuncià també el sermó d'acció de gràcies pel feliç desenllaç de la guerra de Sicília, el 1392, i també amb motiu del naixement de l'infant Pere, fill de Martí el Jove de Sicília. [...]

El 1391, en un moment de guerra i de crisi social especialment perillós, Eiximenis rebrà l'encàrrec d'organitzar una mena d'host espiritual en els monestirs del voltant de València, sol·licitant dels religiosos «llurs oracions, per impetrar ajuda e remei» [...] forma part d'una comissió d'experts, integrada per ell mateix i pels confessors del rei i de la reina, destinada a examinar els llibres hebraics robats durant el sagnant pogrom de 1392. No sabem si el seu coneixement de l'hebreu estava a l'altura d'aquesta missió. [...]

Seu de València (s.xv). Quan Eiximenis va arribar a València, feia poc que la Seu s'havia enriquit amb la Porta dels Apòstols i l'aula capítular. Va veure començar les obres del nou campanar, el Micalet, que no va veure acabar.

Ja durant el regnat del rei Martí, en un moment de manca de recursos crònica, Eiximenis intervé, com a comissari apostòlic, en l'organització d'una croada valenciano-mallorquina (1397-1399), que mobilitza efectius força considerables sense acomplir a la llarga l'objectiu de contenir la pirateria nord-africana. [...]

La reina Maria era filla espiritual d'Eiximenis i fou cofundadora amb ell del convent del Sant Esperit de Morvedre. Li confià dos-cents cinquanta florins d'or per a la citada fundació, li féu present d'un missal, el nomenà marmessor en el seu testament i el reclamà a la seva vora en morir, el 1406. [...]

L'estada d'Eiximenis a València es clou cap al 1408, [...] el papa Luna, que l'havia cridat a participar en el Concili de Perpinyà, va recompensar finalment la fidelitat del franciscà, atorgant-li el títol honorífic de Patriarca de Jerusalem i nomenant-lo, tot seguit administrador apostòlic d'Elna. Eiximenis fou consagrat bisbe a Perpinyà, on morí poc després, el 1409. Les seves despulls reposen al convent de Sant Francesc d'aquella ciutat.

Albert Hauf

D'Eiximenis a sor Isabel de Villena, pp. 5-11

Quan Francesc Eiximenis estava prop dels huitanta anys, el papa Benet III el va nomenar bisbe d'Elna.

La porta del Castellet a Perpinyà, construïda pocs anys abans de l'arribada de Francesc Eiximenis l'any 1408, on havia sigut convocat pel papa Benet amb motiu del concili.

Seu de València (s. XIV).

TREBALLEM EL TEXT

1. Quant de temps va viure Eiximenis a València?
2. Quan s'hi va establir tenia altres ofertes per a triar?
3. Com podem fer-nos una idea de l'atractiu que la ciutat de València tenia sobre ell?
4. A banda de la tasca com a escriptor i conseller dels jurats, quines altres activitats va tindre Eiximenis a València?

LA POSTERITAT DE FRANCESC EIXIMENIS

Text 39

El poeta anglès W. H. Auden va escriure que els interessos de l'escriptor i els dels seus lectors gairebé no coincideixen mai, i que, quan aquesta coincidència es produeix, es tracta d'un afortunat accident. La perfecta sintonia d'Eiximenis amb el seu públic és un d'aquests afortunats accidents [...]. Les seves obres van traspasar les fronteres de la corona d'Aragó i van ser traduïdes diverses vegades al castellà, al francès, al llatí i àdhuc a l'aragonès o al flamenç. [...] El primer llibre imprès a Ginebra és una traducció francesa del *Llibre dels àngels* (1478), i

el primer llibre imprès a Granada és una traducció castellana de la *Vitha Christi* (1496), tots dos d'Eiximenis.

Xavier Renedo i Sergi Gascón
Pròleg a *Prosa. Eiximenis*, pp. 9-10

Text 40

La influència d'Eiximenis en el seu temps va ser notable. Sabem que van encarregar i llegir obres seves reis, com Pere III o Martí I i la seva muller Maria de Luna, nobles com el duc de Gandia, cavallers com Joanot Martorell, alts funcionaris com Pere d'Artés, importants càrrecs ciutadans com Ramon Savall, bisbes, preveres i ordes religiosos, com ara els jerònims i, per descomptat, tots els sectors de les classes urbanes benestants, mercaders, juristes, notaris, argenters, escrivans, etc. L'interès que despertaven les seves obres era tan gran, que algun d'aquests lectors, quan no tenia prou diners per a comprar-la, la copiava amb les seves pròpies mans.

Sadurní Martí
Pròleg a *Àngels e demonis* d'Eiximenis, p. 14

Text 41

Les Germanies (1519-1523) van ser, tant al País Valencià com a l'illa de Mallorca, alguna cosa més que una simple revolta popular: van ser, de fet, un intent d'això que en termes moderns podríem anomenar revolució. [...] les Germanies van intentar ser una revolució, en la petita mesura que era possible intentar-ho en aquella època [...] la lluita dels agermanats sorgia d'una viva pretensió igualitària. Democràtica, doncs. I fins a cert punt, animant-la, hi trobem el rastre d'un fons de doctrina. No es tractava d'un mer impuls instintiu, arrauxat i incoherent. Per prim o elemental que fos, aquell fons de doctrina havia de conferir al gest armat una consistència més ambiciosa: de revolució. [...] Les masses a estimular eren de dimensions reduïdes, i n'hi havia prou amb la presència d'un líder suggestiu i convincent perquè les idees propugnades penetressin en les capes socials interessades. [...]

És ben probable que a Mallorca també n'hi hagués algun. A València, —a la ciutat— ho fou Joan Llorenç, **paraire** [...] la seva paraula assolí un gran ascendent entre els seus companys. En reunions de gremis, a la plaça pública, en els conciliàbuls conspiratoris, Joan Llorenç degué ser l'orientador diguem-ne ideològic del moviment. [...]

I és curiós: darrere Llorenç hi havia el bondadós i remot frare Francesc Eiximenis [...]. Cal recordar que l'autoritat de fra Francesc Eiximenis a la València del segle XIV havia estat immensa, i que el seu prestigi pòstum, al llarg del segle XV, no va ser menor. No ha d'estranyar-nos gens, doncs, que la seva citació encara servís d'ajuda als arguments del capítol dels agermanats. [...]

«D'aquí avant no hi haurà reis, ne ducs, ne comtes, ne nobles, ne grans senyors», llegia Joan Llorenç al capítol CC del *Dotzè*; ans d'aquí avant a la fi del món, regnarà per tot lo món la justícia popular, e tot lo món per consegüent serà partit en **comunes**, així com hui se regeix Florença, e Roma, Pisa, e Sena, e d'altres ciutats d'Itàlia e d'Alemanya». Més d'una vegada, i en el mateix *Dotzè*, havia escrit fra Francesc Eiximenis frases similars a aquesta, i el seu lector paraire en va traure conclusions: i la conclusió era aquesta: la cosa pública valenciana havia de ser una comuna sense monarca ni aristocràcia.

Joan Fuster

Heretgies revoltes i sermons, pp. 89-96

Detall d'una de les primeres pàgines de la traducció francesa del *Llibre dels àngels* [Biblioteca Nacional de França, ms., fr., 186].

DOCUMENTA'T

paraire: treballador de la llana

comunes: governs autònoms representatius de les ciutats

Text 42

Fra Francesc Eiximenis fou un escriptor notabilíssim, fruï d'un gran prestigi personal davant els reis i les institucions de la terra, assolí una vera popularitat i les seves obres, traduïdes ben aviat a diverses llengües, encara es llegien amb entusiasme al segle XVI.

Martí de Riquer

Història de la literatura catalana, p. 133

Text 43

[Francesc Eiximenis és] un pensador escassament original que, tanmateix, posseeix l'indiscutible mèrit d'haver sabut plasmar, en síntesis compendioses coherents i perfectament travades, les línies mestres del pensament filosòfic i teològic medieval, permetent, d'aquesta manera, fer-lo més accessible al patriat urbà culte i a l'estament rector ciutadà sobre la dimensió individual i pública del qual tant es va apli-

Traducció del *Llibre de les dones* al castellà (Valladolid, 1542).

Traducció al valencià del *Psaltiri*, obra de Francesc Eiximenis originàriament escrita en llatí (Girona, 1495).

car a influir al llarg de la seua existència. I és que, al capdavant, el gran objectiu vital de fra Francesc no fou altre que difondre la vella ideologia que havia sustentat l'univers feudal, aleshores ja ferit de mort, entre els exponents més significatius de l'emergent burgesia ciutadana que, a ritme vertiginós, anava configurant un nou estat de coses tant en l'àmbit infraestructural com en les superestructures. No cal dir que un projecte com el del nostre franciscà exigia una, almenys discreta, adaptació de la vella doctrina a les exigències de la nova realitat.

Rafael Alemany

«Aspectes religiosos i ètico-morals de la vida femenina del segle XIV, a través de *Lo llibre de les dones* de Francesc Eiximenis», dins *A sol post. Estudis de llengua i literatura*, pp. 12-13

TREBALLEM ELS TEXTS

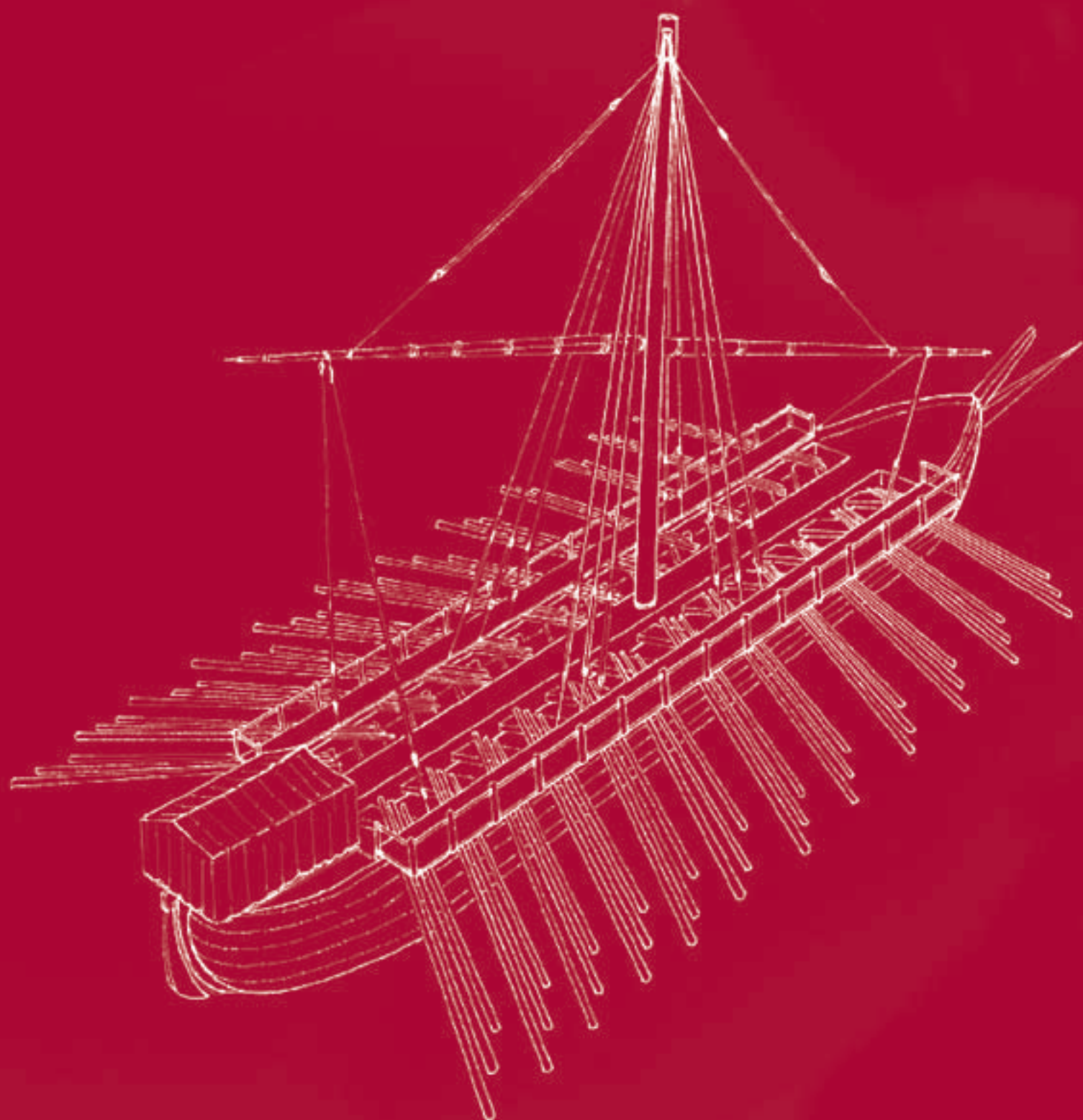
1. Enumera i data les informacions que trobes en els texts 39 i 41 sobre la vigència de l'obra de Francesc Eiximenis al llarg del temps.
2. Valora i argumenta el valor que tenen com a indicis les dades aportades.
3. Fins quan es manté vigent l'obra d'Eiximenis? Quines raons determinaran, a partir d'un cert moment, la pèrdua de la seua vigència?

RECAPITULEM

Francesc Eiximenis va ser un savi llegit, escoltat i respectat. La seua vida i la seua obra són producte d'un temps i d'un espai. La relació que va tindre amb la ciutat de València és ben important. Quina era la missió d'Eiximenis com a intel·lectual del seu temps? Quines característiques o circumstàncies definien la València que ell va conèixer? Quina relació hi va tindre?

BIBLIOGRAFIA

- ALEMANY, Rafael: «Aspectes religiosos i ètico-morals de la vida femenina del segle XIV, a través de *Lo llibre de les dones* de Francesc Eiximenis», *A sol post*, Marfil, 1990, pp. 11-25.
- BRINES I GARCIA, Lluís: *La filosofía social i política de Francesc Eiximenis*, Novaedició-Grupo Nacional de Editores, Sevilla, 2004.
- CAMPÀS I MONTANER, Joan (i al.): *Curs d'història de les civilitzacions*, vol. I, Serpa, Barcelona, 1980.
- EIXIMENIS, Francesc: *Regiment de la cosa pública*, Barcino, Barcelona, (1980 [1a ed.1927])
- *Lo llibre de les dones* (edició de Frank Naccarato), 2 vols., Curial, Barcelona, 1981.
- *Com usar bé de beure e menjar*, Curial, Barcelona, 1983.
- *Lo Crestià* (pròleg d'Albert Hauf), Edicions 62, Barcelona, 1983.
- *Contes i faules*, Barcino, Barcelona, (1987 [1a ed. 1925]).
- *Prosa* (introducció de Xavier Renedo i Sergi Gascón), Teide, Barcelona, 1993.
- *Àngels e demonis* (pròleg de Sadurní Martí), Quaderns Crema, Barcelona, 2003.
- *Llibres, mestres i sermons. Antologia de textos*, Barcino, Barcelona, 2005.
- FURIÓ, Antoni: *Història del País Valencià*, Edicions Alfons el Magnànim, València, 1995.
- FUSTER, Joan: *Nosaltres els valencians*, Edicions 62, Barcelona, 1964.
- *Heretgies, revoltes i sermons*, Afers, Catarroja-Barcelona, 2008.
- Gran història universal*, Edicions 62, Barcelona, 2000.
- HAUF, Albert: *D'Eiximenis a sor Isabel de Ville-na*, Institut de Filologia Valenciana-Abadia de Montserrat, Barcelona, 1990.
- BELENGUER, Ernest (coord.): *Història del País Valencià*, vol. II, Edicions 62, Barcelona, 1989.
- Diccionari valencià* (2a ed.): Edicions Bromera-Generalitat Valenciana. València, 1996.
- MARCH, Ausiàs: *Obra completa* (edició de Robert Archer), Barcanova, Barcelona, 1997.
- MIRA, Joan Francesc: *Sobre la nació dels valencians*, Eliseu Climent editor, València, 1997.
- Les quatre grans cròniques* (ed. de Ferran Soldevila), Selecta, Barcelona, 1983.
- RIQUER, Martí de: *Història de la literatura catalana*, vol. II, Ariel, Barcelona, 1980.
- SANCHIS GUARNER, Manuel: «Les raons de la discrepància entre Francesc Eiximenis i sant Vicent Ferrer», dins *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. II, Universitat de València, València, 1981, pp. 665-670.
- *La ciutat de València*, Ajuntament de València, València, 1981.
- TURMEDA, Anselm: *Llibre de bons amonestaments i altres obres*, Moll, Palma de Mallorca, 1987.
- WITTLIN, Curt: «L'edició del 1499 del *Regiment de la cosa pública*. Les revisions i ampliacions en el text, a l'endrega i al comiat escrits per Francesc Eiximenis el 1383», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LXIX octubre-desembre, quadern IV, Castelló de la Plana, 1993, pp. 441-459.

